

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Посібник зі статті 18
Європейської конвенції
з прав людини

Межі застосування обмежень прав

Оновлено 31 серпня 2024 року

Підготовлено Секретаріатом Суду. Не покладає зобов'язань на Суд.

Видавців або організацій, які бажають перекласти та/або відтворити цей Посібник повністю або частково у формі друкованої чи електронної публікації, просимо заповнити форму зворотного зв'язку: [запит на відтворення або повторну публікацію перекладу](#) для отримання інформації щодо процедури авторизації.

Якщо ви бажаєте дізнатися, які Посібники із судової практики перебувають наразі на етапі перекладу, див. перелік [очікуваних перекладів](#).

Цей Посібник спочатку було укладено англійською мовою. Він регулярно оновлюється, дата останнього оновлення: 31 серпня 2024 року. До нього можуть бути внесені редакційні виправлення.

Посібники із судової практики можна завантажити за посиланням: <https://ks.echr.coe.int>. Оновлення публікації відстежуйте на сторінці Суду у твітері за посиланням: https://twitter.com/ECHR_CEDH.

Цей переклад опубліковано за домовленістю з Радою Європи, Європейським судом з прав людини та Верховним Судом (Україна) і виконано бюро перекладів «Профпереклад».

© Рада Європи / Європейський суд з прав людини, 2025

Зміст

Передмова	4
I. Вступ	5
II. Сфера застосування	7
A. Допоміжний характер статті 18	7
B. Застосування статті 18	8
C. Приклади застосування статті 18 у поєднанні з іншими основними положеннями	9
D. Твердження про приховані цілі, розглянуті відповідно до інших положень Конвенції	12
E. Коли застосовувати статтю 18	13
III. Мета обмежень	14
A. Поняття «прихована мета»	14
B. Методологія й загальні принципи	16
1. Одна мета і множинність цілей	16
2. Поняття «переважної мети».....	17
3. Характер і ступінь осудності стверджуваної прихованої мети	18
4. Тривала ситуація	18
5. Повторювані обмеження та схеми зловживання владою.....	19
6. Твердження про кілька прихованих цілей.....	19
C. Обмеження, що застосовуються виключно з прихованою метою	20
1. Справи, що не стосуються встановленої схеми зловживання владою	20
2. Схема, безпосередньо орієнтована на переслідування конкретної особи	22
3. Схема зловживання владою, орієнтована на конкретні групи	22
D. Обмеження, що переслідують множинність цілей	26
1. Справи, що не стосуються встановленої схеми зловживання владою	26
2. Схема зловживання владою, орієнтована на конкретні групи	28
3. Прихована мета, яка не вважається переважною	28
IV. Питання доведення й доказів	29
A. Загальні доказові стандарти	29
B. Конкретні питання досудового тримання під вартою та кримінального переслідування	32
C. Твердження про політичні цілі	33
D. Докази, що ведуть до встановлення порушення статті 18	38
1. Прямі докази	38
2. Непрямі докази	38
a. Справи, що не стосуються встановленої схеми зловживання владою	38
b. Схема, безпосередньо орієнтована на переслідування конкретної особи	41
c. Схема зловживання владою, орієнтована на конкретні групи	42
E. Безпідставні скарги	46
Перелік цитованих справ	52

Передмова

Цей Посібник входить до низки Посібників із судової практики, опублікованих Європейським судом з прав людини (надалі — «Суд», «Європейський суд» або «Страсбурзький суд»), для інформування практикуючих юристів про основоположні рішення та ухвали, постановлені Страсбурзьким судом. У цьому конкретному Посібнику аналізується та узагальнюється судова практика щодо статті 18 Європейської конвенції з прав людини (надалі — «Конвенція» або «Європейська конвенція»). Читачі зможуть ознайомитися з основними принципами у цій сфері та відповідною судовою практикою.

Цитована судова практика була відібрана серед провідних, найбільш важливих і/або недавніх рішень та ухвал.*

Рішення та ухвали Суду слугують не лише для того, щоб вирішувати справи, передані на розгляд Суду, але й загалом для роз'яснення, захисту та розвитку норм, встановлених Конвенцією, сприяючи тим самим дотриманню Державами зобов'язань, взятих ними як Договірними Сторонами (*«Ірландія проти Сполученого Королівства» (Ireland v. the United Kingdom)*, 18 січня 1978 року, § 154, серія А № 25, і нещодавно — *«Єронович проти Латвії» (Jeronovičs v. Latvia)* [ВП], № 44898/10, § 109, 5 липня 2016 року).

Відповідно, місія створеної Конвенцією системи полягає в тому, щоб визначити, в інтересах суспільства, питання державної політики, тим самим підвищуючи стандарти захисту прав людини та поширюючи судову практику у сфері прав людини серед усього співтовариства Держав-учасниць Конвенції (*«Константін Маркін проти Росії» (Konstantin Markin v. Russia)*) [ВП], № 30078/06, § 89, ЄСПЛ 2012). Дійсно, Суд підкреслив роль Конвенції як «конституційного інструмента європейського громадського порядку» у сфері прав людини (*«Босфорус Гава Йоллари Туризм ве Тікарет Анонім Шіркети проти Ірландії» (Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland)* [ВП], № 45036/98, § 156, ЄСПЛ 2005-VI, а нещодавно — у справі *«Н. Д. і Н. Т. проти Іспанії» (N.D. and N.T. v. Spain)* [ВП], №№ 8675/15 та 8697/15, § 110, 13 лютого 2020 року).

Протокол № 15 до Конвенції нещодавно включив принцип субсидіарності до Преамбули Конвенції. Цей принцип «покладає спільну відповідальність на Держави-учасниці та Суд» щодо захисту прав людини, і національні органи влади та суди повинні тлумачити й застосовувати національне законодавство таким чином, щоб забезпечити повну реалізацію прав і свобод, визначених у Конвенції та Протоколах до неї (*«Гженда проти Польщі» (Grzeḡda v. Poland)* [ВП], § 324).

У цьому Посібнику містяться посилання на ключові слова для кожної цитованої статті Конвенції та Додаткових протоколів до неї. Юридичні питання, що розглядаються в кожній справі, підсумовано в *Переліку ключових слів*, вибраних із тезауруса термінів, взятих (у більшості випадків) безпосередньо з тексту Конвенції та протоколів до неї.

База даних HUDOC практики Суду дає змогу здійснювати пошук за ключовим словом. Пошук за ключовими словами дає можливість знайти документи з подібним правовим змістом (обґрунтування та висновки Суду в кожній справі підсумовуються за допомогою ключових слів). Ключові слова для окремих справ можна знайти, натиснувши на Case Details (Докладна інформація про справу) в HUDOC. Для отримання додаткової інформації про базу даних HUDOC та ключові слова див. *Посібник користувача HUDOC*.

* Цитована судова практика може бути викладена однією або обома офіційними мовами (англійською та французькою) Суду та Європейської комісії з прав людини. Якщо не вказано інше, усі посилання стосуються рішень по суті справи, що були винесені Палатою Суду. Скорочення «(ухв.)» указує на те, що наводиться цитата з ухвали Суду, а скорочення «[ВП]» — на те, що справу розглядала Велика Палата. Рішення Палати, які не були остаточними на момент публікації цього оновлення, позначено зірочкою (*).

I. Вступ

Посібник зі статті 18 Конвенції — Межі застосування обмежень прав

«Обмеження, дозволені згідно з цією Конвенцією щодо зазначених прав і свобод, не застосовуються для інших цілей ніж ті, для яких вони встановлені».

Ключові слова HUDOC

Обмеження для несанкційованих цілей (18)

1. Об'єктом та метою статті 18 Конвенції є заборона зловживання владою (*«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, §§ 303 і 306; *«Ільгар Маммадов проти Азербайджану» (Ilgar Mammadov v. Azerbaijan)* (провадження у справі про порушення) [ВП], 2019, § 189; *«Кавала проти Туреччини» (Kavala v. Türkiye)* (провадження у справі про порушення) [ВП], 2022, § 144). Стаття 18 передбачає широку сферу застосування для збереження демократії та захисту закріплених у ній прав і свобод від небезпек, що несе в собі тоталітаризм. Відтак стаття 18 мала на меті запобігти неправомірному і незаконному обмеженню прав і свобод, передбачених Конвенцією, через такі дії Держави, як політично мотивовані переслідування, що суперечить самому духу Конвенції (*«Україна проти Росії (щодо Криму)» (Ukraine v. Russia (re Crimea))* [ВП], 2024, § 1335).

2. Згідно з *підготовчими матеріалами* Конвенції, вона представляє «застосування теорії неправильного використання влади» (РПЛ (75) 11, стор. 8). Вона захищає від придушення Державою прав і свобод, передбачених Конвенцією, «за допомогою незначних заходів, які, хоча і живаються під приводом організації здійснення цих свобод на її території або захисту букви закону, мають протилежний ефект» (там само, стор. 3).

3. Стаття 18 доповнює положення, які передбачають обмеження прав і свобод, викладених у Конвенції. Її формулювання «не застосовуються для інших цілей ніж ті» тісно відповідає формулюванню цих положень, наприклад, другому реченню пункту 1 статті 5 і другим абзацам статей 8–11 (*«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, §§ 287 і 293). Проте стаття 18 виконує не лише функцію роз'яснення сфери застосування цих обмежувальних положень. Вона також прямо забороняє Високим Договірним Сторонам обмежувати закріплені Конвенцією права та свободи в цілях, не передбачених самою Конвенцією, і в цьому аспекті вона є незалежною (там само, § 288; *«Маммадлі проти Азербайджану» (Mammadli v. Azerbaijan)*, 2018, § 93; *«Рашад Гасанов та інші проти Азербайджану» (Rashad Hasanov and Others v. Azerbaijan)*, 2018, § 116; *«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018, § 164; та *«Корбан проти України» (Korban v. Ukraine)*, 2019, § 209; *«Селагаттин Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2))* [ВП], 2020, § 421; *«Ахмет Хюсрев Алтан проти Туреччини» (Ahmet Hüsrev Altan v. Turkey)*, 2021, § 234; *«Мірослава Тодорова проти Болгарії» (Miroslava Todorova v. Bulgaria)*, 2021, § 192; *«Ющишин проти Польщі» (Juszczyszyn v. Poland)*, 2022, § 307).

4. Паралельно до її автономної функції, Суд використовував статтю 18 як допоміжний засіб тлумачення обмежувальних положень, що містяться в інших положеннях Конвенції або Протоколів до неї (*«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, § 269):

- Пункт 1 статті 5 Конвенції: *«Вінтерверп проти Нідерландів» (Winterwerp v. the Netherlands)*, 1979, § 39; *«Гуццарді проти Італії» (Guzzardi v. Italy)*, 1980, § 102; *«Ашингдейн проти Сполученого Королівства» (Ashingdane v. the United Kingdom)*,

1985, § 44; «*Уікс проти Сполученого Королівства*» (*Weeks v. the United Kingdom*), 1987, § 42; «*Кафкаріс проти Кіпру*» (*Kafkaris v. Cyprus*) [ВП], 2008, § 117; «*Кучерук проти України*» (*Kucheruk v. Ukraine*), 2007, § 177;

- Пункт 2 статті 8 Конвенції: «*Де Вільде, Оомс і Версіп проти Бельгії*» (*De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*), 1971, § 93; «*Гіллоу проти Сполученого Королівства*» (*Gillow v. the United Kingdom*), 1986, § 54;
- Пункт 2 статті 10 Конвенції: «*Лінгенс проти Австрії*» (*Lingens v. Austria*), 1986, § 36;
- Пункт 2 статті 11 Конвенції: «*Об'єднана македонська організація „Ілінден“ – ПІРІН та інші проти Болгарії (№ 2)*» (*The United Macedonian Organisation Ilinden – PIRIN and Others v. Bulgaria*) (no. 2), 2011, § 83;
- Стаття 15 Конвенції: «*Лоулесс проти Ірландії (№ 3)*» (*Lawless v. Ireland*) (no. 3), 1961, § 38 частини «Закону»;
- Стаття 1 Першого протоколу: «*Беелер проти Італії*» (*Beyeler v. Italy*) [ВП], 2000, § 111.

5. На статтю 18 посилаються рідко, і було небагато випадків, коли Суд оголошував скаргу за цією статтею прийнятною, не кажучи вже про встановлення порушення («*Ходорковський і Лебедєв проти Росії*» (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*), 2013, § 898). Комплексний огляд судової практики Суду за статтею 18 можна знайти в справі «*Мерабішвілі проти Грузії*» (*Merabishvili v. Georgia*) [ВП], 2017 (§§ 264–281).

6. З огляду на недостатню кількість своєї судової практики зі застосування статті 18, Суд з особливою ретельністю вирішує справи, у яких висувуються твердження про неналежні мотиви («*Ходорковський і Лебедєв проти Росії*» (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*), 2013, § 898).

7. Суд розглядає прийнятність скарг за статтею 18 відповідно до критеріїв, викладених у статтях 34 («Індивідуальні заяви») і 35 («Критерії прийнятності»), та правил, установлених у його судовій практиці (див. [Практичний посібник щодо критеріїв прийнятності](#); див. також, серед багатьох прикладів, «*Мерабішвілі проти Грузії*» (*Merabishvili v. Georgia*) [ВП], 2017, §§ 247–251; «*Денісов проти України*» (*Denisov v. Ukraine*) [ВП], 2018, § 136; «*„Руставі 2 Бродкастинг Компані Лтд“ та інші проти Грузії*» (*Rustavi 2 Broadcasting Company Ltd and Others v. Georgia*), 2019, §§ 269, 274 та 318; «*Ходорковський і Лебедєв проти Росії (№ 2)*» (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*) (no. 2), 2020, § 621; «*Кавала проти Туреччини*» (*Kavala v. Turkey*), 2019, § 201; «*Ібрагімов і Маммадов проти Азербайджану*» (*Ibrahimov and Mammadov v. Azerbaijan*), 2020, § 144; «*Рустамзаде проти Азербайджану*» (*Rustamzade v. Azerbaijan*), 2019, § 58; та «*Саваланлі та інші проти Азербайджану*» (*Savalanli and Others v. Azerbaijan*), 2022, § 107). Суд розглядає прийнятність таких скарг також за відсутності конкретного попереднього заперечення Урядом («*Корбан проти України*» (*Korban v. Ukraine*), 2019, §§ 204–205; «*Алієв проти Азербайджану*» (*Aliyev v. Azerbaijan*), 2018, § 191; «*Натіг Джафаров проти Азербайджану*» (*Natig Jafarov v. Azerbaijan*), 2019, § 57; «*Хадіджа Ісмаїлова проти Азербайджану (№ 2)*» (*Khadija Ismayilova v. Azerbaijan*) (no. 2), 2020, § 106; та «*Юнусова і Юнусов проти Азербайджану (№ 2)*» (*Yunusova and Yunusov v. Azerbaijan*) (no. 2), 2020, § 180; «*Ахмет Хюсрев Алтан проти Туреччини*» (*Ahmet Hüsrev Altan v. Turkey*), 2021, § 229; «*Міргадіров проти Азербайджану та Туреччини*» (*Mirgadirov v. Azerbaijan and Turkey*), 2020, § 127; «*Азізов і Новрузлу проти Азербайджану*» (*Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan*), 2021, § 64).

8. У справах «*Грузія проти Росії*» (*Georgia v. Russia*) (IV) (ухв.), 2023, і «*Україна проти Росії (щодо Криму)*» (*Ukraine v. Russia (re Crimea)*) [ВП], 2024, § 1341, Суд визнав прийнятною скаргу Уряду-заявника про адміністративну практику Держави-відповідача, що порушує статтю 18 у поєднанні з кількома суттєвими положеннями.

9. Суд надав вказівки відповідно до статті 46 після встановлення порушення статті 18 («*Алієв проти Азербайджану*» (*Aliyev v. Azerbaijan*), 2018, §§ 223–228; «*Навальний проти Росії*» (*Navalnyy v. Russia*) [ВП], 2018, §§ 185–186; «*Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)*»

(*Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2)* [ВП], 2020, § 441–442; «Кавала проти Туреччини» (*Kavala v. Turkey*), 2019, § 240; «Юкседаг Сеноглу та інші проти Туреччини» (*Yuksekdag Senoglu and Others v. Türkiye*), 2022, § 655; докладніше див. Посібник зі статті 46).

10. У справі «Ільгар Маммадов проти Азербайджану» (*Ilgar Mammadov v. Azerbaijan*) (провадження у справі про порушення) [ВП], 2019, Суд визначив зобов'язання щодо відповідальності Держави після встановлення порушення статті 18 у поєднанні зі статтею 5 у справі «Ільгар Маммадов проти Азербайджану» (*Ilgar Mammadov v. Azerbaijan*), 2014.

11. У справі «Кавала проти Туреччини» (*Kavala v. Türkiye*) (провадження у справі про порушення) [ВП], 2022, Суд, уточнюючи роль чітких вказівок, наданих відповідно до статті 46, зауважив, що за своєю природою виявлене порушення не може залишити жодного реального вибору щодо заходів, необхідних для його усунення. Це особливо актуально у справі, що стосується тримання під вартою, яке Суд визнав явно необґрунтованим відповідно до пункту 1 статті 5, оскільки існувала нагальна потреба припинити порушення з огляду на важливість основоположного права на свободу та особисту недоторканність. Це зауваження є ще більш актуальним, якщо порушення виникло під час тримання під вартою, яке також було визнано таким, що суперечить статті 18. Отже, факт надання вказівок відповідно до статті 46 (наприклад, вказівок щодо забезпечення негайного звільнення заявника з-під варти), по-перше, дозволяє Суду забезпечити, щойно він винесе своє рішення, ефективність захисту, передбаченого Конвенцією, і запобігти подальшому порушенню відповідних прав, а відтак допомагає Комітету міністрів у нагляді за виконанням остаточного рішення. Такі вказівки також дозволяють і вимагають від відповідної Держави якомога швидше припинити порушення Конвенції, встановлене Судом (§§ 147–148).

12. Огляд практики Комітету міністрів щодо нагляду за виконанням рішень, у яких Суд визнав порушення статті 18, викладено в справі «Ільгар Маммадов проти Азербайджану» (*Ilgar Mammadov v. Azerbaijan*) (провадження щодо порушення) [ВП], 2019 (§§ 104–114).

II. Сфера застосування

A. Допоміжний характер статті 18

13. Подібно до статті 14, стаття 18 Конвенції не має незалежного існування; вона може застосовуватися лише разом зі статтею Конвенції або Протоколів до неї, яка встановлює або кваліфікує права й свободи, які Високі Договірні Сторони зобов'язалися забезпечити тим, хто перебуває під їхньою юрисдикцією («Камма проти Нідерландів» (*Kamma v. the Netherlands*), звіт Комісії, 1974, стор. 9; «Гусинський проти Росії» (*Gusinskiy v. Russia*), § 73; «Чеботарі проти Молдови» (*Cebotari v. Moldova*), 2007, § 49; «Ходорковський проти Росії» (*Khodorkovskiy v. Russia*), 2011, § 254; «ВАТ „Нафтова компанія „ЮКОС“ проти Росії» (*ОАО Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia*), 2011, § 663; «Луценко проти України» (*Lutsenko v. Ukraine*), 2012, § 105; «Тимошенко проти України» (*Tymoshenko v. Ukraine*), 2013, § 294; «Ільгар Маммадов проти Азербайджану» (*Ilgar Mammadov v. Azerbaijan*), 2014, § 137; «Расул Джафаров проти Азербайджану» (*Rasul Jafarov v. Azerbaijan*), 2016, § 153; «Чанкотадзе проти Грузії» (*Tchankotadze v. Georgia*), 2016, § 113; «Маммадлі проти Азербайджану» (*Mammadli v. Azerbaijan*), 2018, § 93; «Рашад Гасанов та інші проти Азербайджану» (*Rashad Hasanov and Others v. Azerbaijan*), 2018, § 116; «Алієв проти Азербайджану» (*Aliyev v. Azerbaijan*), 2018, § 198; «Навальний проти Росії» (*Navalnyu v. Russia*) [ВП], 2018, § 164; «Навальний проти Росії (№ 2)» (*Navalnyu v. Russia (no. 2)*), 2019, § 84; «Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (*Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2)*) [ВП], 2020, § 421; «Мірослава Тодорова проти Болгарії» (*Miroslava Todorova v. Bulgaria*), 2021, § 191; «Ющишин проти Польщі» (*Juszczyszyn v. Poland*), 2022, § 306; «Коган та інші проти Росії» (*Kogan and Others v. Russia*), 2023, § 67).

14. З огляду на її допоміжний характер, скарга за статтею 18, подана у поєднанні з іншим основним положенням Конвенції, повинна бути подана в ті ж строки, що передбачені для скарги за відповідним основним положенням, узятим окремо (*«Аврамова проти України» (Avraamova v. Ukraine)*, 2022, § 105).

15. Як і у випадку зі статтею 14, порушення статті 18 може мати місце, навіть якщо немає порушення статті, у поєднанні з якою вона застосовується (*«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, § 288; див. також *«Камма проти Нідерландів» (Kamma v. the Netherlands)*, звіт Комісії, 1974, стор. 9; *«Гусинський проти Росії» (Gusinskiy v. Russia)*, 2004, § 73; *«Чеботарі проти Молдови» (Cebotari v. Moldova)*, 2007, § 49; *«Алієв проти Азербайджану» (Aliyev v. Azerbaijan)*, 2018, § 198; *«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018, § 164; *«Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2))* [ВП], 2020, § 421; *«Мірослава Тодорова проти Болгарії» (Miroslava Todorova v. Bulgaria)*, 2021, § 192; *«Ющишин проти Польщі» (Juszczyszyn v. Poland)*, 2022, § 307).

В. Застосування статті 18

16. Для того, щоб стаття 18 підлягала застосуванню в поєднанні з іншим основним положенням Конвенції або Протоколів до неї, слід накласти обмеження на право, що гарантується основним положенням (*«Йозефідес проти Туреччини» (Josephides v. Turkey)* (ухв.), 1999, § 4; *«Ахалая проти Грузії» (Akhalaia v. Georgia)* (ухв.), 2022, § 67). У випадку, якщо не було встановлено жодного спірного питання або втручання у права заявника згідно з відповідним основним положенням, на статтю 18 не можна посилається (*«Руставі 2 Бродкастинг Компані Лтд та інші проти Грузії» (Rustavi 2 Broadcasting Company Ltd and Others v. Georgia)*, 2019, §§ 316–317; *«Ахалая проти Грузії» (Akhalaia v. Georgia)* (ухв.), 2022, §§ 67–68; порівняйте *«Ющишин проти Польщі» (Juszczyszyn v. Poland)*, 2022, §§ 284–286).

17. Порушення статті 18 може виникнути лише тоді, коли право або свобода, що були порушені, підлягають обмеженням, дозволеними згідно з цією Конвенцією (*«Камма проти Нідерландів» (Kamma v. the Netherlands)*, звіт Комісії, 1974, стор. 9; *«Оутс проти Польщі» (Oates v. Poland)* (ухв.), 2000; *«Гусинський проти Росії» (Gusinskiy v. Russia)*, 2004, § 73); іншими словами, коли йдеться про право, що може обмежуватись (*«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, §§ 265, 271 та 290; *«Маммадлі проти Азербайджану» (Mammadli v. Azerbaijan)*, 2018, § 93; *«Рашиад Гасанов та інші проти Азербайджану» (Rashad Hasanov and Others v. Azerbaijan)*, 2018, § 116; *«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018, § 164; *«Навальний проти Росії (№ 2)» (Navalnyy v. Russia (no. 2))*, 2019, § 84; *«Ходорковський і Лебедев проти Росії (№ 2)» (Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia (no. 2))*, 2020, § 620; *«Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2))* [ВП], 2020, § 421; *«Ресурсний центр демократії та прав людини та Мустафаєв проти Азербайджану» (Democracy and Human Rights Resource Centre and Mustafayev v. Azerbaijan)*, 2021, § 98; *«Мірослава Тодорова проти Болгарії» (Miroslava Todorova v. Bulgaria)*, 2021, § 193; *«Ющишин проти Польщі» (Juszczyszyn v. Poland)*, 2022, § 308; *«Коган та інші проти Росії» (Kogan and Others v. Russia)*, 2023, § 67).

18. Отже, скарга за статтею 18 у поєднанні з абсолютним правом буде несумісною з *ratione materiae* Конвенції (*«Тімурташ проти Туреччини» (Timurtaş v. Turkey)*, звіт Комісії, 1998, § 329; *«Третяк проти України» (Tretiak v. Ukraine)* [Комітет], 2020, §§ 66–68).

19. Стосовно застосування статті 18 до процесуальних гарантій, Суд розглянув стверджуване порушення цього положення в поєднанні з пунктом 3 статті 5 (право на розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження) (*«Азізов і Новрузлу проти Азербайджану» (Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan)*, 2021, § 80).

20. Після періоду невизначеності щодо того, чи містять статті 6 та 7 Конвенції будь-які прямі або непрямі обмеження, що можуть стати предметом розгляду Суду відповідно до статті 18 Конвенції, Суд розтлумачив це питання у справі *«Україна проти Росії (щодо Криму)» (Ukraine v.*

Russia (re Crimea) [ВП]. Він постановив, що об'єкт і мета статті 18, як зазначено в підготовчих матеріалах, не спрямовані на вузьке застосування статті 18, наприклад, лише стосовно статей, що прямо передбачають обмеження. Відтак ця стаття може застосовуватися у поєднанні з іншими статтями Конвенції, що містять властиві їм обмеження. І навпаки, вона не підлягає застосуванню в поєднанні з абсолютними правами, що не допускають таких обмежень («Україна проти Росії (щодо Криму)» (*Ukraine v. Russia (re Crimea)*) [ВП], 2024, § 1335). У зв'язку з цим Суд постановив, що стаття 6 Конвенції допускає як прямі, так і непрямі обмеження, і що права, захищені статтею 6, є гарантіями, через які можуть проявлятися основні зловживання з боку Держави. У такий спосіб стаття 18 може застосовуватися у поєднанні зі статтею 6 Конвенції (там само, §§ 1337-1338). Однак, враховуючи, що відступ від прав, гарантованих статтею 7, не допускається, Суд вважає, що стаття 18 Конвенції не може застосовуватися у поєднанні з нею (там само, §§ 1339-1340).

С. Приклади застосування статті 18 у поєднанні з іншими основними положеннями

21. Органи Конвенції розглянули скарги відповідно до статті 18 у поєднанні з перерахованими нижче положеннями:

- Стаття 5 Конвенції: «Гусинський проти Росії» (*Gusinskiy v. Russia*), 2004, § 78; «Чеботарі проти Молдови» (*Cebotari v. Moldova*), 2007, § 53; «Ходорковський проти Росії» (*Khodorkovskiy v. Russia*), 2011, § 254; «Луценко проти України» (*Lutsenko v. Ukraine*), 2012, § 110; «Дохналь проти Польщі» (*Dochnal v. Poland*), 2012, § 114; «Тимошенко проти України» (*Tymoshenko v. Ukraine*), 2013, § 301; «Ільгар Маммадов проти Азербайджану» (*Ilgar Mammadov v. Azerbaijan*), 2014, § 144; «Расул Джафаров проти Азербайджану» (*Rasul Jafarov v. Azerbaijan*), 2016, § 163; «Чанкотадзе проти Грузії» (*Tchankotadze v. Georgia*), 2016, § 110; «Мерабішвілі проти Грузії» (*Merabishvili v. Georgia*) [ВП], 2017, §§ 318–354; «Рамішвілі і Кохреїдзе проти Грузії» (*Ramishvili and Kokhreidze v. Georgia*) (ухв.), 2007; «Маммадлі проти Азербайджану» (*Mammadli v. Azerbaijan*), 2018, § 105; «Рашад Гасанов та інші проти Азербайджану» (*Rashad Hasanov and Others v. Azerbaijan*), 2018, § 127; «Алієв проти Азербайджану» (*Aliyev v. Azerbaijan*), 2018, § 216; «Навальний проти Росії» (*Navalnyy v. Russia*) [ВП], 2018, § 176; «Навальний проти Росії (№ 2)» (*Navalnyy v. Russia (no. 2)*) 2019, § 86; «Корбан проти України» (*Korban v. Ukraine*), 2019, § 225; «Батіашвілі проти Грузії» (*Batiashvili v. Georgia*), 2019, § 103; «Кавала проти Туреччини» (*Kavala v. Turkey*), 2019, § 232; «Натіг Джафаров проти Азербайджану» (*Natig Jafarov v. Azerbaijan*), 2019, § 71; «Ібрагімов і Маммадов проти Азербайджану» (*Ibrahimov and Mammadov v. Azerbaijan*), 2020, § 158; «Хадіджа Ісмаїлова проти Азербайджану (№ 2)» (*Khadija Ismayilova v. Azerbaijan (no. 2)*), 2020, § 119; та «Юнусова і Юнусов проти Азербайджану (№ 2)» (*Yunusova and Yunusov v. Azerbaijan (no. 2)*), 2020, § 195; «Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (*Selahattin Demirtas v. Turkey (no. 2)*) [ВП], 2020, § 402; «Сабунджу та інші проти Туреччини» (*Sabuncu and Others v. Turkey*), 2020, § 235; «Шик проти Туреччини (№ 2)» (*Şik v. Turkey (no. 2)*), 2020, § 194; «Ахмет Хюсрев Алтан проти Туреччини» (*Ahmet Hüsrev Altan v. Turkey*), 2021, § 228; «Міргадіров проти Азербайджану та Туреччини» (*Mirgadirov v. Azerbaijan and Turkey*), 2020, § 135; «Юксекдаг Сеноглу та інші проти Туреччини» (*Yuksekdag Senoglu and Others v. Türkiye*), 2022, § 640; «Кутаєв проти Росії» (*Kutayev v. Russia*), 2023, § 142; «Угулава проти Грузії» (*Ugulava v. Georgia*), 2023, § 131; «Мелія проти Грузії» (*Melia v. Georgia*), 2023, § 144; «Україна проти Росії (щодо Криму)» (*Ukraine v. Russia (re Crimea)*) [ВП], 2024, § 1341;
- Пункт 3 статті 5 Конвенції: («Азізов і Новрузлу проти Азербайджану» (*Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan*), 2021, § 80);

- Стаття 6 Конвенції: «*Настасе проти Румунії*» (*Nastase v. Romania*) (ухв.), 2014, §§ 105–109; «*Ходорковський проти Росії (№ 2)*» (*Khodorkovskiy v. Russia (no. 2)*) (ухв.), 2011, § 16; та «*Лебедєв проти Росії (№ 2)*» (*Lebedev v. Russia (no. 2)*) (ухв.), 2010, §§ 310–314; «*Україна проти Росії (щодо Криму)*» (*Ukraine v. Russia (re Crimea)*) [ВП], 2024, § 1341;
- Стаття 8 Конвенції: «*Бірсан проти Румунії*» (*Bîrsan v. Romania*) (ухв.), 2016, § 73; «*Ходорковський проти Росії (№ 2)*» (*Khodorkovskiy v. Russia (no. 2)*) (ухв.), 2011, § 16; «*Лебедєв проти Росії*» (*Lebedev v. Russia (№ 2)*) (ухв.), 2010, §§ 310–314; «*Алієв проти Азербайджану*» (*Aliyev v. Azerbaijan*), 2018, § 216; «*Ходорковський і Лебедєв проти Росії (№ 2)*» (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia (no. 2)*), 2020, §§ 624–626; «*Овчаренко та Колос проти України*» (*Ovcharenko and Kolos v. Ukraine*), 2023, § 136; «*Ющишин проти Польщі*» (*Juszczyszyn v. Poland*), 2022, § 338; «*Коган та інші проти Росії*» (*Kogan and Others v. Russia*), 2023, § 77; «*Україна проти Росії (щодо Криму)*» (*Ukraine v. Russia (re Crimea)*) [ВП], 2024, § 1341;
- Стаття 9 Конвенції: «*С. Р. проти Швейцарії*» (*C.R. v. Switzerland*) (ухв.), 1999;
- Стаття 10 Конвенції: «*Сенер проти Туреччини*» (*Şener v. Turkey*), 2000, §§ 59–62; «*Сабунджу та інші проти Туреччини*» (*Sabuncu and Others v. Turkey*), 2020, § 235; «*Шик проти Туреччини (№ 2)*» (*Şik v. Turkey (no. 2)*), 2020, § 194; «*Мірослава Тодорова проти Болгарії*» (*Miroslava Todorova v. Bulgaria*), 2021, § 214; «*Україна проти Росії (щодо Криму)*» (*Ukraine v. Russia (re Crimea)*) [ВП], 2024, § 1341;
- Стаття 11 Конвенції: «*Навальний проти Росії*» (*Navalnyy v. Russia*) [ВП], 2018, § 176; «*Україна проти Росії (щодо Криму)*» (*Ukraine v. Russia (re Crimea)*) [ВП], 2024, § 1341;
- Стаття 1 Першого протоколу: «*Ішук проти Туреччини*» (*Isik v. Turkey*), ухвала Комісії, 1995; «*ВАТ „Нафтова компанія „ЮКОС“ проти Росії*» (*ОАО Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia*), 2011, §§ 663–666; «*Бірсан проти Румунії*» (*Bîrsan v. Romania*) (ухв.), 2016, § 73; «*„Руставі 2 Бродкастинг Компані Лтд“ та інші проти Грузії*» (*Rustavi 2 Broadcasting Company Ltd and Others v. Georgia*), 2019, §§ 316–317; «*Ресурсний центр демократії та прав людини та Мустафаєв проти Азербайджану*» (*Democracy and Human Rights Resource Centre and Mustafayev v. Azerbaijan*), 2021, §§ 97–98;
- Стаття 2 Протоколу № 4: «*Ресурсний центр демократії та прав людини та Мустафаєв проти Азербайджану*» (*Democracy and Human Rights Resource Centre and Mustafayev v. Azerbaijan*), 2021, §§ 97–98.

22. Якщо Уряду-відповідачу не було повідомлено про скаргу за статтею 18 у поєднанні з одним із основних положень, на які посилався заявник, і сторонам не було поставлено жодного конкретного питання щодо цього, Суд не розглядатиме скаргу за статтею 18 у поєднанні із зазначеним основним положенням. Він розглядатиме скаргу за статтею 18 лише у поєднанні з тими основними положеннями, про які було повідомлено Уряду-відповідачу під час передачі йому справи («*Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)*» (*Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2)*) [ВП], 2020, § 402; «*Юксегдаг Сеноглу та інші проти Туреччини*» (*Yuksekdag Senoglu and Others v. Türkiye*), 2022, § 623).

23. Суд ще не розглядав скаргу за статтею 18 у поєднанні з певним основним положенням, коли скаргу за таким положенням, *узятим окремо*, було визнано неприйнятною з процесуальних підстав. Наприклад, у справі «*Азізов і Новрузлу проти Азербайджану*» (*Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan*), 2021, скаргу заявників лише за пунктом 1 статті 5 (щодо їхнього затримання за відсутності «обґрунтованої підозри» у вчиненні ними кримінального правопорушення) було відхилено у зв'язку з невичерпанням внутрішніх засобів правового захисту. Суд вирішив не розглядати *окремо за статтею 18* питання про те, чи переслідувало затримання заявників законну мету, передбачену підпунктом (с) пункту 1 статті 5. Натомість він розглядав статтю 18 у поєднанні з пунктом 3 статті 5, і скаргу згідно з останнім положенням, *узятую окремо*, яку було

визнано прийнятною (*«Азізов і Новрузлу проти Азербайджану» (Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan)*, 2021, §§ 68 та 70).

24. Якщо обмеження прав заявника за іншими основними положеннями, окрім статті 5, було накладено як частину постанови про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою і, як такі, вони є невіддільними від цієї постанови, Суд може вважати за доцільне розглянути скаргу за статтею 18 лише в поєднанні зі статтею 5 (*«Навальний проти Росії (№ 2)» (Navalnyy v. Russia) (no. 2)*, 2019, § 86).

25. До цього часу Суд встановив порушення статті 18 у поєднанні зі:

- Статтею 5 Конвенції: *«Гусинський проти Росії» (Gusinskiy v. Russia)*, 2004, § 78; *«Чеботарі проти Молдови» (Sebotari v. Moldova)*, 2007, § 53; *«Луценко проти України» (Lutsenko v. Ukraine)*, 2012, § 110; *«Тимошенко проти України» (Tymoshenko v. Ukraine)*, 2013, § 301; *«Ільгар Мамедов проти Азербайджану» (Ilgar Mammadov v. Azerbaijan)*, 2014, § 144; *«Расул Джафаров проти Азербайджану» (Rasul Jafarov v. Azerbaijan)*, 2016, § 163; *«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, § 354; *«Маммадлі проти Азербайджану» (Mammadli v. Azerbaijan)*, 2018, § 105; *«Рашад Гасанов та інші проти Азербайджану» (Rashad Hasanov and Others v. Azerbaijan)*, 2018, § 127; *«Алієв проти Азербайджану» (Aliyev v. Azerbaijan)*, 2018, § 216; *«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], § 176; *«Навальний проти Росії (№ 2)» (Navalnyy v. Russia) (no. 2)*, 2019, § 99; *«Натіг Джафаров проти Азербайджану» (Natig Jafarov v. Azerbaijan)*, 2019, § 71; *«Кавала проти Туреччини» (Kavala v. Türkiye)*, 2019, § 232; *«Ібрагімов і Маммадов проти Азербайджану» (Ibrahimov and Mammadov v. Azerbaijan)*, 2020, § 158; *«Хадіджа Ісмаїлова проти Азербайджану (№ 2)» (Khadija Ismayilova v. Azerbaijan) (no. 2)*, 2020, § 120; *«Юнусова і Юнусов проти Азербайджану (№ 2)» (Yunusova and Yunusov v. Azerbaijan) (no. 2)*, 2020, § 195; *«Селахаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (Selahattin Demirtaş v. Turkey) (no. 2)* [ВП], 2020, § 438; *«Юксекдаг Сеноглу та інші проти Туреччини» (Yuksekdag Senoglu and Others v. Türkiye)*, 2022, § 640; *«Кутаєв проти Росії» (Kutayev v. Russia)*, 2023, § 142; *«Україна проти Росії (щодо Криму)» (Ukraine v. Russia (re Crimea))* [ВП], 2024, § 1382;
- Пунктом 3 статті 5 Конвенції: *«Азізов і Новрузлу проти Азербайджану» (Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan)*, 2021, § 80;
- Статтею 6 Конвенції: *«Україна проти Росії (щодо Криму)» (Ukraine v. Russia (re Crimea))* [ВП], 2024, § 1382;
- Статтею 8 Конвенції: *«Алієв проти Азербайджану» (Aliyev v. Azerbaijan)*, 2018, § 216; *«Ющишин проти Польщі» (Juszczyszyn v. Poland)*, 2022, § 338; *«Коган та інші проти Росії» (Kogan and Others v. Russia)*, 2023, § 78; *«Україна проти Росії (щодо Криму)» (Ukraine v. Russia (re Crimea))* [ВП], 2024, § 1382;
- Статтею 10 Конвенції: *«Мірослава Тодорова проти Болгарії» (Miroslava Todorova v. Bulgaria)*, 2021, § 214; *«Україна проти Росії (щодо Криму)» (Ukraine v. Russia (re Crimea))* [ВП], 2024, § 1382;
- Статтею 11 Конвенції: *«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018, § 176; *«Україна проти Росії (щодо Криму)» (Ukraine v. Russia (re Crimea))* [ВП], 2024, § 1382;
- Статтею 1 Першого протоколу: *«Ресурсний центр демократії та прав людини та Мустафаєв проти Азербайджану» (Democracy and Human Rights Resource Centre and Mustafayev v. Azerbaijan)*, 2021, § 111;
- Статтею 2 Протоколу № 4: *«Ресурсний центр демократії та прав людини та Мустафаєв проти Азербайджану» (Democracy and Human Rights Resource Centre and Mustafayev v. Azerbaijan)*, 2021, § 111.

D. Твердження про приховані цілі, розглянуті відповідно до інших положень Конвенції

26. Твердження про неналежні мотиви або приховані цілі, що лежать в основі обмежень прав, передбачених Конвенцією, іноді порушуються і розглядаються відповідно до основних положень Конвенції.

- Пункт 1 статті 5: Якщо існує явна невідповідність, яка, коли її розглядати в контексті, свідчить про те, що позбавлення волі загалом переслідувало приховану мету, Суд установлює відсутність законних підстав для позбавлення волі й, відповідно, порушення пункту 1 статті 5. Так було у випадку, коли:
 - заявників затримали за невизначеними або сфабрикованими звинуваченнями або їхнє затримання було продовжено з метою запобігання або покарання їхньої участі в мітингах («Шимоволос проти Росії» (*Shimovolos v. Russia*), 2011, §§ 52–57; «Акобян та інші проти Вірменії» (*Hakobyan and Others v. Armenia*), 2012, § 123; «Немцов проти Росії» (*Nemtsov v. Russia*), 2014, § 103; «Гафгаз Маммадов проти Азербайджану» (*Gafgaz Mammadov v. Azerbaijan*), 2015, §§ 107–108; «Каспаров проти Росії» (*Kasparov v. Russia*), 2016, §§ 50–56; «Гусейнлі та інші проти Азербайджану» (*Huseynli and Others v. Azerbaijan*), 2016, §§ 146–147; «Ібрагімов та інші проти Азербайджану» (*Ibrahimov and Others v. Azerbaijan*), 2016, §§ 126–127; «Навальний і Яшин проти Росії» (*Navalnyy and Yashin v. Russia*), 2014, §§ 92–95);
 - влада маніпулювала процедурами, щоб відтермінувати необхідність отримання судового дозволу на затримання, як того вимагає національне законодавство («Олексій Михайлович Захаркін проти України» (*Oleksiy Mykhaylovych Zakharkin v. Ukraine*), 2010, §§ 86–88), або для того, щоб продовжити приховану екстрадицію («Бозано проти Франції» (*Bozano v. France*), 1986, §§ 59–60; «Новак проти України» (*Nowak v. Ukraine*), 2011, § 58; «Азімов проти Росії» (*Azimov v. Russia*), 2013, §§ 163 та 165; «Ешонкулов проти Росії» (*Eshonkulov v. Russia*), 2015, § 65);
 - заявника було незаконно викрадено й передано іншій Державі («Іскандаров проти Росії» (*Iskandarov v. Russia*), 2010, §§ 109–115 and 148–151);
 - влада викликала шукачів притулку для заповнення заяв про надання статусу біженців, намагаючись у такий спосіб завоювати їхню довіру з метою арешту й подальшої депортації («Чонка проти Бельгії» (*Čonka v. Belgium*), 2002, § 41);
 - громадян іншої Держави арештовували без розбору з метою масової депортації як міри покарання («Грузія проти Росії (I)» (*Georgia v. Russia (I)*) [ВП], 2014, §§ 185–186);
 - заявника було заарештовано й затримано з метою отримання важелів впливу на кримінальне провадження проти його брата («Гіоргі Ніколаїшвілі проти Грузії» (*Giorgi Nikolaishvili v. Georgia*), 2009, § 57);
 - заявника затримали як свідка — хоча справжнім наміром слідчого було висунути йому обвинувачення як відповідачу — з метою зміни місця провадження у справі про тримання під вартою на зручніше («Ходорковський проти Росії» (*Khodorkovskiy v. Russia*), 2011, § 142);
 - кримінальне провадження проти заявника відбувалося за тією ж схемою зловживання владою, що й провадження проти інших критиків уряду та активістів громадянського суспільства, які Суд раніше визнав такими, що порушують статтю 18; Суд посилався на цей розгляд, щоб дійти висновку, що заявника не було позбавлено волі за «обґрунтованою підозрою» у вчиненні кримінального правопорушення в значенні підпункту (с) пункту 1 статті 5 («Айюбзаде проти Азербайджану» (*Ayyubzade v. Azerbaijan*), 2023, §§ 48–54).

- Стаття 6: У справі *«Джордан проти Сполученого Королівства» (Jordan v. the United Kingdom)*, 2004, кримінальне провадження проти заявника було призупинено за станом здоров'я, за умови, *inter alia*, що він не займатиметься жодною політичною, соціальною чи особистою діяльністю, яка б продемонструвала, що він насправді може постати перед судом незалежно від його стану здоров'я. Суд перевіряв, чи є ця умова прикладом заборони політичної діяльності «в обмін» на зняття кримінальних обвинувачень. У справі *«Нікехасані проти Албанії» (Nikëhasani v. Albania)*, 2022, Суд розглянув різні скарги прокурорки, яку звільнили через серйозні сумніви щодо її фінансової діяльності на підставі результатів процесу перевірки. Суд, зокрема, відхилив її твердження про те, що спосіб проведення процедури перевірки переслідував приховану мету притягнення її до відповідальності за, по суті, політичні погляди або діяльність її чоловіка (§ 77).
- Стаття 10: У справі *«НІТ С.Р.Л. проти Республіки Молдова» (NIT S.R.L. v. the Republic of Moldova)* [ВП], 2022, Суд розглянув, *inter alia*, чи прагнуло анулювання ліцензії на мовлення телеканалу після порушення законодавчої вимоги політичного плюралізму перешкодити йому висловлювати критичні погляди на уряд, чи переслідувало будь-яку іншу приховану мету (§ 222).
- Стаття 11: У справі *«Об'єднана македонська організація „Ілінден“ – ПІРІН та інші проти Болгарії (№ 2) (The United Macedonian Organisation Ilinden – PIRIN and Others v. Bulgaria) (no. 2)*, 2011, Суд розглянув питання про те, чи мала на меті відмова в реєстрації партії заявника покарати його через погляди або політику, яку той просував (§§ 85–89).
- Стаття 14, у поєднанні зі статтею 11: У справі *«Бачковські та інші проти Польщі» (Bączkowski and Others v. Poland)*, 2007, Суд розглянув, чи вплинули публічні гомофобні висловлювання міського голови на відмову дозволити марш проти гомофобії (§§ 97 і 100).

Е. Коли застосовувати статтю 18

27. Власне той факт, що обмеження конвенційного права чи свободи не відповідає всім вимогам положення, яке допускає це обмеження, не обов'язково порушує питання за статтею 18. Окремий розгляд скарги за цією статтею є виправданим, тільки якщо скарга на обмеження, яке було застосовано з метою, не передбаченою Конвенцією, виявляється основним аспектом справи (*«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, § 291; *«Селагаттин Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2))* [ВП], 2020, § 421; *«Маммадлі проти Азербайджану» (Mammadli v. Azerbaijan)*, 2018, § 97; *«Рашад Гасанов та інші проти Азербайджану» (Rashad Hasanov and Others v. Azerbaijan)*, 2018, § 120; *«Алієв проти Азербайджану» (Aliyev v. Azerbaijan)*, 2018, § 199; *«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018, § 164; *«Навальний проти Росії (№ 2)» (Navalnyy v. Russia) (no. 2)* 2019, § 92; *«Кавала проти Туреччини» (Kavala v. Türkiye)*, 2019, § 198; *«Нагіг Джафаров проти Азербайджану» (Natig Jafarov v. Azerbaijan)*, 2019, § 63; *«Ібрагімов і Маммадов проти Азербайджану» (Ibrahimov and Mammadov v. Azerbaijan)*, 2020, § 150; *«Хадіджа Ісмаїлова проти Азербайджану (№ 2)» (Khadija Ismayilova v. Azerbaijan) (no. 2)*, 2020, § 112; *«Юнусова і Юнусов проти Азербайджану (№ 2)» (Yunusova and Yunusov v. Azerbaijan) (no. 2)*, 2020, § 186; *«Сабунджу та інші проти Туреччини» (Sabuncu and Others v. Turkey)*, 2020, § 252; *«Шік проти Туреччини (№ 2)» (Şik v. Turkey) (no. 2)*, 2020, § 211; *«Ахмет Хюсрев Алтан проти Туреччини» (Ahmet Hüsrev Altan v. Turkey)*, 2021, § 234; *«Азізов і Новрузлу проти Азербайджану» (Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan)*, 2021, § 68; *«Мірослава Тодорова проти Болгарії» (Miroslava Todorova v. Bulgaria)*, 2021, §§ 194, 203; *«Ющишин проти Польщі» (Juszczyszyn v. Poland)*, 2022, § 309, *«Коган та інші проти Росії» (Kogan and Others v. Russia)*, 2023, § 69).

28. Якщо доводи сторін за статтею 18 є по суті такими ж, як і їхні аргументи щодо стверджуваного втручання у права заявника за відповідними основними положеннями Конвенції, Суд не має підстав вважати, що скарга за статтею 18 є основним аспектом справи (*«Развозжаєв проти Росії та України та Удальцов проти Росії» (Razvozhayev v. Russia and Ukraine and Udaltsov v. Russia)*, 2019, § 305). Таким чином, перш ніж перейти до аналізу скарги за статтею 18, Суд спочатку з'ясує, чи було її суть досліджено згідно з відповідним основним положенням (*«Корбан проти України» (Korban v. Ukraine)*, 2019, § 204; *«Ходорковський і Лебедєв проти Росії (№ 2)» (Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia) (no. 2)*, 2020, § 622; *«Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2))* [ВП], 2020, § 401; *«Ресурсний центр демократії та прав людини та Мустафаєв проти Азербайджану» (Democracy and Human Rights Resource Centre and Mustafayev v. Azerbaijan)*, 2021, § 103; *«Ющишин проти Польщі» (Juszczyszyn v. Poland)*, 2022, § 317). Якщо так, то Суд зазвичай вважає, що скарга за статтею 18 не порушує жодного окремого питання (*«Навальний і Гунько проти Росії» (Navalnyy and Gunko v. Russia)*, 2020, §§ 96–98; *«Стайков проти Болгарії» (Staykov v. Bulgaria)*, 2021, §§ 120–121). Суд також може віддати перевагу такому порядку дій навіть після того, як в іншій справі, порушеній тим самим заявником, було встановлено схеми зловживання владою, спрямовані безпосередньо на відповідного заявника (*«Навальний та інші проти Росії» (Navalnyy and Others v. Russia)*, 2022, § 18). Суд також не може визнати жодного окремого питання за статтею 18, установивши у своєму висновку за відповідним основним положенням, що справа заявника дотримувалася тієї ж схеми зловживання владою, яку було визначено в попередніх рішеннях Суду проти відповідної Держави (*«Айюбзаде проти Азербайджану» (Ayubzade v. Azerbaijan)*, 2023, § 60). Крім того, Суд може не визнати порушення статті 18 (*«Удальцов проти Росії» (Udaltsov v. Russia)*, 2020, §§ 195–196).

29. Суд зазвичай не порушує питання про застосування статті 18 за власною ініціативою. Однак у справі *«Азізов і Новрузлу проти Азербайджану» (Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan)*, 2021, Суд справді *ex officio* порушив це питання та встановив порушення статті 18 (див. також *«Газієв проти Азербайджану» (Haziye v. Azerbaijan)*, 2018, § 43, *«Рустамзаде проти Азербайджану» (Rustamzade v. Azerbaijan)*, 2019, § 56, та *«Саваланлі та інші проти Азербайджану» (Savalanli and Others v. Azerbaijan)*, 2022, § 107: повідомляючи про ці справи Уряду-відповідачу, Суд поставив запитання щодо статті 18 з власної ініціативи, щоб урешті-решт визнати, що це питання або не вимагає окремого розгляду, або не було поставлене перед національними судами ні прямо, ні по суті).

30. Суд розглянув скарги за статтею 18, порушені по суті (*«Луценко проти України» (Lutsenko v. Ukraine)*, 2012, § 104; *«Маммадлі проти Азербайджану» (Mammadli v. Azerbaijan)*, 2018, § 80).

III. Мета обмежень

А. Поняття «прихована мета»

31. Прихована мета — це мета, яка не передбачена відповідним положенням Конвенції і яка відрізняється від проголошеної владою (або від тієї, яка може обґрунтовано припускатись, виходячи з контексту) (*«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, § 292; *«Ходорковський проти Росії» (Khodorkovskiy v. Russia)*, 2011, § 255; *«Луценко проти України» (Lutsenko v. Ukraine)*, 2012, § 106; *«Тимошенко проти України» (Tymoshenko v. Ukraine)*, 2013, § 294; *«Ходорковський і Лебедєв проти Росії» (Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia)*, 2013, § 899; *«Ільгар Маммадов проти Азербайджану» (Ilgar Mammadov v. Azerbaijan)*, 2014, § 137; *«Расул Джафаров проти Азербайджану» (Rasul Jafarov v. Azerbaijan)*, 2016, § 153; *«Чанкотадзе проти Грузії» (Tchankotadze v. Georgia)*, 2016, § 113).

32. Поняття прихованої мети пов'язане з поняттям «недобросовісності», але вони не обов'язково еквівалентні в кожному випадку (*«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, § 283).

33. Суд дистанціювався від свого попереднього підходу, який полягав у застосуванні загального спростовуваного припущення, що національні органи влади Високих Договірних Держав діяли добросовісно, та в зосередженні своєї уваги на доказах недобросовісності (*«Ходорковський проти Росії» (Khodorkovskiy v. Russia)*, 2011, § 255; *«Луценко проти України» (Lutsenko v. Ukraine)*, 2012, § 106; *«Тимошенко проти України» (Tymoshenko v. Ukraine)*, 2013, § 294; *«Ходорковський і Лебедєв проти Росії» (Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia)*, 2013, § 899; *«Ільгар Маммадов проти Азербайджану» (Ilgar Mammadov v. Azerbaijan)*, 2014, § 137; *«Расул Джафаров проти Азербайджану» (Rasul Jafarov v. Azerbaijan)*, 2016, § 153). Натомість він має на меті об'єктивно оцінити наявність або відсутність прихованої мети, а отже, і зловживання владою (*«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, §§ 282–283).

34. Водночас, важливість зобов'язання щодо добросовісності є першочерговою в контексті виконання рішень Суду, особливо у справах, у яких було встановлено порушення статті 18. Під час розгляду дотримання Державою-відповідачем своїх зобов'язань за статтею 46, Суд братиме до уваги, чи діяла вона «добросовісно», у спосіб, сумісний з «висновками та духом» рішення, що підлягає виконанню (*«Ільгар Маммадов проти Азербайджану» (Ilgar Mammadov v. Azerbaijan)* (провадження у справі про порушення) [ВП], 2019, §§ 214 та 217; *«Кавала проти Туреччини» (Kavala v. Türkiye)* [ВП], 2022, § 169).

35. Суд розглядає твердження про приховану мету, беручи до уваги спосіб, у який заявник сформулював свою скаргу (*«Селагаттин Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2))* [ВП], 2020, § 425).

36. Суд розглянув твердження про такі приховані цілі:

- залякування та тиск на заявника з метою отримання інформації або інших переваг (*«Гусинський проти Росії» (Gusinskiy v. Russia)*, 2004, § 76; *«Чеботарі проти Молдови» (Cebotari v. Moldova)*, 2007, § 53; *«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, § 353; *«Дохналь проти Польщі» (Dochnal v. Poland)*, 2012, § 116);
- покарання заявника і спроби змусити його замовкнути та/або перешкоджання його діяльності (*«Рамішвілі і Кохреїдзе проти Грузії» (Ramishvili and Kokhreizde v. Georgia)* (ухв.), 2007; *«Луценко проти України» (Lutsenko v. Ukraine)*, 2012, § 109; *«Тимошенко проти України» (Tymoshenko v. Ukraine)*, 2013, § 299; *«Ільгар Маммадов проти Азербайджану» (Ilgar Mammadov v. Azerbaijan)*, 2014, § 143; *«Расул Джафаров проти Азербайджану» (Rasul Jafarov v. Azerbaijan)*, 2016, § 162; *«Маммадлі проти Азербайджану» (Mammadli v. Azerbaijan)*, 2018, § 104; *«Рашад Гасанов та інші проти Азербайджану» (Rashad Hasanov and Others v. Azerbaijan)*, 2018, § 125; *«Алієв проти Азербайджану» (Aliyev v. Azerbaijan)*, 2018, § 215; *«Натіг Джафаров проти Азербайджану» (Natig Jafarov v. Azerbaijan)*, 2019, § 70; *«Кавала проти Туреччини» (Kavala v. Türkiye)*, 2019, § 232; *«Ібрагімов і Маммадов проти Азербайджану» (Ibrahimov and Mammadov v. Azerbaijan)*, 2020, § 157; *«Хадіджа Ісмаїлова проти Азербайджану (№ 2)» (Khadija Ismayilova v. Azerbaijan) (no. 2)*, 2020, § 119; *«Юнусова і Юнусов проти Азербайджану (№ 2)» (Yunusova and Yunusov v. Azerbaijan) (no. 2)*, 2020, § 194; *«Сабунджу та інші проти Туреччини» (Sabuncu and Others v. Turkey)*, 2020, § 249; *«Шик проти Туреччини (№ 2)» (Şik v. Turkey) (no. 2)*, 2020, § 207; *«Ахмет Хюсрев Алтан проти Туреччини» (Ahmet Hüsrev Altan v. Turkey)*, 2021, § 238; *«Міргадіров проти Азербайджану та Туреччини» (Mirgadirov v. Azerbaijan and Turkey)*, 2020, § 133; *«Азізов і Новрузлу проти Азербайджану» (Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan)*, 2021, § 79; *«Ресурсний центр демократії та прав людини та Мустафаєв проти Азербайджану» (Democracy and Human Rights Resource Centre and Mustafayev v. Azerbaijan)*, 2021, § 110;

«Мірослава Тодорова проти Болгарії» (Miroslava Todorova v. Bulgaria), 2021, § 213; *«Кутаєв проти Росії» (Kutayev v. Russia)*, 2023, § 141; *«Ющишин проти Польщі» (Juszczyszyn v. Poland)*, 2022, § 337; *«Коган та інші проти Росії» (Kogan and Others v. Russia)*, 2023, § 77);

- політична та/або економічна мотивація кримінального переслідування та інших відповідних проваджень (*«Ходорковський проти Росії» (Khodorkovskiy v. Russia)*, 2011, § 254; *«БАТ „Нафтова компанія „ЮКОС“ проти Росії» (OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia)*, 2011, § 665; *«Ходорковський і Лебедєв проти Росії» (Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia)*, 2013, § 889; *«Настасе проти Румунії» (Nastase v. Romania)* (ухв.), 2014, § 109; *«Чанкотадзе проти Грузії» (Tchankotadze v. Georgia)*, 2016, § 114; *«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, § 332; *«Батіашвілі проти Грузії» (Batiashvili v. Georgia)*, 2019, §§ 101–103; *«Корбан проти України» (Korban v. Ukraine)*, 2019, § 203; *«Овчаренко та Колос проти України» (Ovcharenko and Kolos v. Ukraine)*, 2023, § 130; *«Угулава проти Грузії» (Ugulava v. Georgia)*, 2023, § 123; *«Мелія проти Грузії» (Melia v. Georgia)*, 2023, § 137);
- придушення політичного плюралізму й обмеження свободи політичних дебатів (*«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018, § 175; *«Навальний проти Росії (№ 2)» (Navalnyy v. Russia) (no. 2)*, 2019, § 98; *«Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (Selahattin Demirtaş v. Turkey) (no. 2)* [ВП], 2020, § 437; *«Юксегдаг Сеноглу та інші проти Туреччини» (Yuksekdag Senoglu and Others v. Türkiye)*, § 639).

В. Методологія й загальні принципи

1. Одна мета і множинність цілей

37. Право або свобода іноді обмежуються виключно з метою, не передбаченою Конвенцією. Однак можливо, що обмеження застосовується як з прихованою метою, так і з метою, передбаченою Конвенцією; інакше кажучи, воно переслідує багато цілей (*«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, § 292; *«Мірослава Тодорова проти Болгарії» (Miroslava Todorova v. Bulgaria)*, 2021, § 195; *«Ющишин проти Польщі» (Juszczyszyn v. Poland)*, 2022, § 310).

38. Таким чином, розглядаючи твердження відповідно до статті 18, Суд повинен установити:

- чи застосовувалося обмеження права чи свободи заявника з прихованою метою;
- чи переслідувало обмеження як мету, передбачену Конвенцією, так і приховану мету, тобто чи існувало багато цілей;
- яка мета переважала (*«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, § 309).

39. Суд може також виходити з припущення, що обмеження права або свободи заявника переслідувало законну мету, і розглядати справу з огляду на *потенційну* множинність цілей.

40. Наприклад, у справі *«Азізов і Новрузлу проти Азербайджану» (Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan)*, 2021, Суд не зміг розглянути питання про те, чи переслідувало затримання заявників законну мету, передбачену підпунктом (с) пункту 1 статті 5, оскільки скаргу за цим основним положенням було визнано неприйнятною з процесуальних підстав (невичерпання внутрішніх засобів правового захисту). Суд вирішив не розглядати це питання *окремо* за статтею 18. Він виходив із припущення про наявність законної мети, що призвело до розгляду справи на основі *потенційної* множинності цілей затримання заявників (Суд розглянув статтю 18 у поєднанні з пунктом 3 статті 5: скаргу відповідно до останнього положення було визнано прийнятною) (*«Азізов і Новрузлу проти Азербайджану» (Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan)*, 2021, §§ 68–70).

41. Так само у справі *«Юцишин проти Польщі» (Juszczyszyn v. Poland)*, 2022, з огляду на свій висновок щодо незаконності оскаржуваного втручання, Суд не вважав за потрібне розглядати питання про те, чи переслідувало воно законну мету відповідно до статті 8, узяті окремо. Однак для цілей розгляду скарги заявника за статтею 18 у поєднанні зі статтею 8 Суд був готовий припустити, що заходи проти заявника переслідували законну мету, на яку посилався Уряд. Тому Суд діяв на основі множинності цілей (*«Юцишин проти Польщі» (Juszczyszyn v. Poland)*, 2022, §§ 318–321; див. також *«Коган та інші проти Росії» (Kogan and Others v. Russia)*, 2023, §§ 59 та 77).

42. У справі *«Україна проти Росії (щодо Криму)» (Ukraine v. Russia (re Crimea))* [ВП], 2024, Суд застосував той самий підхід. Незважаючи на свої висновки про те, що поширення сфери застосування російського законодавства на територію Криму було незаконним і призвело до порушення статей 5, 6, 8, 10 і 11 Конвенції, Суд виходив з точки зору потенційної множинності цілей (*«Україна проти Росії (щодо Криму)» (Ukraine v. Russia (re Crimea))* [ВП], 2024, §§ 1354-1356).

43. Наступні принципи, сформульовані для ситуацій *множинності цілей*, також надають вказівки щодо ситуацій, коли не було встановлено жодної законної мети або цілі (*«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018, § 165; *«Мірослава Тодорова проти Болгарії» (Miroslava Todorova v. Bulgaria)*, 2021, § 195; *«Юцишин проти Польщі» (Juszczyszyn v. Poland)*, 2022, § 310).

2. Поняття «переважної мети»

44. Будь-яка державна політика або окремий захід можуть мати «прихований мотив» (*«Ходорковський проти Росії» (Khodorkovskiy v. Russia)*, 2011, § 255; *«Луценко проти України» (Lutsenko v. Ukraine)*, 2012, § 106; та *«Тимошенко проти України» (Tymoshenko v. Ukraine)*, 2013, § 294). Якщо встановлено, що обмеження переслідує множинність цілей, наявність мети, яка не підпадає під відповідне застереження про обмеження, сама по собі не може призвести до порушення статті 18. З іншого боку, висновок про те, що обмеження переслідує передбачену Конвенцією мету, також не обов'язково виключає порушення статті 18. Передбачена мета не обов'язково виключає приховану мету (*«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)*, 2017, §§ 303–304; *«Мірослава Тодорова проти Болгарії» (Miroslava Todorova v. Bulgaria)*, 2021, §§ 197–198; *«Юцишин проти Польщі» (Juszczyszyn v. Poland)*, 2022, § 312).

45. Якщо обмеження переслідує приховану мету й мету, передбачену Конвенцією, Суд визначає, яка з них переважає. Переважною в цьому контексті є мета, яка дійсно спонукала органи влади до дій, будучи головним напрямком їхніх зусиль (*«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, § 303; *«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018, § 165; та *«Корбан проти України» (Korban v. Ukraine)*, 2019, § 211–213).

46. Обмеження може бути сумісним з основним положенням Конвенції, яке його допускає, з огляду на переслідування ним дозволеної цим положенням мети, проте воно все ще порушує статтю 18, оскільки передбачена мета, хоча й існувала, насправді була лише прикриттям, яке дозволяло органам влади досягти інших цілей, які й були головним напрямком їхніх зусиль (*«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, § 305). Інакше кажучи, якщо буде встановлено, що обмеження також переслідувало приховану мету, порушення статті 18 буде встановлено лише тоді, коли прихована мета є переважною (*там само*, § 318; *«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018, § 165; та *«Корбан проти України» (Korban v. Ukraine)*, 2019, § 211–213; *«Мірослава Тодорова проти Болгарії» (Miroslava Todorova v. Bulgaria)*, 2021, § 199; *«Юцишин проти Польщі» (Juszczyszyn v. Poland)*, 2022, § 314; *«Коган та інші проти Росії» (Kogan and Others v. Russia)*, 2023, § 68).

47. І навпаки, якщо передбачена мета була основною метою, тією, яка справді спонукала органи влади до дій, хоча вони також хотіли здобути якусь іншу перевагу, обмеження не суперечить статті 18 (*«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, § 305, та *«Навальний*

проти Росії» (Navalnyy v. Russia) [ВП], § 165; *«Мірослава Тодорова проти Болгарії» (Miroslava Todorova v. Bulgaria)*, 2021, § 199).

48. Те, яка мета переважає в певній справі, залежить від усіх обставин (*«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, § 307; *«Азізов і Новрузлу проти Азербайджану» (Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan)*, 2021, §§ 75; *«Мірослава Тодорова проти Болгарії» (Miroslava Todorova v. Bulgaria)*, 2021, § 200; *«Ющишин проти Польщі» (Juszczyszyn v. Poland)*, 2022, § 315; *«Коган та інші проти Росії» (Kogan and Others v. Russia)*, 2023, § 68).

49. Оцінюючи цей момент, Суд аналізує, наскільки органи влади були налаштовані переслідувати стверджувану приховану мету (*«Ющишин проти Польщі» (Juszczyszyn v. Poland)*, 2022, § 329). Він приділить увагу таким міркуванням: найперше, чи надають органи влади *першочергове* значення своїм діям, спрямованим на конкретну особу або групу; і чи належить певна справа до встановленої схеми зловживання владою Державою-відповідачем (*«Азізов і Новрузлу проти Азербайджану» (Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan)*, 2021, §§ 76–77).

3. Характер і ступінь осудності стверджуваної прихованої мети

50. Суд враховує характер і ступінь осудності стверджуваної прихованої мети і має на увазі, що Конвенцію було розроблено для підтримки та просування ідеалів і цінностей демократичного суспільства, заснованого на принципі верховенства права (*«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, § 307; *«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018, § 165; *«Корбан проти України» (Korban v. Ukraine)*, 2019, § 214; *«Мірослава Тодорова проти Болгарії» (Miroslava Todorova v. Bulgaria)*, 2021, § 200; *«Ющишин проти Польщі» (Juszczyszyn v. Poland)*, 2022 § 315; *«Коган та інші проти Росії» (Kogan and Others v. Russia)*, 2023, § 68).

51. Суд діятиме у такий спосіб, коли твердження про приховану мету видаються узгодженими з відповідним внутрішнім контекстом або з метою встановлення того, яка мета переважає (*«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, § 307; *«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018, §§ 173–174; та *«Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2))* [ВП], 2020, § 436).

52. У зв'язку з цим Суд оцінює вплив оскаржуваного обмеження та ступінь серйозності прихованої мети, як визначено основною частиною скарги заявника за статтею 18. Зокрема, Суд може розглянути питання про те, чи зачепить оскаржуване обмеження лише заявника або його колег-активістів/прихильників або саму суть демократії як засобу організації суспільства, у якому індивідуальну свободу може бути обмежено лише в загальних інтересах (*«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018, §§ 173–174; *«Нагіг Джафаров проти Азербайджану» (Natig Jafarov v. Azerbaijan)*, 2019, § 69; *«Кавала проти Туреччини» (Kavala v. Türkiye)*, 2019, § 231; *«Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2))* [ВП], 2020, § 436; та *«Коган та інші проти Росії» (Kogan and Others v. Russia)*, 2023, §§ 70 та 77).

4. Тривала ситуація

53. Якщо обмеження права, передбаченого Конвенцією, є тривалою ситуацією, для того, щоб воно не суперечило статті 18, головна мета такого обмеження має залишатися метою, передбаченою Конвенцією, протягом усього терміну його дії. Таким чином, Суд оцінює, яку мету (цілі) обмеження переслідувало протягом усього періоду свого існування. Зокрема, оскільки оцінка переважності мети може змінюватися з часом, Суд з'ясовує, чи в певний момент під час застосування оскаржуваного обмеження прихована мета замінила передбачену мету або стала її переважати (*«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, §§ 308 та 351, та *«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018, § 171).

5. Повторювані обмеження та схеми зловживання владою

54. Послідовність повторюваних заходів, спрямованих конкретно й особисто на заявника, може бути проаналізована як тривала ситуація, у якій переважна мета може змінюватися протягом періоду, що розглядається. Те, що могло здатися законною метою або завданням на початку, із часом може здатися менш правдоподібним (*«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018, §§ 165–171).

55. Повторюваний характер обмежень, запроваджених Державою-відповідачем для досягнення прихованої мети, є важливим фактором, який слід враховувати. Зіткнувшись із низкою подібних справ, поданих різними заявниками, або послідовністю ідентичних заходів, спрямованих проти того самого заявника, Суд оцінює, чи є такі випадки, розглянуті загалом, зловживанням владою, спрямованим на конкретні групи або осіб (*«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018, § 167–170; та *«Алієв проти Азербайджану» (Aliyev v. Azerbaijan)*, 2018, § 223).

56. У цьому разі Суд розглядає, чи належать будь-які подальші обґрунтовані твердження про приховані цілі проти оскаржуваної Держави до встановленої схеми (*«Навальний проти Росії (№ 2)» (Navalnyy v. Russia) (no. 2)*, 2019, § 94; *«Нагіг Джафаров проти Азербайджану» (Natig Jafarov v. Azerbaijan)*, 2019, §§ 64–65; *«Ібрагімов і Маммадов проти Азербайджану» (Ibrahimov and Mammadov v. Azerbaijan)*, 2020, §§151–152; *«Хадіджа Ісмаїлова проти Азербайджану (№ 2)» (Khadija Ismayilova v. Azerbaijan) (no. 2)*, 2020, §§ 113–114; та *«Юнусова і Юнусов проти Азербайджану (№ 2)» (Yunusova and Yunusov v. Azerbaijan) (no. 2)*, 2020, § 187–188; *«Азізов і Новрузлу проти Азербайджану» (Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan)*, 2021, § 76).

57. Якщо було встановлено певну схему зловживання владою Державою-відповідачем, цей фактор є актуальним для цілей встановлення наявності прихованої мети в певній справі (*«Ресурсний центр демократії та прав людини та Мустафаєв проти Азербайджану» (Democracy and Human Rights Resource Centre and Mustafayev v. Azerbaijan)*, 2021, § 109). Це також може, у контексті множинності цілей, вказувати на перевагу прихованої мети, яку переслідує влада відповідної Держави (*«Азізов і Новрузлу проти Азербайджану» (Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan)*, 2021, § 77).

58. Суд також може встановити схему зловживання владою на основі однієї справи, у якій внутрішній контекст надає достатньо доказів того, що це не є поодиноким випадком і що ідентичні обмеження стосуються значної кількості осіб, які належать до тієї ж категорії або групи, що й заявник (*«Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (Selahattin Demirtaş v. Turkey) (no. 2)* [ВП], 2020, §§ 427–428).

59. Навіть якщо встановлено явну схему зловживання владою Державою-відповідачем, що становить порушення статті 18, це не звільняє Суд від розгляду питання про те, чи є конкретна поведінка заявника зловживанням правами в значенні статті 17 Конвенції (*«Юкседаг Сеноглу та інші проти Туреччини» (Yuksekdag Senoglu and Others v. Türkiye)*, 2022, §§ 487–488 і 638–640).

6. Твердження про кілька прихованих цілей

60. Під час розгляду тверджень про кілька прихованих цілей Суд оцінює, чи переважала прихована мета щодо кожної із цілей, наведених заявником (*«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, § 319).

61. У деяких випадках Суд зосередив свій аналіз на відмінних рисах справи, що дозволило йому розглянути це питання окремо від заяв про політично вмотивоване переслідування (*«Луценко проти України» (Lutsenko v. Ukraine)*, 2012, § 108; *«Тимошенко проти України» (Tymoshenko v. Ukraine)*, 2013, § 298; *«Ільгар Маммадов проти Азербайджану» (Ilgar Mammadov v. Azerbaijan)*, 2014, § 140; та *«Расул Джафаров проти Азербайджану» (Rasul Jafarov v. Azerbaijan)*, 2016, § 155).

С. Обмеження, що застосовуються виключно з прихованою метою

62. У наступних випадках, коли Суд встановив порушення статті 18 у поєднанні зі статтею 5, затримання заявників переслідувало виключно приховану мету, оскільки не було жодних поважних підстав для їх затримання («*Луценко проти України*» (*Lutsenko v. Ukraine*), 2012, §§ 63–65 та 67–72; «*Тимошенко проти України*» (*Tymoshenko v. Ukraine*), 2013, §§ 269–271; «*Навальний проти Росії*» (*Navalnyy v. Russia*) [ВП], 2018, § 71; та «*Навальний проти Росії (№ 2)*» (*Navalnyy v. Russia*) (no. 2), 2019, § 93; «*Кутаєв проти Росії*» (*Kutayev v. Russia*), 2023, § 135) або звинувачення проти них не були засновані на «обґрунтованій підозрі» в значенні підпункту (с) пункту 1 статті 5 («*Чеботарі проти Молдови*» (*Cebotari v. Moldova*), 2007, § 52; «*Ільгар Маммадов проти Азербайджану*» (*Ilgar Mammadov v. Azerbaijan*), 2014, § 100; «*Расул Джафаров проти Азербайджану*» (*Rasul Jafarov v. Azerbaijan*), 2016, § 133; «*Маммадлі проти Азербайджану*» (*Mammadli v. Azerbaijan*), 2018, § 96; «*Рашад Гасанов та інші проти Азербайджану*» (*Rashad Hasanov and Others v. Azerbaijan*), 2018, § 119; «*Алієв проти Азербайджану*» (*Aliyev v. Azerbaijan*), 2018, § 164; «*Натіг Джафаров проти Азербайджану*» (*Natig Jafarov v. Azerbaijan*), 2019, § 68; «*Кавала проти Туреччини*» (*Kavala v. Türkiye*), 2019, § 218; «*Ібрагімов і Маммадов проти Азербайджану*» (*Ibrahimov and Mammadov v. Azerbaijan*), 2020, § 149; «*Хадіджа Ісмаїлова проти Азербайджану (№ 2)*» (*Khadija Ismayilova v. Azerbaijan*) (no. 2), 2020, § 111; «*Юнусова і Юнусов проти Азербайджану (№ 2)*» (*Yunusova and Yunusov v. Azerbaijan*) (no. 2), 2020, § 185; та «*Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)*» (*Selahattin Demirtaş v. Turkey* (no. 2) [ВП], 2020, § 423). У справах «*Навальний проти Росії*» (*Navalnyy v. Russia*) [ВП], 2018, «*Алієв проти Азербайджану*» (*Aliyev v. Azerbaijan*), 2018, та «*Ресурсний центр демократії та прав людини та Мустафаєв проти Азербайджану*» (*Democracy and Human Rights Resource Centre and Mustafayev v. Azerbaijan*), 2021, Суд встановив порушення статті 18 також у поєднанні з іншими основними положеннями (відповідно, статтею 11, статтею 8, статтею 1 Першого протоколу та статтею 2 Протоколу № 4), зазначивши, що оскаржувані обмеження не переслідували жодної із законних цілей відповідно до зазначених положень.

1. Справи, що не стосуються встановленої схеми зловживання владою

63. У справі «*Чеботарі проти Молдови*» (*Cebotari v. Moldova*), 2007, яка тісно пов'язана зі справою «*Оферта Плюс С.Р.Л. проти Молдови*» (*Oferta Plus S.R.L. v. Moldova*), 2006, заявник, як керівник державної компанії з розподілу електроенергії «Молдтранселектро» (Moldtranelectro), звернувся до Міністерства фінансів Молдови з проханням випустити скарбничі облигації на користь «Оферти Плюс» (Oferta Plus), приватної компанії, яка оплатила електроенергію, поставлену з України для «Молдтранселектро» й спожиту, *inter alia*, державними установами. Згодом компанія «Оферта Плюс» відкрила успішне провадження проти Міністерства фінансів за відмову у виплаті коштів за облигаціями. Після того, як уряд Молдови поінформували про заяву, подану компанією «Оферта Плюс» до Суду щодо невиконання остаточного рішення на її користь, це рішення було скасовано, а проти її Головного виконавчого директора та пана Чеботарі було розпочато кримінальне провадження за звинуваченням у розкраданні державного майна у великих розмірах. Звинувачення ґрунтувалися на припущенні, що «Оферта Плюс» не сплатила за електроенергію, поставлену спеціально державним установам, і, таким чином, шахрайським шляхом отримала скарбничі облигації. У справі «*Оферта Плюс С.Р.Л. проти Молдови*» (*Oferta Plus S.R.L. v. Moldova*), 2006, Суд встановив порушення статті 34 на тій підставі, що оскаржуване кримінальне провадження було спрямовано на те, щоб перешкодити компанії подати заяву до Суду (§ 143). У справі «*Чеботарі проти Молдови*» (*Cebotari v. Moldova*), 2007, беручи до уваги чіткі висновки в остаточних рішеннях цивільних судів у спорі між «Офертою Плюс» та Міністерством фінансів, Суд постановив, що уряд не зміг довести існування обґрунтованої підозри, що заявник учинив правопорушення, у результаті чого не було виправдань для його арешту та тримання під вартою. Отже, єдиною метою його досудового тримання під вартою було чинити на нього тиск з метою

перешкодити «Оферті Плюс» подати заяву до Суду. Тож було визнано порушення статті 18 у поєднанні з пунктом 1 статті 5 (§§ 52–53).

64. У справі *«Луценко проти України» (Lutsenko v. Ukraine)*, 2012, незабаром після зміни влади, заявнику — колишньому міністру внутрішніх справ і лідеру опозиції — було висунуто звинувачення у зловживанні службовим становищем. Невдовзі після того, як газета опублікувала інтерв'ю, у якому заявник заперечував висунуті звинувачення, проти нього застосували запобіжний захід у вигляді досудового тримання під вартою. Його затримання не переслідувало жодної мети, передбаченої Конвенцією, оскільки жодну з підстав, висунутих органами влади, Суд не визнав сумісною з вимогами пункту 1 статті 5 (§§ 66–74). Крім того, той факт, що спілкування заявника із засобами масової інформації було прямо зазначено як одну з таких підстав, чітко продемонстрував спробу влади покарати його за публічне оскарження звинувачень проти нього, що кваліфікувалося як прихована мета, що суперечить статті 18 у поєднанні зі статтею 5 (§§ 108–110).

65. Справа *«Тимошенко проти України» (Tymoshenko v. Ukraine)*, 2013, також стосувалася кримінального переслідування лідерки опозиції та колишньої прем'єр-міністерки, яку незабаром після зміни влади звинуватили в перевищенні повноважень і зловживанні службовим становищем. Суд також встановив порушення пункту 1 статті 5, узятого окремо, оскільки досудове тримання під вартою заявниці не переслідувало жодної із цілей, передбачених цим положенням. Крім того, фактичний контекст і причини, наведені національними органами влади, свідчать про те, що основним обґрунтуванням затримання заявниці насправді було її передбачуване перешкодження провадженню та зневажлива поведінка. Тому для Суду її тримання під вартою переслідувало виключно приховану мету, а саме покарання її за поведінку під час оскаржуваного судового розгляду, що порушує статтю 18 у поєднанні зі статтею 5 (§§ 299–301).

66. У справі *«Кавала проти Туреччини» (Kavala v. Türkiye)*, 2019, заявника, бізнесмена й правозахисника, який сприяв створенню численних неурядових організацій, помістили під варту за підозрою в спробі збурити повстання у зв'язку з масовими протестами у 2013 році та повалити уряд силою й насильством у зв'язку зі спробою *військового перевороту* у 2016 році. Зрештою, йому висунули звинувачення лише в першому з вищезазначених злочинів і незабаром після публічних звинувачень, висунутих проти нього Президентом, хоча на той час він уже понад рік був попередньо ув'язнений, без будь-яких значних слідчих дій. Суд вважає, що заходи, вжиті проти заявника, не були виправдані обґрунтованими підозрами, а по суті базувалися на фактах, які не могли обґрунтовано вважатися поведінкою, за яку передбачалося притягнення до кримінальної відповідальності відповідно до національного законодавства, і, крім того, були значною мірою пов'язані з реалізацією ним прав, гарантованих статтями 10 та 11 Конвенції. Хоча це призвело до порушення пункту 1 статті 5, узятого окремо, ці обставини також урахували в контексті скарги відповідно до статті 18. Було встановлено порушення останнього положення, оскільки Суд дійшов висновку, що оскаржувані заходи переслідували виключно приховану мету — змусити заявника мовчати як правозахисника й активіста НУО. Це була прихована мета значної тяжкості, особливо з огляду на особливу роль таких груп у плюралістичній демократії (§§ 220–232).

67. У справі *«Кутаєв проти Росії» (Kutayev v. Russia)*, 2023, заявник, політик і правозахисник у Чечні, організував конференцію з нагоди 70-ї річниці депортації чеченського населення 1944 року за наказом Сталіна. Наступного дня президент Чечні Рамзан Кадіров зустрівся з учасниками, висловивши своє сильне невдоволення тим, що конференцію запланували приблизно на 23 лютого, старий день пам'яті, а не на 10 травня, новий день, установлений паном Кадіровим. Поки заявника викликали на вищезазначену зустріч із паном Кадіровим, він відмовився бути присутнім, а наступного дня його заарештували й застосували проти нього запобіжний захід у вигляді досудового тримання під вартою за звинуваченням у зберіганні наркотиків. Суд установив порушення пункту 1 статті 5, узятого окремо. На його думку,

позбавлення заявника волі було свавільним і явно передбачало елемент недобросовісності з боку працівників міліції та слідчих. Суд також вважав, що дії органів влади були обумовлені виключно неналежними мотивами порушення статті 18, зокрема прихованою метою покарання заявника за недотримання нового дня пам'яті та його відмову від участі в зустрічі з паном Кадировим (§§ 134–135 та 141).

2. Схема, безпосередньо орієнтована на переслідування конкретної особи

68. У справі *«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018, заявника, важливого політичного діяча опозиції та антикорупційного активіста, заарештовували сім разів протягом двох років на різних мирних громадських зібраннях і притягували до відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з їхнім технічно незаконним характером. Суд постановив, що арешт заявника і тримання його під вартою були свавільними й незаконними, що порушує пункт 1 статті 5, узятий окремо. Він також установив порушення статті 11, узятої окремо, оскільки в п'яти випадках оскаржувані заходи були непропорційними, а у двох випадках вони не переслідували жодної із законних цілей, передбачених пунктом 2 статті 11. Зокрема, під час п'ятого епізоду заявника покарали, коли за ним слідувала група людей після того, як він залишив стаціонарну демонстрацію. Під час шостого епізоду він опинився серед групи активістів перед будівлею суду, оскільки їм було відмовлено в доступі до судового засідання. Відповідно до статті 18, Суд зосередив свій розгляд на цих двох епізодах, які, узяті окремо, не порушували жодного питання про множинність цілей. Однак, беручи до уваги послідовність і закономірність подій, які розглядаються загалом, Суд вважав, що орієнтація на заявника як на опозиційного політика, що впливає не тільки на нього самого або його колег-активістів/прихильників, але й на саму суть демократії, буде прихованою метою «значної тяжкості». У ширшому контексті спроб російської влади у відповідний час узяти під контроль політичну діяльність опозиції, обмеження, накладені в п'ятому й шостому епізодах, переслідували приховану мету, а саме придушення політичного плюралізму, у порушення статті 18 у поєднанні зі статтями 5 та 11 (§§ 163–176).

69. У справі *«Навальний проти Росії (№ 2)» (Navalnyy v. Russia) (no. 2)*, 2019, того самого заявника помістили під домашній арешт із обмеженнями на спілкування, листування та використання Інтернету, радіо й телебачення. Суд установив порушення статті 5 та статті 10, узятих окремо, оскільки оскаржувані заходи було застосовано без будь-якого очевидного зв'язку з вимогами кримінального розслідування. Оскільки їх було накладено на заявника одразу після його двох арештів, розглянутих у справі *«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018 (шостий і сьомий епізоди — див. вище), Суд розглянув їх у світлі послідовності подій та контекстуальних доказів, проаналізованих у вищезазначеному рішенні Великої Палати. Було встановлено, що оскаржувані заходи переслідували ту саму приховану мету, а саме придушення політичного плюралізму шляхом обмеження публічної діяльності заявника, що порушує статтю 18 у поєднанні зі статтею 5 (§§ 93–98).

3. Схема зловживання владою, орієнтована на конкретні групи

70. У справі *«Селагаттин Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (Selahattin Demirtaş v. Turkey) (no. 2)* [ВП], 2020, заявник, прокурдський лідер політичної опозиції в Туреччині, був одним зі 154 обраних членів парламенту (депутатів), яких позбавили депутатської недоторканності на підставі конституційної поправки. Поправка передбачала такий захід стосовно всіх депутатів, які були предметом відповідних запитів, переданих до Національних зборів до дати її прийняття. Поправка виникла через серйозне насильство в Туреччині із залученням РПК (Робітнична партія Курдистану — терористична організація), що призвело до зриву переговорів, спрямованих на розв'язання «курдського питання». До заявника застосували запобіжний захід у вигляді досудового тримання під вартою за звинуваченням у тероризмі у зв'язку з його виступами з вищезазначених питань та участю в певних законних засіданнях. Для Суду звинувачення проти заявника ґрунтувалися, по суті, на фактах, які не можуть обґрунтовано вважатися злочинною

поведінкою відповідно до національного законодавства й пов'язані здебільшого з реалізацією ним своїх прав за Конвенцією. Тому не було визначено жодної законної мети його затримання, яке визнали таким, що порушує пункт 1 статті 5, за невиконання стандарту «обґрунтованої підозри» та статті 10. Беручи до уваги одночасне переслідування й затримання низки опозиційних депутатів і політиків, Суд вважав, що справа заявника дотримується певної схеми, спрямованої проти голосів незгодних осіб. Суд дійшов висновку, що було порушено статтю 18 у поєднанні зі статтею 5, оскільки тривале утримання заявника під вартою, особливо під час двох вирішальних кампаній (референдум щодо значної конституційної реформи та президентські вибори), переслідувало прихований мотив, а саме придушення плюралізму й обмеження свободи політичних дебатів (§ 437) (див. також *«Юкседаг Сеноглу та інші проти Туреччини» (Yuksekdag Senoglu and Others v. Türkiye)*, 2022, §§ 638–640, справу, порушену іншими опозиційними депутатами).

71. У низці подібних справ проти Азербайджану Суд встановив відповідну схему свавільного арешту й затримання критиків уряду, активістів громадянського суспільства та правозахисників шляхом репресивних переслідувань і зловживання кримінальним законодавством, що порушує статтю 18 (*«Ільгар Маммадов проти Азербайджану» (Ilgar Mammadov v. Azerbaijan)*, 2014; *«Расул Джафаров проти Азербайджану» (Rasul Jafarov v. Azerbaijan)*, 2016; *«Маммадлі проти Азербайджану» (Mammadli v. Azerbaijan)*, 2018; *«Рашад Гасанов та інші проти Азербайджану» (Rashad Hasanov and Others v. Azerbaijan)*, 2018; *«Алієв проти Азербайджану» (Aliyev v. Azerbaijan)*, 2018, § 223; *«Нагіг Джафаров проти Азербайджану» (Natig Jafarov v. Azerbaijan)*, 2019, §§ 64–65; *«Ібрагімов і Маммадов проти Азербайджану» (Ibrahimov and Mammadov v. Azerbaijan)*, 2020, § 152; *«Хадіджа Ісмаїлова проти Азербайджану» (Khadija Ismayilova v. Azerbaijan) (№ 2)*, 2020, §§ 113–114; та *«Юнусова і Юнусов проти Азербайджану» (Yunusova and Yunusov v. Azerbaijan) (№ 2)*, 2020, § 187–188).

72. У справі *«Ільгар Маммадов проти Азербайджану» (Ilgar Mammadov v. Azerbaijan)*, 2014, заявник, опозиційний політик, що критикує уряд, опублікував у своєму інтернет-блозі власну інформацію про місцеві заворушення, які спонтанно почалися за день до його прибуття на місце. Його дописи в блозі, які негайно підхопила преса, суперечили версії уряду про події та містили інформацію, підтверджену джерелами, яку уряд, як повідомляють, намагався приховати від громадськості. Наступного дня Генеральна прокуратура та МВС оприлюднили спільну заяву для преси, у якій звинуватили заявника в незаконних діях із метою загострення ситуації в країні. За кілька днів, після допиту, заявнику висунули звинувачення в організації заворушень і помістили його під варту. Суд установив порушення пункту 1 статті 5, узятого окремо, оскільки обвинувачення не надало ні перед національними судами, ні іншим чином будь-якої об'єктивної інформації або доказів, що давали б підстави для «обґрунтованої підозри» проти заявника. Суд також зробив висновок з вищезазначених обставин, що затримання заявника було пов'язане з його дописами в блозі і, таким чином, переслідувало лише приховану мету змусити його замовкнути та покарати за критику уряду й спробу поширити інформацію, яку уряд намагався приховати. Таким чином, затримання становило порушення статті 18 у поєднанні зі статтею 5 (§§ 142–143).

73. У наступних випадках відомих активістів громадянського суспільства Азербайджану, правозахисників і лідерів неурядових організацій (НУО) брали під варту та звинувачували здебільшого в незаконному підприємстві, широкомасштабному ухиленні від сплати податків та/або зловживанні владою через стверджені адміністративні порушення у зв'язку з отриманням і використанням іноземних грантів їхніми НУО. Це відбувалося в загальному контексті дедалі жорсткішого й більш обмежувального законодавчого регулювання діяльності та фінансування НУО й активної кампанії з придушення правозахисників в Азербайджані.

74. У справах *«Алієв проти Азербайджану» (Aliyev v. Azerbaijan)*, 2018, та *«Расул Джафаров проти Азербайджану» (Rasul Jafarov v. Azerbaijan)*, 2016, заявники брали участь у підготовці різних звітів, зокрема в контексті роботи міжнародних органів, що стосується питань прав

людини в Азербайджані. Їх заарештували незабаром після їхньої участі в заході Ради Європи, де вони критикували азербайджанську владу за порушення прав людини.

75. У справі *«Маммадлі проти Азербайджану» (Mammadli v. Azerbaijan)*, 2018, заявник був головою та співзасновником громадської організації, що спеціалізується на моніторингу виборів. Кримінальне провадження було порушено у зв'язку зі стверджуваними порушеннями у фінансовій діяльності цієї громадської організації через кілька днів після того, як вона опублікувала звіт, у якому критикувала президентські вибори 2013 року як такі, що не відповідають демократичним стандартам. Заявника заарештували й за місяць висунули обвинувачення.

76. У справі *«Натіг Джафаров проти Азербайджану» (Natig Jafarov v. Azerbaijan)*, 2019, заявник був офіційним представником опозиційного політичного руху, що агітував проти змін до Конституції, які пропонувалося прийняти на референдумі. Його заарештували під час активної фази процесу реєстрації для кампанії референдуму та звільнили лише після того, як його рух оголосив про рішення припинити участь у зазначеній кампанії.

77. У справі *«Хадіджа Ісмаїлова проти Азербайджану (№ 2)» (Khadija Ismayilova v. Azerbaijan) (no. 2)*, 2020, заявниця була відомою журналісткою-розслідувачкою, яка публікувала статті про корупцію за участю Президента і його сім'ї та отримувала через це погрози (див. *«Хадіджа Ісмаїлова проти Азербайджану (№ 2)» (Khadija Ismayilova v. Azerbaijan) (no. 2)*, 2019). Її заарештували на підставі неправдивої заяви, отриманої під примусом, незабаром після того, як тодішній глава Адміністрації Президента публічно звинуватив її у державній зраді й поширенні брехні.

78. У справі *«Юнусова і Юнусов проти Азербайджану» (Yunusova and Yunusov v. Azerbaijan) (№ 2)*, 2020, заявники були директором і старшим науковим співробітником неурядової організації, яка бере участь у спільних проектах зі своїми вірменськими колегами з метою сприяння миру та примиренню між двома країнами. Їх заарештували й застосували до них запобіжний захід у вигляді досудового тримання під вартою за підозрою, *inter alia*, у співпраці з вірменськими спецслужбами.

79. Суд установив, що до заявників застосували запобіжний захід у вигляді досудового тримання під вартою за відсутності «обґрунтованої підозри», що становило порушення підпункту (с) пункту 1 статті 5, узятого окремо (*«Юнусова і Юнусов проти Азербайджану (№ 2)» (Yunusova and Yunusov v. Azerbaijan) (no. 2)*, 2020, § 185; *«Хадіджа Ісмаїлова проти Азербайджану (№ 2)» (Khadija Ismayilova v. Azerbaijan) (no. 2)*, 2020, § 111; *«Натіг Джафаров проти Азербайджану» (Natig Jafarov v. Azerbaijan)*, 2019, § 62; *«Алієв проти Азербайджану» (Aliyev v. Azerbaijan)*, 2018, § 164; *«Расул Джафаров проти Азербайджану» (Rasul Jafarov v. Azerbaijan)*, 2016, § 156; та *«Маммадлі проти Азербайджану» (Mammadli v. Azerbaijan)*, § 96). Їм висунули звинувачення в серйозних правопорушеннях, «основні складові частини яких не можна було обґрунтовано визначити на основі наявних фактів».

80. Беручи до уваги загальний контекст цих справ, Суд встановив порушення статті 18 у поєднанні зі статтею 5, оскільки арешти й затримання заявників переслідували виключно приховану мету замовчування та їх покарання за їхню політичну залученість та/або діяльність, а також перешкоджання цій діяльності (*«Юнусова і Юнусов проти Азербайджану (№ 2)» (Yunusova and Yunusov v. Azerbaijan) (no. 2)*, 2020, § 194; *«Хадіджа Ісмаїлова проти Азербайджану (№ 2)» (Khadija Ismayilova v. Azerbaijan) (no. 2)*, 2020, § 119; *«Натіг Джафаров проти Азербайджану» (Natig Jafarov v. Azerbaijan)*, 2019, § 70; *«Алієв проти Азербайджану» (Aliyev v. Azerbaijan)*, 2018, § 215; *«Расул Джафаров проти Азербайджану» (Rasul Jafarov v. Azerbaijan)*, 2016, §§ 159–163; та *«Маммадлі проти Азербайджану» (Mammadli v. Azerbaijan)*, 2018, §§ 99–104). У справі *«Алієв проти Азербайджану» (Aliyev v. Azerbaijan)*, 2018, на тих самих підставах, Суд встановив порушення статті 18 у поєднанні зі статтею 8 у зв'язку з обшуком і вилученням матеріалів у будинку та офісі заявника, які не переслідували жодної із законних

цілей відповідно до пункту 2 статті 8, узятого окремо (*«Алієв проти Азербайджану» (Aliyev v. Azerbaijan)*, 2018, § 187).

81. У справі *«Ресурсний центр демократії та прав людини та Мустафаєв проти Азербайджану» (Democracy and Human Rights Resource Centre and Mustafayev v. Azerbaijan)*, 2021, заявниками були адвокат і громадська організація, що спеціалізується на захисті прав людини. Їхні банківські рахунки були заморожені у зв'язку з кримінальною справою проти третіх осіб. На адвоката заявника було накладено заборону на виїзд. Ці обмеження не мали ні правової підстави, ні законної мети, що призвело до того, що Суд визнав порушення статті 1 Першого протоколу та статті 2 Протоколу № 4, узятих окремо. Посилаючись на схему зловживання владою, встановлену в справі *«Алієв проти Азербайджану» (Aliyev v. Azerbaijan)*, 2018, Суд дійшов висновку, що оскаржувані заходи мали на меті покарати заявників і перешкоджати їхній роботі (включно з юридичним представництвом у великій кількості справ, що розглядаються Судом). Тож мало місце порушення статті 18 у поєднанні з вищезазначеними суттєвими положеннями.

82. Наступні випадки стосуються переслідування членів громадської організації «НІДА» (NIDA), одного з найактивніших молодіжних рухів в Азербайджані, який стояв за низкою протестів проти уряду.

83. У справі *«Рашад Гасанов та інші проти Азербайджану» (Rashad Hasanov and Others v. Azerbaijan)*, 2018, заявники були активістами громадянського суспільства й членами правління зазначеної громадської організації. Разом з іншими членами «НІДИ» вони брали активну участь в організації та проведенні серії мирних протестів проти загибелі азербайджанських солдатів у небойових ситуаціях. За три дні до однієї із запланованих демонстрацій деякі члени «НІДИ» були заарештовані й звинувачені в зберіганні наркотиків і коктейлів Молотова. У зв'язку із цим Генеральна прокуратура й Міністерство національної безпеки в спільній заяві для преси заявили, що заарештовані члени «НІДИ», які «брали активну участь у низці незаконних дій організації», планували підбурювати до насильства й громадянських заворушень. У заяві також засуджувалися незаконні спроби підриву суспільно-політичної стабільності країни певними радикальними деструктивними силами. За кілька днів заявників узяли під варту й звинуватили в незаконному придбанні коктейлів Молотова та організації їх зберігання у квартирах раніше заарештованих членів «НІДИ». Суд установив порушення пункту 1 статті 5, узятого окремо, оскільки органи прокуратури ніколи не наводили жодної інформації або доказів, що свідчили б про те, що заявники мали будь-який зв'язок зі згаданими коктейлями Молотова, і таким чином, надавали б «обґрунтовану підозру» для виправдання їх арешту та затримання. Ці обставини, що розглядаються на тлі придушення громадянського суспільства в Азербайджані, привели Суд до висновку, що фактичною метою затримання заявників було змусити їх мовчати та покарати за їхню активну громадську й політичну діяльність та їхню діяльність в «НІДИ», і що, таким чином, було порушення статті 18 у поєднанні зі статтею 5 (§§ 122–125; див. також нижче, у наступному розділі, *«Азізов і Новрузлу проти Азербайджану» (Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan)*, 2021, справу, порушену іншими членами «НІДИ», які були затримані за тими ж звинуваченнями та засуджені в межах того ж кримінального провадження; цю справу розглядали на основі потенційної множинності цілей).

84. У справі *«Ібрагімов і Маммадов проти Азербайджану» (Ibrahimov and Mammadov v. Azerbaijan)*, 2020, заявники, члени вищезгаданої громадської організації «НІДА», були заарештовані через кілька годин після того, як намалювали графіті з антиурядовими гаслами на статуй колишнього президента Азербайджану й розповсюдили їхні фотографії в соціальних мережах. Їх звинуватили в тяжких злочинах, пов'язаних із наркотиками. У зв'язку із цим Суд визнав порушення пункту 1 статті 5, узятого окремо, дійшовши висновку, що не було дотримано мінімального стандарту «обґрунтованості» підозри з огляду на статус заявників, послідовність подій, розслідування та поведінку органів влади. З огляду на загальний контекст і свої висновки у вищезазначеній справі *«Рашад Гасанов та інші проти Азербайджану» (Rashad Hasanov and*

Others v. Azerbaijan), розкриваючи конкретні цілі щодо «НІДИ» та її членів з боку органів влади, Суд встановив, що фактичною метою затримання та переслідування заявників було покарати їх за вищезазначену антиурядову поведінку. Відповідно, було встановлено порушення статті 18 у поєднанні зі статтею 5 (§§ 151–157).

D. Обмеження, що переслідують множинність цілей

1. Справи, що не стосуються встановленої схеми зловживання владою

85. У наступних справах Суд встановив порушення статті 18 у поєднанні з пунктом 1 статті 5 на тій підставі, що тримання заявників під вартою з метою їх доставлення до компетентного юридичного органу, як це передбачено підпунктом (с) пункту 1 статті 5, переважно призначалося для іншої мети, не передбаченої Конвенцією.

86. У справі *«Гусинський проти Росії» (Gusinskiy v. Russia)*, 2004 (§§ 73–78), заявник був колишнім головою та мажоритарним акціонером приватної медіахолдингової компанії «Медіа-Мост» (Media Most), яка брала участь у запеклому спорі щодо своїх боргів з «Газпромом», газовим монополістом, контрольованим Державою. Заявника було заарештовано й ув'язнено за підозрою в шахрайстві. Поки він перебував під вартою, виконувач обов'язків міністра преси й масових комунікацій запропонував зняти з нього звинувачення, якщо той продасть свою медіакомпанію «Газпрому» за ціною, яку визначить останній. Договір підписано сторонами та схвалено виконувачем обов'язків міністра. За кілька днів слідчий зупинив провадження на тій підставі, що заявник суттєво відшкодував збитки, заподіяні інтересам Держави, добровільно передавши акції «Медіа-Мосту» підконтрольній Державі юридичній особі. Для Суду докази, зібрані слідчими органами, могли б «задовольнити об'єктивного спостерігача», що заявник міг учинити злочин шахрайства; однак факти переконливо свідчать про те, що його переслідування насправді «використовувалося як частина стратегій комерційних переговорів». Тому основною метою затримання заявника було не поставити його перед компетентним юридичним органом, а залякати, щоб той продав свою компанію. Таким чином, було порушення статті 18 (§ 76).

87. У справі *«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, невдовзі після зміни влади проти заявника — колишнього прем'єр-міністра та лідера основної опозиційної партії — застосували запобіжний захід у вигляді досудового тримання під вартою за звинуваченням у розкраданні, зловживанні владою та інших правопорушеннях. Одного разу вночі під час досудового тримання під вартою його таємно вивели з камери для допиту головним прокурором про смерть іншого колишнього прем'єр-міністра та про фінансову діяльність колишнього президента пана Саакашвілі. Суд постановив, що ніщо в обвинувачувальних матеріалах, як видається, не ставило під сумнів обґрунтованість підозри проти заявника. Його досудове тримання під вартою було законним і переслідувало мету, що відповідає підпункту (с) пункту 1 статті 5 (§§ 187, 206 та 208). Проте, оскільки досудове тримання під вартою становило тривалу ситуацію, Суд було покликано оцінити, які цілі переслідувало тримання під вартою протягом усього періоду вжиття цього заходу, і які з цих цілей переважали. Не було жодних доказів того, що до видалення заявника з його камери для допиту, тобто протягом майже семи місяців, органи влади переслідували будь-яку приховану мету. Цей інцидент, однак, показав, що органи влади намагалися використати досудове тримання під вартою заявника як засіб тиску на нього, щоб той надав інформацію, і що на той момент його тримання під вартою переслідувало приховану мету поряд із передбаченою метою. Водночас, причини його досудового тримання під вартою, як видається, уже втратили значення за якийсь час до інциденту, що призвело до того, що Суд встановив порушення пункту 3 статті 5. Беручи до уваги всі обставини оскаржуваного інциденту, Суд переконався, що основна мета тримання заявника під вартою змінилася з початкової, передбаченої мети розслідування правопорушень на підставі обґрунтованої підозри на подальшу, приховану мету отримання інформації від заявника. Таким чином, було порушено статтю 18 у поєднанні з пунктом 1 статті 5 (§ 353).

88. У справі *«Мірослава Тодорова проти Болгарії» (Miroslava Todorova v. Bulgaria)*, 2021, Суд встановив порушення статті 18 у поєднанні зі статтею 10 у зв'язку з дисциплінарним провадженням та санкціями проти судді у відплату за її критику Вищої судової ради (ВСР) та виконавчої влади. Заявницю було обрано президенткою головного професійного об'єднання суддів — Болгарської спілки суддів (БСС). У цій ролі вона зробила численні публічні заяви, спрямовані на забезпечення більшої прозорості та обмеження втручання виконавчої влади в судові просування по службі та, таким чином, зміцнення незалежності судової влади. Однак вони спровокували ворожу реакцію з боку ВСР та уряду. Зокрема, міністр внутрішніх справ публічно розкритикував роботу заявниці на посаді судді. Генеральний інспектор ВСР наказав провести перевірку в Софійському міському суді, де заявниця обіймала посаду. Згідно з коментарями інспектора для преси, перевірка була відповіддю на критику суддів, зокрема БСС, щодо призначення нового голови Софійського міського суду (судді, який, як відомо, є близьким другом міністра внутрішніх справ). За результатами перевірки щодо заявниці було порушено дисциплінарне провадження у зв'язку із затримками в розгляді справ. На неї було накладено початкову санкцію у вигляді дворічного зниження заробітної плати з подальшим звільненням. У результаті її звернення до Вищого адміністративного суду останнє покарання було замінено дворічним пониженням у посаді. У зв'язку із цим Вищий адміністративний суд зауважив, що ВСР сприймала критичні заяви БСС та інших НУО як форму ведення війни. Суд визнав, з одного боку, що оскаржувані заходи були формально засновані на беззаперечних порушеннях професійного обов'язку з боку заявниці; з іншого боку, вони були безпосередньо пов'язані з її публічними заявами. Таким чином, на думку Суду, вони переслідували як законну мету, так і приховану мету покарання та залякування заявниці через її критику ВСР та виконавчої влади. Зрештою, Суд дійшов висновку, що прихована мета переважала, беручи до уваги вищезазначений ланцюг подій, явно ворожі думки, висловлені щодо БСС та інших НУО з боку ВСР, а також виняткову суворість рішення про звільнення заявниці. Суд визнав особливо тривожним намір застосувати дисциплінарну процедуру для помсти заявниці, діяльність якої не була ні незаконною, ні несумісною із кодексом суддівської етики (§§ 205–212).

89. Справа *«Ющишин проти Польщі» (Juszczyszyn v. Poland)*, 2022, стосувалася специфічного контексту послідовних широкомасштабних реформ польської судової системи, які призвели до істотного послаблення її незалежності. Суд Європейського Союзу (СЄС) зробив ключові висновки щодо цього, зокрема щодо відсутності незалежності реформованої Національної ради правосуддя (НРП) та щодо статусу суддів, призначених за її рекомендаціями. Виконуючи це рішення СЄС, суддя-заявник видав наказ, спрямований на перевірку того, чи суддя першої інстанції, якого було призначено Президентом за рекомендацією нової НРП, дотримувався вимоги незалежності. Незабаром після цього міністр юстиції та призначені ним особи вжили проти заявника низку заходів (припинення його відрядження до апеляційного суду та негайне переривання його судових обов'язків). Дисциплінарна палата Верховного Суду врешті-решт відсторонила заявника від виконання судових обов'язків і зменшила йому заробітну плату. Суд був готовий припустити, що тимчасове відсторонення заявника переслідувало одну із законних цілей, на які посилався уряд (захист прав і свобод інших осіб). Беручи до уваги законодавчі й судові зміни, що відбулися після тимчасового відсторонення заявника, Суд вважає, що органи влади були налаштовані продемонструвати, що оскарження статусу суддів, призначених за участю нового складу НРП, піддасть санкціям суддю, який удається до оскарження. Суд установив порушення статті 18 у поєднанні зі статтею 8, оскільки прихована мета покарання і намагання відмовити заявника переважала (*«Ющишин проти Польщі» (Juszczyszyn v. Poland)*, 2022, §§ 322–337).

90. У справі *«Коган та інші проти Росії» (Kogan and Others v. Russia)*, 2023, Суд визнав порушення статті 18 у поєднанні зі статтею 8 у зв'язку з необґрунтованим анулюванням з міркувань національної безпеки дозволу на проживання видатної правозахисниці. З огляду на кілька ознак тиску на адвокатів-заявників у зв'язку з їхньою роботою, Суд дійшов висновку, що переважною метою цього заходу було покарати їх та перешкодити їм продовжувати свою

правозахисну діяльність у Росії (*«Коган та інші проти Росії» (Kogan and Others v. Russia)*, 2023, § 77).

2. Схема зловживання владою, орієнтована на конкретні групи

91. Справа *«Азізов і Новрузлу проти Азербайджану» (Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan)*, 2021, належить до встановленої схеми свавільного арешту та затримання критиків уряду, активістів громадянського суспільства та правозахисників через репресивні переслідування і зловживання кримінальним законодавством (див. *«Алієв проти Азербайджану» (Aliyev v. Azerbaijan)*, 2018). Хоча більшість таких справ стосувалися обмежень, запроваджених виключно з прихованою метою (див. попередній розділ), у справі *«Азізов і Новрузлу проти Азербайджану» (Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan)*, Суд виходив із припущення, що затримання заявників мало законну мету, й оцінював справу на основі потенційної множинності цілей. Після участі в серії мирних антиурядових демонстрацій заявників, членів громадської організації «НІДА», узяли під варту за тими ж звинуваченнями, що й заявників у справі *«Рашад Гасанов та інші проти Азербайджану» (Rashad Hasanov and Others v. Azerbaijan)*, 2018. Згодом їх засудили в межах цього ж кримінального провадження. Суд постановив, що основна мета тривалого утримання заявників під вартою полягала в тому, щоб покарати й змусити їх мовчати за їхню активну участь в антиурядових демонстраціях. Посилаючись на встановлену схему зловживання владою Державою-відповідачем, Суд також зазначив, що правоохоронні органи надавали першочергового значення своїм діям, що чітко вказували на їх конкретну спрямованість проти «НІДИ» та її членів (див. також *«Ібрагімов і Маммадов проти Азербайджану» (Ibrahimov and Mammadov v. Azerbaijan)*, 2020). Таким чином, Суд дійшов висновку про порушення статті 18 у поєднанні з пунктом 3 статті 5.

92. Справа *«Україна проти Росії (щодо Криму)» (Ukraine v. Russia (re Crimea))* [ВП], 2024, стосувалася існування адміністративної практики обмеження прав і свобод «українських політичних в'язнів» у Криму. Суд розглянув справу з точки зору потенційної множинності цілей і встановив порушення статті 18 у поєднанні зі статтями 5, 6, 8, 10 і 11 Конвенції. Зокрема, беручи до уваги наявні докази, Суд спочатку дійшов висновку, що притягнення до кримінальної відповідальності та засудження відповідних осіб було викликано прихованою політичною метою, яка зрештою мала на меті покарати та змусити мовчати будь-яку політичну опозицію, а потім встановив, що прихована мета обмеження прав «українських політичних в'язнів» становила переважну мету (*«Україна проти Росії (щодо Криму)» (Ukraine v. Russia (re Crimea))* [ВП], 2024, §§ 1375 і 1380).

3. Прихована мета, яка не вважається переважною

93. У наступних справах Суд не виключив можливості переслідування органами влади прихованої мети, але не зміг визначити, що така мета переважала.

94. У справі *«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, Суд також розглянув твердження про те, що арешт і досудове тримання під вартою заявника мали на меті усунути його з політичної сцени. Беручи до уваги ширший політичний контекст, зокрема значні протиріччя між опозиційною партією заявника та панівною партією, час його затримання та характер злочинів, у яких його звинувачували, Суд визнав очевидність існування підозри висунення таких обвинувачень з політичних мотивів, навіть попри те, що самі звинувачення не були відверто політичними. Проте, дослідивши спосіб проведення кримінального провадження, Суд не був переконаний, що переважною метою затримання заявника було перешкоджання його участі в політиці, а не забезпечення належного ведення кримінального провадження проти нього (§§ 320–332).

95. У справі *«Ходорковський і Лебедєв проти Росії» (Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia)*, 2013, заявників, які були заможними бізнесменами й топменеджерами нафтової компанії «ЮКОС»,

притягнули до відповідальності за звинуваченням у шахрайстві та ухиленні від сплати податків. Вони ж стверджували, що їхнє переслідування було обумовлене політичними мотивами. Беручи до уваги політичний статус заявників та інші обставини, пов'язані зі справою, Суд був готовий визнати, що деякі політичні групи або урядовці мали власні причини наполягати на притягненні заявників до кримінальної відповідальності. Він не виключав можливості того, що, обмежуючи деякі права заявників протягом усього провадження, деякі органи влади або державні службовці могли мати «прихований мотив». Однак Суд не міг погодитися із «загальним твердженням заявників про те, що вся їхня справа була пародією на правосуддя». Можливих елементів «неналежної мотивації» або «змішаного наміру», що стоять за кримінальним переслідуванням заявників, було недостатньо, щоб зробити висновок, що в іншому випадку їх би не засудили. Тому Суд не встановив порушення статті 18, оскільки стверджувана прихована мета не переважала (§§ 906–908).

IV. Питання доведення й доказів

А. Загальні доказові стандарти

96. Під час вирішення справи за статтею 18 Суд більше не застосовує загальну презумпцію добросовісності з боку національних органів влади або будь-які спеціальні правила щодо доведення (порівняйте *«Ходорковський проти Росії» (Khodorkovskiy v. Russia)*, 2011, §§ 255–256 і 260; та *«Ходорковський і Лебедєв проти Росії» (Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia)*, 2013, § 899). Натомість він дотримується свого звичайного підходу до доведення (*«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, § 310; *«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018, § 165; *«Селагаттін Демірташ проти Туреччини» (Selahattin Demirtaş v. Turkey) (№ 2)* [ВП], 2020, § 422; та *«Мірослава Тодорова проти Болгарії» (Miroslava Todorova v. Bulgaria)*, 2021, § 202; *«Юцишин проти Польщі» (Juszczyszyn v. Poland)*, 2022, § 316), а не суворішого стандарту, який він застосовував відповідно до цієї статті в низці попередніх справ.

97. Перший аспект цього підходу полягає в тому, що тягар доведення зазвичай не покладається на ту чи іншу сторону, оскільки Суд розглядає усі наявні в нього матеріали незалежно від їх походження й може отримати матеріали за власною ініціативою. У низці випадків Суд визнавав, що суворе дотримання підходу, згідно з яким тягар доведення щодо тверджень покладається на сторону, яка заявляє ці твердження, є неможливим, особливо у випадках, коли заявники стикаються з конкретними труднощами доказового характеру (*«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, § 311; *«Ірландія проти Сполученого Королівства» (Ireland v. the United Kingdom)*, 1978, §§ 160–161; *«Кіпр проти Туреччини» (Cyprus v. Turkey)* [ВП], 2001, §§ 112–113 та 115; *«Грузія проти Росії (I)» (Georgia v. Russia (I))* [ВП], 2014, §§ 93 та 95; *«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018, § 165; *«Корбан проти України» (Korban v. Ukraine)*, 2019, § 215; *«Селагаттін Демірташ проти Туреччини» (Selahattin Demirtaş v. Turkey) (no. 2)* [ВП], 2020, § 422; *«Мірослава Тодорова проти Болгарії» (Miroslava Todorova v. Bulgaria)*, 2021, § 202; *«Юцишин проти Польщі» (Juszczyszyn v. Poland)*, 2022, § 316).

98. Суд покладається на докази, які сторони подають спонтанно, хоча може за власною ініціативою попросити заявників або уряди-відповідачі надати матеріали, що можуть підтвердити або спростувати висунуті перед ним твердження. Якщо Уряд-відповідач не погоджується з таким проханням, Суд може дійти відповідних висновків, якщо невиконання або відмову не пояснено належним чином (*«Яновець та інші проти Росії» (Janowiec and Others v. Russia)* [ВП], 2013, § 202). Пункт 1 правила 44С Судового регламенту дозволяє йому також поєднувати такі висновки з контекстуальними факторами (*«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, § 312; *«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018, § 165; та *«Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (Selahattin Demirtaş v. Turkey) (no. 2)* [ВП], 2020, § 422).

99. Можливість для Суду робити висновки з поведінки Уряду-відповідача в провадженні, яке він розглядає, особливо в ситуаціях, коли лише Держава має доступ до інформації, здатної підтвердити або спростувати твердження заявника, має особливе значення щодо тверджень про приховану мету (див., серед інших джерел, *«Тимурташ проти Туреччини» (Timurtaş v. Turkey)*, 2000, § 66; *«Акташ проти Туреччини» (Aktaş v. Turkey)*, 2003, § 272; *«Ель-Масрі проти колишньої югославської Республіки Македонія» (El-Masri v. the former Yugoslav Republic of Macedonia)* [ВП], 2012, § 152; *«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, § 313; *«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018, § 165; та *«Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2))* [ВП], 2020, § 422).

100. Другий аспект підходу Суду полягає в тому, що застосовується критерій доведеності «поза розумним сумнівом». Цей критерій не сумісний з критеріями національних правових систем, у яких він застосовується. По-перше, така доведеність може впливати зі співіснування достатньо вагомих, чітких і узгоджених між собою висновків або подібних неспростованих презумпцій факту. По-друге, рівень переконання, необхідний для досягнення висновку, нерозривно пов'язаний зі специфікою фактів, характером зробленого твердження і відповідним правом Конвенції, про яке йдеться (*«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, § 314; *«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018, § 165; *«Корбан проти України» (Korban v. Ukraine)*, 2019, § 215; *«Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2))* [ВП], 2020, § 422; *«Мірослава Тодорова проти Болгарії» (Miroslava Todorova v. Bulgaria)*, 2021, § 202; *«Ющишин проти Польщі» (Juszczyszyn v. Poland)*, 2022, § 316).

101. Третій аспект підходу Суду полягає в тому, що Суд може на свій розсуд оцінювати не лише допустимість і відповідність, а й доказову вагу кожного представленого йому доказу. Під час оцінювання доказів він не пов'язаний формулами й приймає висновки, підкріплені вільною оцінкою всіх доказів, включно з тими висновками, що можуть впливати з фактів і подань сторін (*«Начова та інші проти Болгарії» (Nachova and Others v. Bulgaria)* [ВП], 2005, § 147). Суд враховує будь-які потенційні труднощі доказового характеру, з якими стикається сторона (*«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, § 315; *«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018, § 165; *«Корбан проти України» (Korban v. Ukraine)*, 2019, § 215; *«Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2))* [ВП], 2020, § 422; *«Мірослава Тодорова проти Болгарії» (Miroslava Todorova v. Bulgaria)*, 2021, § 202; *«Ющишин проти Польщі» (Juszczyszyn v. Poland)*, 2022, § 316).

422. Суд не обмежуватиметься прямим доказом щодо скарг за статтею 18 або застосовуватиме спеціальний критерій доведеності таких тверджень (*«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, §§ 282 та 310; порівняйте *«Ходорковський проти Росії» (Khodorkovskiy v. Russia)*, 2011, § 260; *«Дохналь проти Польщі» (Dochnal v. Poland)*, 2012, § 116; *«Настасе проти Румунії» (Nastase v. Romania)* (ухв.), 2014, § 109; *«БАТ „Нафтова компанія „ЮКОС“ проти Росії» (ОАО Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia)*, 2011, § 603; *«Бірсан проти Румунії» (Bîrsan v. Romania)* (ухв.), 2016, § 73; *«Ходорковський і Лебедєв проти Росії» (Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia)*, 2013, § 899; *«Маммадлі проти Азербайджану» (Mammadli v. Azerbaijan)*, 2018, § 98; *«Рашад Гасанов та інші проти Азербайджану» (Rashad Hasanov and Others v. Azerbaijan)*, 2018, § 120; *«Алієв проти Азербайджану» (Aliyev v. Azerbaijan)*, 2018, § 204; *«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018, § 165; *«Корбан проти України» (Korban v. Ukraine)*, 2019, § 215; *«Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2))* [ВП], 2020, § 422; *«Ахмет Хюсрев Алтан проти Туреччини» (Ahmet Hüsrev Altan v. Turkey)*, 2021, § 237; *«Коган та інші проти Росії» (Kogan and Others v. Russia)*, 2023, § 68). Справді, залежно від обставин справи, прихована мета не завжди може бути доведена шляхом вказівки на особливо інкримінувальний доказ, який чітко виявляє фактичну причину дій влади (наприклад, письмовий документ, як у справі *«Гусинський проти Росії» (Gusinskiy v. Russia)*, 2004), або конкретний поодинокий інцидент (*«Міргадіров проти Азербайджану та Туреччини» (Mirgadirov v. Azerbaijan and Turkey)*, 2020, § 132), або той факт, що заявника допитали у зв'язку з подіями,

не пов'язаними з поточною кримінальною справою (*«Угулава проти Грузії» (Ugulava v. Georgia)*, 2023, § 125; *«Кавала проти Туреччини» (Kavala v. Türkiye)*, 2019, § 222).

103. Нарешті, непрямі докази в цьому контексті означають інформацію про первинні або контекстуальні факти чи послідовності подій, які можуть ґрунтуватися на висновках про первинні факти (*«Ільгар Маммадов проти Азербайджану» (Ilgar Mammadov v. Azerbaijan)*, 2014, § 142; *«Расул Джафаров проти Азербайджану» (Rasul Jafarov v. Azerbaijan)*, 2016, § 158; *«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, § 317; *«Корбан проти України» (Korban v. Ukraine)*, 2019, § 215; *«Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2))* [ВП], 2020, § 422; *«Мірослава Тодорова проти Болгарії» (Miroslava Todorova v. Bulgaria)*, 2021, § 202; *«Ющишин проти Польщі» (Juszczyszyn v. Poland)*, 2022, § 316; *«Коган та інші проти Росії» (Kogan and Others v. Russia)*, 2023, § 68).

104. Вивчаючи послідовність подій, Суд може проаналізувати, чи розкривають вони загалом певну схему, безпосередньо спрямовану на конкретних осіб (*«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018, § 167–170). Суд також може взяти до уваги власні висновки в попередніх пов'язаних справах, порушених тим самим заявником. Усвідомлення органами влади на момент подій того, що оскаржувана практика є несумісною зі стандартами Конвенції, є важливим фактором, який слід враховувати (*«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018, § 171).

105. Суд також може проаналізувати, чи окрема справа або низка подібних справ, порушених проти тієї самої Держави, розглянута загалом та в ширшому контексті, розкриває певну схему зловживання владою, спрямовану проти конкретних груп, які мають голоси незгоди (наприклад, критики уряду, опозиційні політики), активісти громадянського суспільства та/або правозахисники (*«Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2))* [ВП], 2020, §§ 427–428; *«Алієв проти Азербайджану» (Aliyev v. Azerbaijan)*, 2018, § 223; *«Натіг Джафаров проти Азербайджану» (Natig Jafarov v. Azerbaijan)*, 2019, §§ 64–65; *«Ібрагімов і Маммадов проти Азербайджану» (Ibrahimov and Mammadov v. Azerbaijan)*, 2020, §§151–152; *«Хадіджа Ісмаїлова проти Азербайджану (№ 2)» (Khadija Ismayilova v. Azerbaijan (no. 2))*, 2020, §§ 113–114; та *«Юнусова і Юнусов проти Азербайджану (№ 2)» (Yunusova and Yunusov v. Azerbaijan (no. 2))*, 2020, § 187–188; *«Азізов і Новрузлу проти Азербайджану» (Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan)*, 2021, § 76; *«Ресурсний центр демократії та прав людини та Мустафаєв проти Азербайджану» (Democracy and Human Rights Resource Centre and Mustafayev v. Azerbaijan)*, 2021, § 109).

106. Якщо було встановлено певну схему зловживання владою Державою-відповідачем, цей фактор є актуальним для цілей встановлення наявності прихованої мети в певній справі (*«Ресурсний центр демократії та прав людини та Мустафаєв проти Азербайджану» (Democracy and Human Rights Resource Centre and Mustafayev v. Azerbaijan)*, 2021, § 109). Це також може, у контексті множинності цілей, вказувати на перевагу прихованої мети, яку переслідує влада відповідної Держави (*«Азізов і Новрузлу проти Азербайджану» (Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan)*, 2021, § 77).

107. Доповіді або заяви міжнародних спостерігачів, неурядових організацій або засобів масової інформації, або ухвали інших національних або міжнародних судів часто беруться до уваги, зокрема, щоб пролити світло на факти або підтвердити висновки, зроблені Судом (*«Бака проти Угорщини» (Baka v. Hungary)* [ВП], 2016, § 148; *«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, § 317; *«Маммадлі проти Азербайджану» (Mammadli v. Azerbaijan)*, 2018, § 95; *«Рашиад Гасанов та інші проти Азербайджану» (Rashad Hasanov and Others v. Azerbaijan)*, 2018, § 118; *«Алієв проти Азербайджану» (Aliyev v. Azerbaijan)*, 2018, § 205; *«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018, § 165; *«Корбан проти України» (Korban v. Ukraine)*, 2019, § 215; *«Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2))* [ВП], 2020, §§ 422, 424 та 434; *«Мірослава Тодорова проти Болгарії» (Miroslava Todorova*

v. Bulgaria), 2021, § 202; «*Кутаяев проти Росії*» (*Kutayev v. Russia*), 2023, § 139; «*Юцишин проти Польщі*» (*Juszczyszyn v. Poland*), 2022, § 316; «*Коган та інші проти Росії*» (*Kogan and Others v. Russia*), 2023, § 68).

108. Суд може також проаналізувати відповідні законодавчі зміни, які відбулися за звітний період («*Навальний проти Росії*» (*Navalnyy v. Russia*) [ВП], 2018, § 172; «*Алієв проти Азербайджану*» (*Aliyev v. Azerbaijan*), 2018, § 212; «*Расул Джафаров проти Азербайджану*» (*Rasul Jafarov v. Azerbaijan*), 2016, § 159; та «*Маммадлі проти Азербайджану*» (*Mammadli v. Azerbaijan*), 2018, § 99).

109. Якщо певні фактичні деталі певної справи можуть тлумачитися як можливі ознаки наявності прихованої мети і їх навіть сприйняли як такі політичні партії, засоби масової інформації та/або громадянське суспільство у відповідний час, Суд, враховуючи це, зосереджує оцінку на обґрунтованості конкретних аргументів, наведених заявником на підтримку своєї скарги відповідно до статті 18 («*Корбан проти України*» (*Korban v. Ukraine*), 2019, §§ 218–224). Обсяг конкретизації таких аргументів є важливим елементом аналізу Суду («*Міргадіров проти Азербайджану та Туреччини*» (*Mirgadirov v. Azerbaijan and Turkey*), 2020, § 133).

110. Оскільки політичний і судовий процеси принципово відрізняються, Суд обґрунтовуватиме своє рішення на «доказах в юридичному сенсі» відповідно до вищезазначених критеріїв («*Мерабішвілі проти Грузії*» (*Merabishvili v. Georgia*) [ВП], 2017, §§ 310–317) та власної оцінки конкретних відповідних фактів (див. «*Кавала проти Туреччини*» (*Kavala v. Türkiye*), 2019, § 217; «*Ходорковський проти Росії*» (*Khodorkovskiy v. Russia*), 2011, § 259; «*Ільгар Маммадов проти Азербайджану*» (*Ilgar Mammadov v. Azerbaijan*), 2014, § 140; «*Расул Джафаров проти Азербайджану*» (*Rasul Jafarov v. Azerbaijan*), 2016, § 155; «*Сабунджу та інші проти Туреччини*» (*Sabuncu and Others v. Turkey*), 2020, § 250; «*Шик проти Туреччини (№ 2)*» (*Şik v. Turkey*) (no. 2), 2020, § 209; «*Ахмет Хюсрев Алтан проти Туреччини*» (*Ahmet Hüsrev Altan v. Turkey*), 2021, § 238; «*Угулава проти Грузії*» (*Ugulava v. Georgia*), 2023, § 123; «*Мелія проти Грузії*» (*Melia v. Georgia*), 2023, § 140). У зв'язку із цим він розгляне, чи складають елементи, на які посилається заявник, узяті окремо або в поєднанні один з одним, достатньо однорідне ціле («*Сабунджу та інші проти Туреччини*» (*Sabuncu and Others v. Turkey*), 2020, § 256; «*Шик проти Туреччини (№ 2)*» (*Şik v. Turkey*) (no. 2), 2020, § 218; «*Ахмет Хюсрев Алтан проти Туреччини*» (*Ahmet Hüsrev Altan v. Turkey*), 2021, § 246).

111. Суд повинен ставитися з обережністю до заяв, на які могли вплинути політичні міркування («*Ахалая проти Грузії*» (*Akhalaia v. Georgia*) (ухв.), 2022, § 66).

112. Якщо оскаржуване обмеження ґрунтується на положенні національного законодавства, яке, хоча й не має законної мети та/або необхідного обґрунтування, застосовується без розбору до всіх його адресатів, Суд не зможе знайти у факті його застосування в певній справі докази прихованого мотиву, як стверджують заявники («*Ходорковський і Лебедев проти Росії (№ 2)*» (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*) (no. 2), 2020, §§ 624–625).

В. Конкретні питання досудового тримання під вартою та кримінального переслідування

113. Коли йдеться про твердження про приховану мету в контексті кримінального переслідування, важко відокремити досудове тримання під вартою від кримінального провадження. Раніше Суд визнав свою компетенцію розглядати твердження про політичні або інші приховані мотиви досудового тримання під вартою, оскільки він може відокремити досудове тримання під вартою від кримінального провадження, у межах якого було призначено такий захід («*Навальний проти Росії (№ 2)*» (*Navalnyy v. Russia*) (no. 2), 2019, § 85; «*Ільгар Маммадов проти Азербайджану*» (*Ilgar Mammadov v. Azerbaijan*) (провадження у справі про порушення) [ВП], 2019, § 185; «*Луценко проти України*» (*Lutsenko v. Ukraine*), 2012, § 108;

«Тимошенко проти України» (*Tymoshenko v. Ukraine*), 2013, § 298; та «Чанкотадзе проти Грузії» (*Tchankotadze v. Georgia*), 2016, § 114).

114. Водночас, якщо встановлено, що заявнику було висунуто звинувачення та застосовано до нього запобіжний захід у вигляді досудового тримання під вартою виключно на підставі неналежних причин, висновок Суду про порушення статті 18 у поєднанні зі статтею 5 стосовно цього позбавляє законної сили будь-які подальші заходи, що стали наслідком висунення сфабрикованих звинувачень, зокрема засудження заявника та позбавлення волі («Ільгар Маммадов проти Азербайджану» (*Ilgar Mammadov v. Azerbaijan*) (провадження у справі про порушення) [ВП], 2019, § 189).

115. Якщо твердження висувається за статтею 18 у поєднанні зі статтею 5, Суд зосереджує увагу на розгляді ухвал суду про призначення та/або продовження досудового тримання під вартою. Він також може враховувати спосіб, у який було проведено оскаржуване кримінальне провадження («Мерабішвілі проти Грузії» (*Merabishvili v. Georgia*) [ВП], 2017, §§ 320 та 325).

С. Твердження про політичні цілі

116. Розглядаючи твердження про політичні цілі в контексті кримінального переслідування, Суд ураховує такі фактори:

- ширший політичний і законодавчий контекст, у якому було порушено кримінальну справу проти заявника («Мерабішвілі проти Грузії» (*Merabishvili v. Georgia*) [ВП], 2017, § 322; «Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (*Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2)*) [ВП], 2020, §§ 426–431; «Ходорковський проти Росії» (*Khodorkovskiy v. Russia*), 2011, § 257; «Ходорковський і Лебедев проти Росії» (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*), 2013, § 901; «Настасе проти Румунії» (*Nastase v. Romania*) (ухв.), 2014, § 107; «Ільгар Маммадов проти Азербайджану» (*Ilgar Mammadov v. Azerbaijan*), 2014, § 142; «Расул Джафаров проти Азербайджану» (*Rasul Jafarov v. Azerbaijan*), 2016, §§ 159–161; «Маммадлі проти Азербайджану» (*Mammadli v. Azerbaijan*), 2018, § 103; «Рашад Гасанов та інші проти Азербайджану» (*Rashad Hasanov and Others v. Azerbaijan*), 2018, § 124; «Алієв проти Азербайджану» (*Aliyev v. Azerbaijan*), 2018, §§ 212 та 214; «Навальний проти Росії» (*Navalnyy v. Russia*) [ВП], 2018, §§ 171–173; «Навальний проти Росії (№ 2)» (*Navalnyy v. Russia (no. 2)*), 2019, § 96; «Корбан проти України» (*Korban v. Ukraine*), 2019, § 222; «Натіг Джафаров проти Азербайджану» (*Natig Jafarov v. Azerbaijan*), 2019, § 67; «Ібрагімов і Маммадов проти Азербайджану» (*Ibrahimov and Mammadov v. Azerbaijan*), 2020, § 156; «Хадіджа Ісмаїлова проти Азербайджану (№ 2)» (*Khadija Ismayilova v. Azerbaijan (no. 2)*), 2020, § 118; та «Юнусова і Юнусов проти Азербайджану (№ 2)» (*Yunusova and Yunusov v. Azerbaijan (no. 2)*), 2020, § 191–193; «Сабунджу та інші проти Туреччини» (*Sabuncu and Others v. Turkey*), 2020, § 253; «Шик проти Туреччини (№ 2)» (*Şik v. Turkey (no. 2)*), 2020, § 212; «Ахмет Хюсрев Алтан проти Туреччини» (*Ahmet Hüsrev Altan v. Turkey*), 2021, § 241; «Азізов і Новрузлу проти Азербайджану» (*Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan*), 2021, § 76; «Кутаєв проти Росії» (*Kutayev v. Russia*), 2023, § 138);
- чи керувалися самі органи прокуратури й судові органи прихованими мотивами («Чанкотадзе проти Грузії» (*Tchankotadze v. Georgia*), 2016, § 114; «Мерабішвілі проти Грузії» (*Merabishvili v. Georgia*) [ВП], 2017, § 323; та «Батіашвілі проти Грузії» (*Batiashvili v. Georgia*), 2019, § 102), зокрема:
 - публічні заяви таких органів можуть, у певних випадках, вказувати на конкретні цілі щодо відповідних осіб/організацій («Ільгар Маммадов проти Азербайджану» (*Ilgar Mammadov v. Azerbaijan*), 2014, § 142; «Рашад Гасанов та інші проти Азербайджану» (*Rashad Hasanov and Others v. Azerbaijan*), 2018, §§ 122–124; «Ібрагімов і Маммадов проти Азербайджану» (*Ibrahimov and Mammadov*

- v. Azerbaijan*), 2020, § 155; «*Азізов і Новрузлу проти Азербайджану*» (*Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan*), 2021, §§ 71–73);
- певний політичний клімат може створити середовище, здатне впливати на рішення національних судів щодо заявника та інших осіб, що належать до тієї ж групи або категорії. Щоб установити існування такого середовища, не потрібно доводити, що усім правовим механізмом Держави-відповідача систематично зловживають і що судові органи постійно діють недобросовісно та відверто нехтують Конвенцією у всіх справах, що стосуються цільової групи або категорії («*Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)*» (*Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2)*) [ВП], 2020, §§ 434 та 436);
 - чи є докази того, що суди не були достатньо незалежними від органів виконавчої влади («*Мерабішвілі проти Грузії*» (*Merabishvili v. Georgia*) [ВП], 2017, § 324; та *Батіашвілі проти Грузії*» (*Batiashvili v. Georgia*), 2019, § 102); у зв'язку із цим Суд надає значної ваги відповідним висновкам Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія), наприклад тим, що стосуються складу головного самоврядного органу судової влади, нагляду за призначеннями, дисциплінарних заходів та звільнення суддів і прокурорів («*Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)*» (*Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2)*) [ВП], 2020, § 434);
 - строки й спосіб здійснення арешту заявника та/або здійснення кримінального провадження або судового перегляду досудового тримання під вартою («*Мерабішвілі проти Грузії*» (*Merabishvili v. Georgia*) [ВП], 2017, § 325; «*Навальний проти Росії*» (*Navalnyy v. Russia*) [ВП], 2018, §§ 167–168; *Батіашвілі проти Грузії*» (*Batiashvili v. Georgia*), 2019 § 102; «*Корбан проти України*» (*Korban v. Ukraine*), 2019, § 218; «*Наміг Джафаров проти Азербайджану*» (*Natig Jafarov v. Azerbaijan*), 2019, § 68; «*Кавала проти Туреччини*» (*Kavala v. Türkiye*), 2019, §§ 222–229; *Ібрагімов і Маммадов проти Азербайджану*» (*Ibrahimov and Mammadov v. Azerbaijan*), 2020, § 153; «*Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)*» (*Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2)*) [ВП], 2020, §§ 429–433; «*Азізов і Новрузлу проти Азербайджану*» (*Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan*), 2021, § 73; «*Кутаєв проти Росії*» (*Kutayev v. Russia*), 2023, § 139), зокрема:
 - чи пройшов надмірний проміжок часу між діями, у яких обвинувачували заявника, і відкриттям кримінального розслідування в цій справі або триманням заявника під вартою («*Кавала проти Туреччини*» (*Kavala v. Türkiye*), 2019, § 228; «*Сабунджу та інші проти Туреччини*» (*Sabuncu and Others v. Turkey*), 2020, § 254; «*Шик проти Туреччини (№ 2)*» (*Şik v. Turkey (no. 2)*), 2020, § 213; «*Ахмет Хюсрев Алтан проти Туреччини*» (*Ahmet Hüsrev Altan v. Turkey*), 2021, § 242; «*Угулава проти Грузії*» (*Ugulava v. Georgia*), 2023, § 126);
 - чи спостерігалось особливе ставлення до справи заявника («*Рашад Гасанов та інші проти Азербайджану*» (*Rashad Hasanov and Others v. Azerbaijan*), 2018, § 124), наприклад незрозуміла причетність високопосадовців («*Кутаєв проти Росії*» (*Kutayev v. Russia*), 2023, § 140);
 - чи використовувалося у кримінальному провадженні зізнання, отримане під примусом («*Кутаєв проти Росії*» (*Kutayev v. Russia*), 2023, § 139);
 - чи були звинувачення проти заявника справжніми та чи становили вони «обґрунтовану підозру» в значенні підпункту (с) пункту 1 статті 5 («*Ходорковський проти Росії*» (*Khodorkovskiy v. Russia*), 2011, § 258; «*Ходорковський і Лебедєв проти Росії (№ 2)*» (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*) (no. 2), 2013, § 908; «*Дохналь проти Польщі*» (*Dochnal v. Poland*), 2012, § 111; «*Мерабішвілі проти Грузії*» (*Merabishvili v. Georgia*) [ВП], 2017, § 318; «*Корбан проти України*» (*Korban v. Ukraine*), 2019, § 216; «*Алієв проти Азербайджану*» (*Aliyev v. Azerbaijan*), 2018, § 209; «*Наміг Джафаров проти Азербайджану*» (*Natig Jafarov v. Azerbaijan*), 2019, § 68; «*Кавала проти Туреччини*»

(*Kavala v. Türkiye*), 2019, § 218; «*Ібрагімов і Маммадов проти Азербайджану*» (*Ibrahimov and Mammadov v. Azerbaijan*), 2020, § 154; та «*Хадіджа Ісмаїлова проти Азербайджану (№ 2)*» (*Khadija Ismayilova v. Azerbaijan (no. 2)*), 2020, § 111; «*Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)*» (*Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2)*) [ВП], 2020, §§ 338–339 та 423; «*Сабунджу та інші проти Туреччини*» (*Sabuncu and Others v. Turkey*), 2020, § 251; «*Шик проти Туреччини (№ 2)*» (*Şik v. Turkey (no. 2)*), 2020, § 217; «*Ахмет Хюсрев Алтан проти Туреччини*» (*Ahmet Hüsrev Altan v. Turkey*), 2021, § 239; «*Угулава проти Грузії*» (*Ugulava v. Georgia*), 2023, § 125); якщо звинувачення ґрунтуються на фактах, які не можуть обґрунтовано розглядатися як поведінка, за вчинення якої передбачено притягнення до кримінальної відповідальності відповідно до національного законодавства, особливо якщо вони пов'язані зі здійсненням заявником прав, передбачених Конвенцією, такі обставини є особливо актуальними в контексті скарги відповідно до статті 18 і можуть розглядатися як підтвердження твердження про приховану мету («*Кавала проти Туреччини*» (*Kavala v. Türkiye*), 2019, §§ 220 та 224);

- чи стосувалися звинувачення проти заявника його політичної діяльності або загальних кримінально-правових правопорушень («*Ходорковський і Лебедєв проти Росії*» (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*), 2013, § 906; «*Мерабішвілі проти Грузії*» (*Merabishvili v. Georgia*) [ВП], 2017, § 320; «*Угулава проти Грузії*» (*Ugulava v. Georgia*), 2023, § 130);
- чи були національні судові рішення обґрунтованими та чи базувалися вони на відповідних положеннях національного законодавства («*Настасе проти Румунії*» (*Nastase v. Romania*) (ухв.), 2014, § 107; «*Азізов і Новрузлу проти Азербайджану*» (*Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan*), 2021, § 78);
- чи піддавали національні суди ретельному розгляду скарги заявника за відповідними основними положеннями («*Сабунджу та інші проти Туреччини*» (*Sabuncu and Others v. Turkey*), 2020, § 256; «*Шик проти Туреччини (№ 2)*» (*Şik v. Turkey (no. 2)*), 2020, § 217; «*Ахмет Хюсрев Алтан проти Туреччини*» (*Ahmet Hüsrev Altan v. Turkey*), 2021, § 245);
- чи були запобіжні заходи й супутні обмеження, накладені на заявника, достатньо пов'язані із цілями кримінального правосуддя, і чи їхня тривалість виявилася відповідною характеру кримінальних звинувачень («*Навальний проти Росії*» (*Navalnyy v. Russia (No 2)*), 2019, § 95).

117. Вищезазначені фактори також мають значення в контексті дисциплінарного провадження («*Мірослава Тодорова проти Болгарії*» (*Miroslava Todorova v. Bulgaria*), 2021, §§ 205–213; «*Ющишин проти Польщі*» (*Juszczyszyn v. Poland*), 2022, §§ 322–337). Якщо обставини справи вказують на те, що таке провадження та накладені санкції мають приховані мотиви, Суд ретельно дослідить, чи належним чином національний суд вирішив це питання у світлі тверджень заявника («*Мірослава Тодорова проти Болгарії*» (*Miroslava Todorova v. Bulgaria*), 2021, § 212).

118. Той факт, що політичні опоненти або бізнес-конкуренти підозрюваного можуть прямо чи опосередковано здобути вигоду від його засудження, не повинен перешкоджати владі притягнути таку особу до кримінальної відповідальності за наявності справжніх звинувачень проти неї. Інакше кажучи, високий політичний статус не дає імунітету («*Ходорковський проти Росії*» (*Khodorkovskiy v. Russia*), 2011, § 258; «*Ходорковський і Лебедєв проти Росії*» (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*), 2013, § 903; «*Угулава проти Грузії*» (*Ugulava v. Georgia*), 2023, § 128).

119. Хоча кримінальні переслідування, розпочаті проти політиків і високопосадовців після зміни влади, можуть свідчити про бажання усунути або завдати шкоди їм або їхнім політичним партіям, вони також можуть відображати бажання мати справу зі стверджуваними

правопорушеннями за попереднього уряду, члени якого не могли бути притягнуті до відповідальності під час перебування при владі («*Мерабішвілі проти Грузії*» (*Merabishvili v. Georgia*) [ВП], 2017, § 323; «*Ходорковський і Лебедєв проти Росії*» (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*), 2013, § 903).

120. Сам факт кримінального переслідування політика, навіть під час виборчої кампанії або референдуму, не є автоматичним порушенням його права балотуватися на посаду; а також автоматично не вказує на те, що переслідувана мета полягає в обмеженні політичних дебатів (і «*Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)*» (*Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2)*) [ВП], 2020, § 424; «*Успаскських проти Литви*» (*Uspaskich v. Lithuania*), 2016, §§ 90–100). Відповідно до Конвенції немає права, як такого, не бути притягнутим до кримінальної відповідальності («*Мерабішвілі проти Грузії*» (*Merabishvili v. Georgia*) [ВП], 2017, § 320; «*Мелія проти Грузії*» (*Melia v. Georgia*), 2023, § 135).

121. Той факт, що заявник не висуває свою кандидатуру на виборах, може зробити менш переконливим його аргумент щодо можливого зв'язку між накладеними на нього обмеженнями й майбутніми виборами («*Угулава проти Грузії*» (*Ugulava v. Georgia*), 2023, § 126). Рішення національних органів влади про зупинення кримінального провадження проти заявника, щоб дозволити йому належним чином брати участь у парламентських виборах та повернути із цією метою його документи, що посвідчують особу, також були враховані під час розгляду твердження заявника про те, що влада хотіла усунути його з політичної сцени («*Мелія проти Грузії*» (*Melia v. Georgia*), 2023, § 137).

122. Суд враховує конкретний статус і діяльність заявника («*Навальний проти Росії*» (*Navalnyy v. Russia*) [ВП], 2018, § 174; «*Алієв проти Азербайджану*» (*Aliyev v. Azerbaijan*), 2018, § 208; «*Кавала проти Туреччини*» (*Kavala v. Türkiye*), 2019, § 231; «*Наміг Джафаров проти Азербайджану*» (*Natig Jafarov v. Azerbaijan*), 2019, § 66; «*Ібрагімов і Маммадов проти Азербайджану*» (*Ibrahimov and Mammadov v. Azerbaijan*), 2020, § 153; «*Хадіджа Ісмаїлова проти Азербайджану (№ 2)*» (*Khadija Ismayilova v. Azerbaijan (no. 2)*), 2020, § 115; «*Юнусова і Юнусов проти Азербайджану (№ 2)*» (*Yunusova and Yunusov v. Azerbaijan (no. 2)*), 2020, § 189; та «*Ходорковський проти Росії*» (*Khodorkovskiy v. Russia*), 2011, § 257; «*Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)*» (*Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2)*) [ВП], 2020, § 424; «*Азізов і Новрузлу проти Азербайджану*» (*Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan*), 2021, § 73; «*Кутаєв проти Росії*» (*Kutayev v. Russia*), 2023, § 138; «*Коган та інші проти Росії*» (*Kogan and Others v. Russia*), 2023, § 70). Водночас відсутність певного політичного статусу, наприклад лідера опозиції чи посадової особи, не виключає політичної мотивації оскаржуваних заходів. Суд встановив наявність політичних цілей у справах, що стосуються затримання відомих активістів громадянського суспільства та лідерів НУО, які критикують вибори або беруть участь у протестах проти уряду («*Маммадлі проти Азербайджану*» (*Mammadli v. Azerbaijan*), 2018, § 103, та «*Рашид Гасанов та інші проти Азербайджану*» (*Rashad Hasanov and Others v. Azerbaijan*), 2018, § 124).

123. У цьому контексті Суд враховує вказівки на тиск із боку органів влади та/або ЗМІ, що підтримуються Державою, у зв'язку зі статусом і діяльністю заявника. Суд додатково вивчає відповідні провадження, щоб установити, чи свідчать процесуальні помилки, узяті разом, про приховану мету оскаржуваного заходу. Суд також покладається на загальний контекст і політичний та соціальний клімат щодо відповідної групи або категорії суб'єктів («*Коган та інші проти Росії*» (*Kogan and Others v. Russia*), 2023, §§ 71–76).

124. Якщо скаргу відповідно до статті 18 подає суддя у зв'язку з дисциплінарними стягненнями та/або іншими заходами, накладеними на нього/неї, Суд ураховуватиме незалежність суддів і буде особливо уважним до захисту членів судової влади від заходів, що можуть загрожувати їхній незалежності та автономії. Особливо це актуально у випадках, коли суддя несе цивільну або дисциплінарну відповідальність за винесення судового рішення. Суд усвідомлює ризик того, що дисциплінарний режим може відхилитися від своїх законних цілей у таких справах і бути

використаний для здійснення політичного контролю над судовими рішеннями або тиску на суддів («*Юцишин проти Польщі*» (*Juszczyszyn v. Poland*), 2022, §§ 327 та 333–335).

125. Особливий статус і діяльність заявника можуть у певному контексті передбачати політичний мотив спрямованих проти нього заходів. Однак це не звільняє заявника від потреби достатньою мірою конкретизувати свої твердження про приховану мету. Суд визнавав такі твердження необґрунтованими, якщо заявник не вказував жодних конкретних дій, яких він ужив (наприклад, виступ або письмова робота), які, на його думку, могли б викликати реакцію у відповідь або переслідування з боку влади («*Міргадіров проти Азербайджану та Туреччини*» (*Mirgadirov v. Azerbaijan and Turkey*), 2020, § 133).

126. Публічні заяви політиків та урядовців можуть за певних обставин становити доказ прихованої мети судового рішення («*Сабунджу та інші проти Туреччини*» (*Sabuncu and Others v. Turkey*), 2020, § 255; «*Шик проти Туреччини (№ 2)*» (*Şik v. Turkey (no. 2)*), 2020, § 214; «*Кутаєв проти Росії*» (*Kutayev v. Russia*), 2023, § 140; «*Хадіджа Ісмаїлова проти Азербайджану (№ 2)*» (*Khadija Ismayilova v. Azerbaijan (no. 2)*), 2020, § 117), особливо якщо є докази того, що суди не були достатньо незалежними від органів виконавчої влади («*Чанкотадзе проти Грузії*» (*Tchankotadze v. Georgia*), 2016, § 114; «*Мерабішвілі проти Грузії*» (*Merabishvili v. Georgia*) [ВП], 2017, § 324; «*Батіашвілі проти Грузії*» (*Batiashvili v. Georgia*), 2019, § 102; «*Угулава проти Грузії*» (*Ugulava v. Georgia*), 2023, § 127; «*Юцишин проти Польщі*» (*Juszczyszyn v. Poland*), 2022, §§ 322–327).

127. Разом з іншими факторами, що підривають довіру до сторони обвинувачення, такі заяви можуть підкріплювати твердження про приховану мету, особливо у випадках, коли існують тісні часові зв'язки між такими заявами й оскаржуваними обмеженнями («*Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)*» (*Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2)*) [ВП], 2020, §§ 424–426 та 432–434; «*Хадіджа Ісмаїлова проти Азербайджану (№ 2)*» (*Khadija Ismayilova v. Azerbaijan (no. 2)*), 2020, § 117; порівняйте «*Угулава проти Грузії*» (*Ugulava v. Georgia*), 2023, § 127) або співвідношення між, з одного боку, формулюванням обвинувачень і змістом оскаржуваних заяв, з іншого («*Кавала проти Туреччини*» (*Kavala v. Türkiye*), 2019, §§ 229–230).

128. І навпаки, якщо немає доказів того, що на національні суди вплинули такі заяви, останні матимуть меншу вагу в аналізі Суду (див. «*Сабунджу та інші проти Туреччини*» (*Sabuncu and Others v. Turkey*), 2020, § 255; «*Шик проти Туреччини (№ 2)*» (*Şik v. Turkey (no. 2)*), 2020, § 214).

129. У цьому контексті Суд також розгляне, наскільки заявник є безпосередньо об'єктом оскаржуваних заяв. Якщо такі заяви стосуються певної організації та її політики, Суд не обов'язково може вважати, що вони спрямовані проти її працівників і керівників (щодо газети та її журналістів, див. «*Сабунджу та інші проти Туреччини*» (*Sabuncu and Others v. Turkey*), 2020, § 255; «*Шик проти Туреччини (№ 2)*» (*Şik v. Turkey (no. 2)*), 2020, § 214).

130. Кримінальне переслідування та тримання під вартою можуть мати негативний вплив на готовність заявника публічно висловлювати свої погляди й навіть створювати атмосферу самоцензури, що впливатиме на його колег, наприклад журналістів, опозиційних політиків тощо. Однак встановлених фактів щодо цього самих по собі недостатньо для того, щоб зробити висновок про те, що статтю 18 було порушено («*Сабунджу та інші проти Туреччини*» (*Sabuncu and Others v. Turkey*), 2020, § 256; «*Шик проти Туреччини (№ 2)*» (*Şik v. Turkey (no. 2)*), 2020, § 216; «*Ахмет Хюсрев Алтан проти Туреччини*» (*Ahmet Hüsrev Altan v. Turkey*), 2021, § 244).

131. Національні рішення про відмову в екстрадиції не обов'язково визначають оцінку Судом наявності політичної мотивації кримінального переслідування, оскільки суди з питань екстрадиції по суті оцінюють майбутній ризик, тоді як Суд стурбований минулими фактами; це впливає на їхню відповідну оцінку непереконаливих контекстуальних доказів («*Мерабішвілі проти Грузії*» (*Merabishvili v. Georgia*) [ВП], 2017, § 330).

D. Докази, що ведуть до встановлення порушення статті 18

1. Прямі докази

132. У наступних випадках Суд обґрунтував свої висновки про порушення статті 18 у поєднанні зі статтею 5 на прямих письмових доказах прихованої мети. Ці випадки не належать до жодної встановленої схеми зловживання владою.

133. У справі *«Гусинський проти Росії» (Gusinskiy v. Russia)*, 2004, проти заявника, заможного бізнесмена, висунули звинувачення та застосували до нього запобіжний захід у вигляді досудового тримання під вартою, щоб змусити його продати свою медіакомпанію державній компанії. Прямий доказ впливав з письмової угоди, схваленої урядовим міністром, що пов'язує зняття обвинувачень проти заявника з продажем компанії, та з умов рішення про припинення кримінального провадження проти нього, яке посилалося на цю угоду; уряд-відповідач і не прагнув заперечувати цей зв'язок (§§ 73–78).

134. У справі *«Луценко проти України» (Lutsenko v. Ukraine)*, 2012, Суд посилався на докази в клопотанні слідчого про застосування до заявника запобіжного заходу у вигляді досудового тримання під вартою про те що, спілкуючись із засобами масової інформації, він намагався спотворити громадську думку, дискредитувати органи прокуратури та вплинути на майбутній судовий процес. Для Суду це показало, що тримання під вартою було спрямовано на покарання заявника за публічне твердження про свою невинуватість (§§ 26 та 108–109).

135. У справі *«Тимошенко проти України» (Tymoshenko v. Ukraine)*, 2013, Суд посилався на заяви в клопотанні сторони обвинувачення про застосування до заявниці запобіжного заходу у вигляді досудового тримання під вартою та у відповідному судовому розпорядженні, які свідчили про те, що метою було покарати її за неповагу до суду та нібито обструктивну поведінку під час слухань (§§ 30–31 та 299).

2. Непрямі докази

136. У наступних справах Суд визнав порушення статті 18 у поєднанні зі статтями 5 та 8 або 11, ґрунтуючись на контекстуальних доказах прихованої мети.

а. Справи, що не стосуються встановленої схеми зловживання владою

137. У справі *«Чеботарі проти Молдови» (Cebotari v. Moldova)*, 2007, Суд постановив, що проти керівника державної компанії застосували запобіжний захід у вигляді досудового тримання під вартою за сфабрикованими звинуваченнями з метою тиску на нього, щоб перешкодити приватній компанії «Оферта Плюс», з якою він був пов'язаний, подати заяву до Суду. Суд базував цей висновок на тому, що матеріали в справі не могли привести об'єктивного спостерігача до обґрунтованої думки, що заявник міг учинити правопорушення, у зв'язку з яким його затримали. На Суд також вплинув контекст справи (§§ 50–53), зокрема,

- його висновки в справі *«Оферта Плюс С.Р.Л. проти Молдови» (Oferta Plus S.R.L. v. Moldova)*, 2006, щодо порушення права компанії на клопотання (§§ 137–143);
- той факт, що звинувачення проти заявника були невіддільними від звинувачень проти Головного виконавчого директора компанії «Оферта Плюс» і що вони були тісно пов'язані з предметом заяви компанії «Оферта Плюс» до Суду (*«Оферта Плюс С.Р.Л. проти Молдови» (Oferta Plus S.R.L. v. Moldova)*, 2006, § 137);
- той факт, що кримінальне провадження стосовно заявника та Генерального виконавчого директора «Оферти Плюс» та їхнє затримання збіглися в часі, їх розпочали й розглянули ті самі слідчі і їх було викладено в аналогічних термінах;
- той факт, що звинувачення було вперше висунуто після того, як уряд Молдови поінформували про заяву компанії «Оферта Плюс» до Суду, і що ці звинувачення, які

було тим часом припинено, було відновлено незабаром після передання справи уряду (*«Оферта Плюс С.Р.Л. проти Молдови» (Oferta Plus S.R.L. v. Moldova)*, 2006, § 142).

138. У справі *«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, Суд установив порушення статті 18 у поєднанні з пунктом 1 статті 5, оскільки під час досудового тримання під вартою заявника його переважна мета змінилася з тієї, яка відповідала Конвенції, на приховану мету тиску на нього з метою надання інформації. Про це свідчить інцидент із прихованим виведенням його з камери на допит до головного прокурора про смерть колишнього прем'єр-міністра та про фінансову діяльність колишнього Президента.

139. Деякі із факторів, які привели Суд до такого висновку, пов'язані із часом інциденту: причини тримання заявника під вартою, здавалося, втратили значення; колишній Президент, який став об'єктом кількох кримінальних розслідувань, щойно покинув Грузію після закінчення строку своїх повноважень; розслідування смерті колишнього прем'єр-міністра, очевидно, не досягло значного прогресу.

140. Інші фактори показали значну важливість питань щодо цих двох осіб для влади. Таким чином, уряд заявив на слухання у Великій Палаті, що все ще існує «величезне питання», на яке заявник повинен відповісти. Органи прокуратури мали повноваження скасувати всі звинувачення проти заявника будь-якої миті без судового контролю й обіцяли зробити це, якщо він надасть запитувану інформацію, тому судам довелося б припинити кримінальне провадження проти нього. Заявника було вивезено таємно та, очевидно, нелегально в процесі таємної операції, проведеної посеред ночі, для зустрічі з особою, яку призначили на його посаду три тижні тому. Початкова реакція влади в цьому відношенні полягала в тому, щоб твердо все заперечувати, а наступні допити та розслідування було затьмарено низкою упущень, з яких можна було зробити висновок, що влада прагнула, щоб це питання не вплигло назовні: основних дійових осіб не було опитано під час допиту, а лише через три роки після подій, а ключові докази в справі — кадри з камер спостереження у в'язниці — не було відновлено (*«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, §§ 352–353).

141. У справі *«Кавала проти Туреччини» (Kavala v. Turkey)*, 2019, Суд установив порушення статті 18 в тому, що досудове тримання під вартою заявника служило лише прихованій меті змусити його мовчати як правозахисника та активіста НУО. Докази впливали з поєднання конкретних фактів, зокрема часу арешту й звинувачень. По-перше, Суд вважав украй важливим, щоб не було надано правдоподібних пояснень щодо значного проміжку часу між подіями, що стали підставою для затримання заявника, та рішеннями суду про його затримання: більше ніж чотири роки після масових протестів та понад рік після спроби державного перевороту. Важливо, що основну частину доказів, на які посилається прокурор, уже було зібрано задовго до дати арешту. По-друге, оскаржувані заходи не було виправдано обґрунтованими підозрами, заснованими на об'єктивній оцінці стверджуваних дій, що призвело до того, що Суд встановив порушення пункту 1 статті 5, узятого окремо. Крім того, і це було особливо актуально в контексті статті 18, ці заходи були по суті засновані на фактах, які не могли обґрунтовано розглядатися як поведінка, за вчинення якої національним законодавством передбачалося притягнення до кримінальної відповідальності, та були значною мірою пов'язані з реалізацією прав, гарантованих статтями 10 та 11 Конвенції. В обвинувальному акті також ішлося про звичайну й законну діяльність захисника прав людини та лідера громадської організації, без вказівки на їхній стосунок до звинувачень у спровокуванні повстання. Також у ньому не було чітко вказано факти або дії, на яких ґрунтувалася кримінальна відповідальність заявника. По-третє, із самого початку слідчі органи не були передусім зацікавлені в передбачуваній причетності заявника до вищезазначених подій. Зокрема, під час допиту в поліції заявнику було поставлено багато невідповідних запитань. До офіційного висунення обвинувачення заявник понад рік перебував під вартою, без учинення значних слідчих дій. Нарешті, була кореляція між, з одного боку, формулюванням звинувачень та, з іншого боку, публічними звинуваченнями Президента проти нього близько трьох місяців тому. Беручи до уваги всі вищезазначені фактори разом узяті, а

також міжнародні занепокоєння, висловлені щодо ширшої кампанії репресій проти правозахисників у Туреччині, Суд постановив, що довіру до сторони обвинувачення було підірвано, щоб підтвердити твердження заявника про приховану мету. Оскільки оскаржувані заходи вплинули не тільки на заявника або правозахисників/активістів НУО, але й на саму суть демократії, прихована мета змусити заявника мовчати набула значної серйозності, особливо у світлі виняткової ролі правозахисників та НУО (§§ 220–232).

142. У справі *«Мірослава Тодорова проти Болгарії» (Miroslava Todorova v. Bulgaria)*, 2021, на заявницю, суддю, було накладено дисциплінарні стягнення через серйозні затримки в розгляді справ. Суд, однак, установив, що ці заходи були безпосередньо пов'язані з публічними заявами, які заявниця робила як Голова Болгарської спілки суддів (БСС). Не ставлячи під сумнів існування законної мети оскаржуваних санкцій (а саме, забезпечення належного функціонування системи правосуддя), Суд установив, що вони також переслідували приховану мету покарання та залякування заявниці. Справді, дисциплінарне провадження розпочалося в контексті гострих суперечок між БСС та виконавчою владою. Критичні погляди, висловлені БСС, які стосувалися втручання виконавчої влади в судові просування по службі, здавалося, викликали ворожу реакцію з боку уряду та Вищої судової ради (ВСР). Зокрема, як публічно оголосив Генеральний інспектор ВСР, перевірка, яка призвела до дисциплінарного провадження щодо заявниці, була відповіддю на критику суддів, включно з БСС, щодо призначення нового голови Софійського міського суду (судді, який, як відомо, є близьким другом міністра внутрішніх справ). Крім того, міністр внутрішніх справ допускав особисті нападки на заявницю.

143. Зіткнувшись із множинністю цілей, Суд звернувся до питання про те, чи переважала прихована мета. По-перше, Суд узяв до уваги вищезазначений ланцюг подій, який, схоже, вказував на те, що основною причиною перевірок було бажання покарати заявницю. Перевірки й справді було проведено незабаром після критики БСС; деякі з них були викликані суддями, на яких критику було спрямовано. По-друге, Суд вказав на явно ворожі думки, висловлені щодо БСС та інших НУО на засіданні ВСР, яке відбулося через кілька днів після прийняття рішення про звільнення заявниці. Як також зазначив Вищий адміністративний суд, ВСР сприйняла критику БСС як форму ведення війни. По-третє, Суд надав особливого значення винятковій тяжкості й непропорційному характеру звільнення заявниці. Крім того, слід зазначити, що, накладаючи таку санкцію, ВСР узяла до уваги затримки, щодо яких дисциплінарну відповідальність заявниці було протерміновано. Нарешті, хоча звільнення заявниці було скасовано Вищим адміністративним судом, він проігнорував твердження заявниці про приховану мету. У судовому розгляді остаточної санкції (дворічне пониження в посаді), накладеної ВСР, також не було розглянуто використання дисциплінарної процедури для помсти заявниці за її погляди та діяльність, які не були ні незаконними, ні несумісними із суддівською етикою. З огляду на це, Суд визнав виявлену приховану мету переважною, що становить порушення статті 18 у поєднанні зі статтею 10 (*«Мірослава Тодорова проти Болгарії» (Miroslava Todorova v. Bulgaria)*, 2021, §§ 205–213).

144. У справі *«Юцишин проти Польщі» (Juszczyszyn v. Poland)*, 2022, Суд установив, що дисциплінарне відсторонення судді-заявника переслідувало переважно не законну мету, на яку посилався уряд, а приховану мету його покарання та відмови від перевірки судовим наказом законності призначення суддів у контексті широкомасштабних реформ судової системи Польщі. Суд уперше встановив порушення статті 18 у справі, що стосується цих реформ, з огляду на такі міркування. По-перше, загальний контекст яскраво продемонстрував, що послідовні судові реформи були спрямовані на суттєве послаблення незалежності судової влади та зрештою призвели до цього. По-друге, проти заявника вжили низку заходів міністр юстиції та призначені ним особи незабаром після цього та безпосередньо у відповідь на вищезазначений судовий наказ заявника. Міністр юстиції публічно заявив, що наказ заявника межує з «анархізацією польської судової влади та перевищенням повноважень суддів». По-третє, ухвалу про тимчасове відсторонення прийняв орган, якому не вистачало незалежності і, по суті, вона була несумісною

з принципом незалежності суддів і явно необґрунтованою. Вона ігнорувала основоположні висновки Суду Європейського Союзу (СЄС) та Верховного Суду Польщі. По-четверте, Суд узяв до уваги прийняття законодавства, яке збігалось з провадженням проти заявника та запровадило нові дисциплінарні проступки для суддів, зокрема за дії, що ставлять під сумнів призначення суддів, а також нові ухвали Конституційного Суду, які виключали можливість перегляду судами права судді виносити рішення на основі способу його призначення. У підсумку, ці події продемонстрували рішучість влади заявити, що будь-які такі дії піддадуть суддів санкціям, а отже, указали на переважання прихованої мети тимчасового відсторонення заявника. Таким чином, Суд також посилався на відповідний висновок Венеціанської комісії, рішення СЄС у справі «Комісія проти Польщі» (*Commission v. Poland*) (*Дисциплінарний режим для суддів*), а також на резолюцію ПАРЕ.

145. У справі «*Кутаєв проти Росії*» (*Kutayev v. Russia*), 2023, Суд установив, що тримання заявника під вартою слугувало лише прихованій меті покарання його за організацію конференції з ушанування пам'яті жертв депортації 1944 року в інший день, ніж той, який оголосив Президент Чечні, і за відмову від участі в зустрічі з останнім. Доказ впливав із зіставлення відповідних обставин справи з контекстуальними факторами. По-перше, заявника заарештували наступного дня після його неявки на зустріч із Президентом. Справді, незабаром після цього Президент зробив публічну заяву, у якій чітко пов'язав арешт заявника з призначенням конференції з ушанування пам'яті. По-друге, його арешт був довільним і з явними ознаками недобросовісності з боку поліції та слідчих. По-третє, до його арешту були причетні високопосадовці: ця причетність, яку не могли пояснити ніякі причини, пов'язані із цією кримінальною справою, чітко засвідчила її важливість для найвищих посадовців чеченського уряду. По-четверте, заявника катували, а його зізнання, отримане з порушенням статті 3, було використано для його подальшого засудження. По-п'яте, заявник є правозахисником, і його справу доводилося розглядати в контексті залякування та загального розгону таких активістів у Чечні, про що піднімали питання Європарламент, ПАРЕ та низка громадських організацій. Це призвело до того, що Суд визнав порушення статті 18 у поєднанні з пунктом 1 статті 5 Конвенції (§§ 137–141).

146. У справі «*Коган та інші проти Росії*» (*Kogan and Others v. Russia*), 2023, Суд дійшов висновку, що під час анулювання дозволу на проживання влада переважно переслідувала мету покарати адвокатів-заявників та перешкодити їм продовжувати правозахисну діяльність у Росії. Особливу увагу Суд зосередив на ознаках тиску й ворожості у зв'язку з роботою заявників: сильна негативна упередженість з боку державних ЗМІ; бездіяльність влади у відповідь на погрози, отримані заявниками; а також контакти з представником Федеральної служби безпеки (ФСБ) та правоохоронна діяльність, спрямована на громадську організацію, очолювану одним із заявників та її партнерськими організаціями. Крім того, виявлені процесуальні недоліки, узяті разом, указують на те, що заявниця, якої стосується рішення про анулювання, зіткнулася з непереборною перешкодою для його оскарження, що виявило намір влади позбавити її законних підстав залишатися в Росії. На тлі загального ворожого контексту, у якому діяли суб'єкти громадянського суспільства в останні роки в Росії, установлена прихована мета явно суперечила цінностям Конвенції та була особливо серйозною, враховуючи помітну роль правозахисників у демократичному суспільстві. Тому Суд визнав порушення статті 18 у поєднанні зі статтею 8 (§§ 70–78).

b. Схема, безпосередньо орієнтована на переслідування конкретної особи

147. Справа «*Навальний проти Росії*» (*Navalnyy v. Russia*) [ВП], 2018, стосувалася семи випадків, коли заявника, одного з найзначніших російських опозиційних діячів, заарештували й притягнули до відповідальності через його стверджувану участь у несанкціонованих, але мирних громадських зібраннях. Зосередивши аналіз на двох із цих епізодів, Суд виявив порушення статті 18 у поєднанні зі статтями 5 та 11, оскільки оскаржувані обмеження, не переслідуючи жодної

законної мети відповідно до останніх суттєвих положень, переслідували виключно приховану мету придушення політичного плюралізму. Цей висновок ґрунтувався, зокрема, на послідовності та закономірності подій, які розглядалися загалом, та на ширшому контексті спроб російської влади у відповідний час узяти під контроль політичну діяльність опозиції.

148. По-перше, послідовність арештів розкрила певну схему: заявника заарештовували сім разів за відносно короткий період (два роки) і практично в однаковий спосіб. Приводи для арештів ставали дедалі неправдоподібнішими, тоді як ступінь потенційного або фактичного порушення громадського порядку, спричиненого заявником, зменшувався. Зокрема, хоча в перших чотирьох епізодах заявник був одним із керівників зібрань, він не відігравав особливої ролі в наступних епізодах. Ця схема свідчить про те, що основна мета заходів, ужитих проти заявника, справді змінилася за досліджуваний період.

149. По-друге, у світлі ширшого контексту, органи влади дедалі більше усвідомлювали протягом семи епізодів, що оскаржувана практика несумісна з Конвенцією (див., зокрема, аналогічні висновки Суду щодо попередньої демонстрації в справі *«Навальний і Яшин проти Росії» (Navalnyy and Yashin v. Russia)* та щодо паралельного кримінального провадження проти заявника в справах *«Навальний і Офіцеров проти Росії» (Navalnyy and Ofitserov v. Russia)* та *«Навальні проти Росії» (Navalnyye v. Russia)*).

150. По-третє, існували «збіжні контекстуальні докази», що підтверджують думку про те, що влада стає дедалі жорсткішою у своїй реакції на поведінку заявника як лідера опозиції та інших політичних активістів, а також у своєму підході до публічних зібрань політичного характеру. Зокрема, законодавчі зміни (розглянуті й прийняті після справи *«Лашманкін та інші проти Росії» (Lashmankin and Others v. Russia)*) збільшили та розширили відповідальність за порушення процедури проведення публічних заходів і таким чином, свідчили про постійну тенденцію обмеження свободи зібрань, про що висловлювали занепокоєння кілька органів Ради Європи.

151. По-четверте, враховуючи характер і ступінь осудності стверджуваної прихованої мети, Суд установив, що вона набуде значної серйозності. Справді, обмеження, про яке йдеться, націлене на опозиційного політика, який прагне виконувати важливу громадську функцію, вплинуло б не лише на самого заявника або його колег-активістів і прихильників, але й на саму суть демократії. Таким чином, воно було спрямовано на придушення політичного плюралізму (§§ 167–175).

152. У справі *«Навальний проти Росії (№ 2)» (Navalnyy v. Russia) (no. 2)*, 2019, Суд спирався на ті ж контекстуальні докази, що й у справі *«Навальний проти Росії» (Navalnyy v. Russia)* [ВП], 2018, для розгляду домашнього арешту заявника та супровідної заборони на доступ до засобів зв'язку, які були накладені одразу після останнього арешту в послідовності семи епізодів, розглянутих у вищезазначеному рішенні Великої Палати. Оскаржувані заходи, які стають дедалі невідповіднішими та не мають зв'язку із цілями кримінального правосуддя, також привели Суд до висновку про порушення статей 5 та 10, узятих окремо. Ба більше, їхню тривалість (10 місяців) було визнано невідповідною характеру кримінальних звинувачень, про які йдеться: зокрема, до основного обвинуваченого у відповідній кримінальній справі такі заходи не застосовувалися. Відповідно до висновків у вищезазначеному рішенні Великої Палати, Суд дійшов висновку, що ці заходи переслідували виключно приховану мету придушення політичного плюралізму, порушуючи статтю 18 у поєднанні зі статтею 5 Конвенції.

с. Схема зловживання владою, орієнтована на конкретні групи

153. У справі *«Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (Selahattin Demirtaş v. Turkey) (no. 2)* [ВП], 2020, Суд постановив, що тривале досудове тримання під вартою опозиційного депутата за звинуваченнями, пов'язаними з його виступами та участю в законних зборах, не мало жодної передбаченої Конвенцією мети й переслідувало виключно прихований мотив придушення плюралізму та обмеження свободи політичних дебатів. Суд ґрунтував свій висновок на таких факторах. Особливу увагу було приділено внутрішньому контексту, який відзначився зривом

переговорів, спрямованих на вирішення «курдського питання» після терористичних атак та серйозного насильства. По-перше, Суд зауважив напружений політичний клімат, зумовлений, з одного боку, суперечкою між опозицією та панівною партією з вищезазначених питань, а з іншого — результатами виборів панівної партії, яка втратила більшість у парламенті внаслідок успіху партії заявника. По-друге, Суд зосередився на подальшому ланцюзі подій з тісними часовими зв'язками. У своїх публічних заявах Президент Туреччини заявляв, що заявник та інші лідери його партії повинні «заплатити ціну» за акти тероризму й що їхні виступи із цих питань є зрадою та злочинами проти Конституції. Водночас відбулося збільшення кількості й темпів кримінальних розслідувань стосовно заявника. За кілька місяців парламентську недоторканність 154 депутатів-опозиціонерів, зокрема заявника та майже всіх його колег по партії, зняли завдяки нещодавно прийнятій конституційній поправці. Проти заявника й низки інших лідерів опозиції застосували запобіжний захід у вигляді досудового тримання під вартою. З огляду на це, Суд визначив схему, спрямовану на придушення голосів незгодних осіб. По-третє, Суд приділив увагу часу тривалого утримання заявника під вартою, особливо під час двох вирішальних кампаній: референдуму щодо значної конституційної реформи, яка була предметом важливих розбіжностей між панівною партією та опозицією, та президентських виборів, на яких заявник виступав кандидатом. По-четверте, обставини, пов'язані з поверненням заявника до досудового тримання під вартою в день його звільнення, також свідчать про те, що влада була просто зацікавлена в утриманні його під вартою. Справді, було розпочато окреме розслідування щодо тих самих фактів, які лягли в основу поточного слідства проти заявника. У коментарі наступного дня Президент Туреччини заявив, що він стежить за цим питанням і що заявника не можна «відпускати». По-п'яте, Суд надавав особливого значення висновкам Венеціанської комісії, що свідчать про серйозну загрозу незалежності турецької судової системи в результаті нової конституційної реформи: зокрема Президент та його партія отримали контроль над складом головного органу самоврядування судової влади, наглядом за призначеннями, дисциплінарними заходами й звільненням суддів і прокурорів. Суд дійшов висновку, що такі передумови створили середовище, здатне впливати на певні ухвали національних судів, — особливо під час надзвичайного стану після спроби *державного перевороту*, коли звільнили сотні суддів, й особливо щодо кримінальних проваджень, порушених проти опонентів, зокрема заявника. Це призвело до того, що Суд визнав порушення статті 18 у поєднанні зі статтею 5 (див. також *«Yuksekdag Senoglu та інші проти Туреччини» (Yuksekdag Senoglu and Others v. Türkiye)*, 2022, §§ 638–640, справа, порушена іншими опозиційними депутатами парламенту).

154. У наступних справах проти Азербайджану розкриття схеми довільних арештів і затримань та інших обмежень, спрямованих проти критиків уряду, активістів громадянського суспільства, опозиційних політиків і правозахисників, доказ прихованої мети — змусити мовчати або покарати заявників за їхню діяльність та перешкодити останнім — було отримано з протиставлення відсутності «обґрунтованої підозри» у значенні підпункту (с) пункту 1 статті 5 (або відсутності законної мети відповідно до інших суттєвих положень, про які йдеться) з поєднанням відповідних конкретних фактів або контекстуальних факторів (за винятком *«Azizov і Novruzlu проти Азербайджану» (Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan)*, 2021, у якій скаргу щодо відсутності «обґрунтованої підозри» було визнано неприйнятною з процесуальних підстав).

155. У справі *«Ilgar Mammadov проти Азербайджану» (Ilgar Mammadov v. Azerbaijan)*, 2014, ці конкретні факти охоплювали тісний хронологічний зв'язок між записами заявника в блозі з критикою органів влади та поширенням інформації, яку ті намагалися приховати, публічною заявою органів влади, що засуджувала ті записи, звинуваченнями та арештом (§§ 141–143).

156. У справах *«Yunusova і Yunusov проти Азербайджану (№ 2)» (Yunusova and Yunusov v. Azerbaijan) (no. 2)*, 2020 (§§ 191–193), *«Khadija Ismayilova проти Азербайджану (№ 2)» (Khadija Ismayilova v. Azerbaijan) (no. 2)*, 2020, § 118; *«Natig Джафаров проти Азербайджану» (Natig Jafarov v. Azerbaijan)*, 2019 (§ 67), *«Aliєв проти Азербайджану» (Aliyev v. Azerbaijan)*, 2018 (§§ 208–215), *«Rasul Джафаров проти Азербайджану» (Rasul Jafarov v. Azerbaijan)*, 2016

(§§ 156–162), *«Маммаді проти Азербайджану» (Mammadli v. Azerbaijan)*, 2018 (§§ 98–104) та *«Ресурсний центр демократії та прав людини та Мустафаєв проти Азербайджану» (Democracy and Human Rights Resource Centre and Mustafayev v. Azerbaijan)*, 2021, серед загальних відповідних факторів були: дедалі жорсткіше регулювання НУО та їхнього фінансування в Азербайджані, твердження високопоставлених посадових осіб та проурядових ЗМІ про те, що такі активісти, як заявник, були іноземними агентами та зрадниками, а також одночасне затримання та кримінальне переслідування інших таких активістів. Зазвичай Суд приділяв увагу тому факту, що ці справи належать до встановленої схеми зловживання владою азербайджанською верхівкою, що призвело до репресій проти громадянського суспільства. Крім того, Суд урахував особливості, пов'язані з діяльністю заявників та/або ланцюгом оскаржуваних подій.

157. У справах *«Алієв проти Азербайджану» (Aliyev v. Azerbaijan)*, 2018, та *«Ресурсний центр демократії та прав людини та Мустафаєв проти Азербайджану» (Democracy and Human Rights Resource Centre and Mustafayev v. Azerbaijan)*, 2021, Суд надавав особливого значення винятковій ролі заявників як адвокатів із прав людини та юридичних представників у Суді у великій кількості справ. Під час обшуку в будинку та офісі пана Алієва, який проводився довільно, органи влади не лише вилучили документи, пов'язані з діяльністю його громадської організації, але й заволоділи матеріалами справи, що становили предмет адвокатської таємниці, включно з тими, які стосуються заяв, що розглядаються в Суді, не зважаючи на юридичну професійну таємницю. Як наслідок, заявника було позбавлено можливості здійснювати діяльність будь-яким значущим чином (*«Алієв проти Азербайджану» (Aliyev v. Azerbaijan)*, 2018, §§ 208, 211 та 213).

158. Справа *«Ресурсний центр демократії та прав людини та Мустафаєв проти Азербайджану» (Democracy and Human Rights Resource Centre and Mustafayev v. Azerbaijan)*, 2021, стосувалася заморожування банківських рахунків заявників і введення заборон на виїзд. Суд був особливо вражений тим фактом, що національний суд ухвалив наказ про накладення арешту на грошову суму, перераховану від Ради Європи заявнику як правову допомогу на тій підставі, що відповідна сума становила об'єкт кримінального правопорушення й була використана «як його інструмент». Обмеження прав заявників у межах кримінальної справи, у якій їм не було висунуто обвинувачення у вчиненні будь-якого кримінального правопорушення, не лише було позбавлене будь-яких правових підстав, але також застосовувалося у такий спосіб, що могло паралізувати їхню роботу: справді, не було пояснення, чому накази про арешт не були обмежені конкретними сумами, а були застосовані щодо всіх банківських рахунків заявників. Не було висунуто жодних законних підстав для накладення заборони на виїзд (§§ 107–109).

159. У справі *«Маммаді проти Азербайджану» (Mammadli v. Azerbaijan)*, 2018, Суд приділив увагу строкам порушення кримінального провадження, тобто лише через кілька днів після публікації звіту з критикою президентських виборів громадською організацією заявника. Він також узяв до уваги той факт, що звинувачення проти заявника конкретно стосувалися грантів, які було присуджено з метою фінансування моніторингу президентських виборів 2013 року (§ 102).

160. У справі *«Натіг Джафаров проти Азербайджану» (Natig Jafarov v. Azerbaijan)*, 2019, Суд приділив особливу увагу строкам порушення кримінального провадження та всьому ланцюгу подій: арешту заявника під час активної фази процесу реєстрації кампанії конституційного референдуму та його подальшого звільнення незабаром після того, як його політичний рух оголосив про свою ухвалу не брати участі в кампанії через арешти кількох її членів. Щодо характеру та ступеня осудності прихованої мети, Суд зазначив, що залякування члена опозиції, що бере участь у кампанії, напередодні конституційного референдуму мало серйозний потенціал, щоб перешкодити прихильникам опозиції брати участь у відкритих політичних дебатах і, таким чином, вплинуло не тільки на заявника або його колег-опозиціонерів і прихильників, але й на саму суть демократії (§ 68–69).

161. У справі *«Хадіджа Ісмаїлова проти Азербайджану (№ 2)» (Khadija Ismayilova v. Azerbaijan) (no. 2)*, 2020, Суд звернув особливу увагу на ланцюг подій: заявницю, журналістку-розслідувачку, заарештували через два дні після публічної заяви вищої посадової особи про те, що її діяльність прирівнюється до державної зради й роботи на іноземні спецслужби. Спочатку її затримали на підставі неправдивої заяви, отриманої під примусом, а відтак їй було висунуто звинувачення в додаткових злочинах, щойно дії органів прокуратури мали бути викриті (§§ 116–117).

162. У справах *«Рашад Гасанов та інші проти Азербайджану» (Rashad Hasanov and Others v. Azerbaijan)*, 2018, та *«Азізов і Новрузлу проти Азербайджану» (Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan)*, 2021, Суд також приділив увагу строкам порушення кримінальної справи проти заявників, тобто незабаром після серії демонстрацій проти уряду, які їхня громадська організація — «НІДА» — організувала й провела, а напередодні запланувала ще одну. У зв'язку із цим Суд узяв до уваги особливе ставлення до їхньої справи, яку розслідувала не поліція, а Управління з тяжких злочинів Генеральної прокуратури із залученням Міністерства національної безпеки. Зі спільної заяви для преси, опублікованої цими органами після арештів низки членів «НІДИ», було зрозуміло, що вони із самого початку націлилися на цю організацію й пов'язали нібито зберігання заявниками наркотичних речовин та коктейлів Молотова з їхнім членством у ній. Важливо, що в цій заяві, без будь-яких причин або доказів, «НІДУ» описували як «руйнівну силу», а її діяльність кваліфікували як незаконну, лише за кілька днів до арешту заявників — її чотирьох членів правління. Суд, зокрема, узяв до уваги твердження органів влади про намір заявників підбурювати до насильства й громадянських заворушень, що ґрунтуються на листівках, знайдених у квартирі одного із заявників, з формулюванням «терміново необхідна демократія, тел.: + 994, адреса: Азербайджан».

163. За відсутності будь-яких «обґрунтованих підозр» щодо заявників у справі *«Рашад Гасанов та інші проти Азербайджану» (Rashad Hasanov and Others v. Azerbaijan)*, Суд знайшов достатні підстави для висновку, що їхнє тримання під вартою переслідувало нібито приховану мету (§§ 122–125). На відміну від цього, у справі *«Азізов і Новрузлу проти Азербайджану» (Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan)*, 2021, Суд не зміг установити існування законної мети затримання заявників відповідно до підпункту (с) пункту 1 статті 5, оскільки ця скарга була визнана неприйнятною з процесуальних підстав. Тому, з огляду на припущення про існування такої законної мети, Суд розглянув справу на основі потенційної множинності цілей. Наступні фактори були ключовими для його висновку про те, що передбачувана прихована мета була переважальною. Влада, очевидно, надавала *першочергового значення* своїм діям, спрямованим проти «НІДУ», щоб запобігти подальшим протестам і паралізувати її діяльність, затримавши чотирьох членів її ради. Суд також зауважив те, як державні суди розглянули продовження строку досудового тримання під вартою заявників: зокрема, вони повністю проігнорували той факт, що другий заявник був неповнолітнім — важливий елемент, який, якби його взяли до уваги, імовірно, призвів би до його швидкого звільнення (§§ 77–78).

164. У справі *«Ібрагімов і Маммадов проти Азербайджану» (Ibrahimov and Mammadov v. Azerbaijan)*, 2020, Суд розглянув ще один приклад нападу на громадську організацію «НІДА», членів якої взяли під варту лише через кілька годин після того, як ті намалювали антиурядові графіті на статуї колишнього президента, і звинуватили їх у незаконному обігу наркотиків за відсутності «обґрунтованої підозри». З огляду на загальний контекст та особливості, установлені в справі *«Рашад Гасанов та інші проти Азербайджану» (Rashad Hasanov and Others v. Azerbaijan)*, 2018, Суд визнав, що оскаржувані заходи мали на меті покарати заявників за таку поведінку (§§ 151–157).

165. Важливо, що в справах *«Маммадлі проти Азербайджану» (Mammadli v. Azerbaijan)*, 2018 (§ 103), та *«Рашад Гасанов та інші проти Азербайджану» (Rashad Hasanov and Others v. Azerbaijan)*, 2018 (§ 124), з огляду на статус заявників як активістів громадянського суспільства та інші відповідні контекстуальні фактори, згадані вище, Суд відхилив аргумент уряду про те, що

їхнє переслідування не може бути політично мотивованим, оскільки вони не є лідерами опозиції або державними службовцями.

Е. Безпідставні скарги

166. У наступних справах Суд не був переконаний, що існувало достатньо доказів, щоб зробити висновок, що органи державної влади переслідували інші цілі, ніж ті, що передбачені Конвенцією, або що такі цілі переважали.

167. У справі *«Мерабішвілі проти Грузії» (Merabishvili v. Georgia)* [ВП], 2017, Суд не зміг встановити, що стверджувана прихована мета усунення заявника з політичної сцени переважала мету його досудового тримання під вартою. Він враховував ширший політичний контекст справи, а також спосіб, у який було проведено кримінальне провадження. По-перше, переслідування різних високопосадовців від політичної партії заявника та пов'язані із цим заяви представників уряду самі по собі не могли привести до висновку, що суди, які вирішували питання про досудове тримання під вартою заявника, мали політичну мету, за відсутності доказів того, що суди не були достатньо незалежними від виконавчої влади (§ 324). По-друге, тривалість судового розгляду не була необґрунтовано довгою, а місце розгляду (за межами столиці) не нагадувало про маніпулювання підсудністю. По-третє, недоліки судових рішень з погляду пункту 3 статті 5 самі по собі не були доказом політичної мети. По-четверте, той факт, що суди інших Держав-членів відхилили запити з боку заявника про екстрадицію інших колишніх посадових осіб на підставі того, що кримінальне переслідування проти них було політично мотивованим, не обов'язково визначає оцінку Судом цього пункту. Факти цих справ не були ідентичними. Крім того, суди з питань екстрадиції оцінювали майбутній ризик, тоді як Суд був стурбований минулими фактами (§§ 322–332) (див. також *«Угулава проти Грузії» (Ugulava v. Georgia)*, 2023, щодо того ж політичного контексту гострого конфлікту між новою панівною і колишньою партіями та випадків кримінального переслідування лідерів останньої, зокрема заявника). Суд не встановив порушення статті 18 у поєднанні з пунктом 1 статті 5 (§§ 123–131).

168. У справі *«Камма проти Нідерландів» (Kamma v. the Netherlands)* (звіт Комісії, 1974) заявника затримали за звинуваченням у вимаганні, а поліція використала строк утримання його під вартою, щоб допитати заявника про його передбачувану причетність до вбивства. Комісія не встановила порушення статті 18, вважаючи, що поліція мала право діяти так, як діяла, і що затримання не завдало шкоди позиції заявника в справі про вбивство (стор. 10–13).

169. У справі *«Рамішвілі і Кохреїдзе проти Грузії» (Ramishvili and Kokhreizze v. Georgia)* (ухв.), 2007, заявників, які були співзасновниками й акціонерами телевізійного каналу, узяли під варту за звинуваченням у вимаганні виплати в обмін на те, щоб вони не показували викривальний документальний фільм про нібито корумпованого парламентаря. Суд не зміг установити, що їхнє затримання переслідувало, як стверджувалося, приховану мету замовчування їхнього телевізійного каналу та припинення їхніх критичних журналістських висновків, щоб урятувати репутацію відповідного парламентаря та панівної партії. Окрім посилянь на загальні проблеми з правами людини в Грузії, заявники не вказували на конкретні факти у своїй конкретній справі, що підтримували б твердження про приховану мету. З іншого боку, Суд узяв до уваги низку факторів, що вказують на відсутність стверджуваної прихованої мети. Зокрема, звинувачення проти заявників не стосувалися їхньої журналістської діяльності. На відміну від позиції в справі *«Гусинський проти Росії» (Gusinskiy v. Russia)*, 2004, уряд не запропонував заявникам жодної угоди в обмін на припинення кримінального провадження. Їхній канал продовжував транслюватися, і суперечливий документальний фільм показували навіть після того, як їх затримали. Ба більше, парламент Грузії провів власне розслідування комерційної діяльності парламентаря, після чого той подав у відставку. Тому скаргу заявників за статтею 18 у поєднанні зі статтею 5 було відхилено як необґрунтовану.

170. У справі *«Дохналь проти Польщі» (Dochnal v. Poland)*, 2012, проти заявника, бізнесмена й лобіста, застосували запобіжний захід у вигляді досудового тримання під вартою за звинуваченням в ухиленні від сплати податків, відмиванні грошей та пропозиції хабаря депутату парламенту. Ці звинувачення становили «обґрунтовану підозру», і тому його затримання переслідувало мету, передбачену підпунктом (с) пункту 1 статті 5. Суд визнав, що справа заявника може викликати певну підозру щодо того, чи не було справжнім наміром влади отримати від нього подальші свідчення щодо різних чутливих політичних питань. Однак заяви заявника стосовно стверджуваної прихованої мети обмежувалися твердженням, що органи влади утримували його під вартою з метою переслідування та знущань над ним. Тому його скаргу за статтею 18 у поєднанні з пунктом 1 статті 5 було відхилено як явно необґрунтовану (§§ 115–116).

171. У справі *«Міргадіров проти Азербайджану та Туреччини» (Mirgadirov v. Azerbaijan and Turkey)*, 2020, проти заявника, журналіста й політичного аналітика, застосували запобіжний захід у вигляді досудового тримання під вартою в Азербайджані за звинуваченням у державній зраді через передання інформації вірменським спецслужбам. Суд вважає, що ці звинувачення не базувалися на «обґрунтованій підозрі» і що, отже, його тримання під вартою порушувало пункт 1 статті 5. Оскільки заявник стверджував, що його тримання під вартою було призначене для перешкоджання його професійній діяльності, Суд відзначив стислість і загальний характер його тверджень, які не були достатньо конкретизовані. Зокрема, він не посилався на будь-які дії, які учинив, або на будь-яку статтю чи письмову роботу, які він підготував як політичний журналіст, які, на його думку, могли спричинити його арешт та затримання з метою помсти або переслідування. Таким чином, Суд не зміг визнати порушення статті 18 у поєднанні зі статтею 5 Конвенції.

172. У справі *«Настасе проти Румунії» (Nastase v. Romania)* (ухв.), 2014, заявник, колишній прем'єр-міністр і голова політичної партії, стверджував, що його засудження за низку корупційних злочинів було політично мотивованим. На підтвердження цього він указав на твердження в рішенні, що він «уособлював корупцію політичного класу» і що, таким чином, вимагався «зразковий вирок» у вигляді позбавлення волі (§§ 34 та 106). Однак для Суду такі заяви були наслідком висновку національного суду щодо його кримінальної відповідальності, а не вираженням прихованого мотиву. Крім того, національні судові рішення були обґрунтованими й базувалися на відповідних положеннях національного законодавства. Попри те, що високий політичний статус заявника може викликати певну підозру щодо реальної зацікавленості влади в його засудженні, його твердження щодо цього були досить розпливчастими й не посилалися на будь-які конкретні докази зловживання владою. Тому Суд відхилив як явно необґрунтовану скаргу заявника за статтею 18 у поєднанні з пунктом 1 статті 6 (§§ 108–109).

173. У справі *«Чанкотадзе проти Грузії» (Tchankotadze v. Georgia)*, 2016, заявника, високопоставленого державного службовця, притягнули до відповідальності за зловживання владою й він перебував під вартою незабаром після того, як пана Саакашвілі було обрано Президентом Грузії. Під час своєї президентської виборчої кампанії останній публічно погрожував заявнику «ув'язненням». Суд відхилив як явно необґрунтовану скаргу заявника за статтею 18 у поєднанні зі статтею 5, оскільки оскаржувана загроза була недостатньою, щоб знайти приховану мету його переслідування та пов'язаного з ним досудового тримання під вартою. Суд не зміг, за відсутності будь-яких інших додаткових доказів або аргументів, установити, що порушення кримінальної справи неодмінно було пов'язане із цією загрозою, або що Президент Саакашвілі будь-яким іншим чином неналежним чином вплинув на відкриття справи. Ба більше, не було нічого, що свідчило б про те, що самі органи прокуратури або судової влади довели через офіційні або неофіційні канали існування будь-яких прихованих мотивів (§§ 114–115).

174. У справі *Батіашвілі проти Грузії» (Batiashvili v. Georgia)*, 2019, заявника, відомого опозиційного діяча, було взято під варту у зв'язку з кримінальним провадженням щодо його нібито допомоги озброєній групі в здійсненні заклоту. Посилаючись на заяви високопоставлених політичних діячів, зроблені безпосередньо до та після його арешту, він стверджував, що метою досудового тримання під вартою було усунення його з політичної сцени. Однак для Суду цих елементів, як таких, було недостатньо, щоб зробити висновок, що суди керувалися прихованою метою, за відсутності доказів того, що вони не були достатньо незалежними від органів виконавчої влади. Ураховуючи швидкий та обґрунтований спосіб, у який було проведено перегляд провадження проти заявника, Суд не зміг установити прихованого мотиву за його досудовим триманням під вартою, яке, як було встановлено, було здійснено з метою, передбаченою підпунктом (с) пункту 1 статті 5 (§§ 101–103).

175. У справі *«Мелія проти Грузії» (Melia v. Georgia)*, 2023, заявника, опозиційного політика й члена парламенту, притягнули до кримінальної відповідальності за причетність до ескалації демонстрацій перед будівлею парламенту, а згодом він перебував під вартою після відмови сплатити суму застави. Посилаючись на умови, за яких проти нього було порушено кримінальну справу та призначено запобіжний захід у вигляді досудового тримання під вартою, він стверджував, що прихована мета його затримання полягала в тому, щоб усунути його з політичної сцени. Однак, попри політичну напруженість та особливий контекст попереднього ув'язнення заявника та беручи до уваги всі подані ним докази, Суд не встановив, що тримання заявника під вартою переслідувало мету, не передбачену Конвенцією. Таким чином, Суд не встановив порушення статті 18 у поєднанні з пунктом 1 статті 5 (§§ 135–144).

176. Наступні справи проти Туреччини (*«Сабунджу та інші проти Туреччини» (Sabuncu and Others v. Turkey)*, 2020, *«Шик проти Туреччини» (Şik v. Turkey) (№ 2)*, 2020, *«Ахмет Хюсрев Алтан проти Туреччини» (Ahmet Hüsrev Altan v. Turkey)*, 2021) стосуються тривалого досудового тримання під вартою журналістів та видавців через необґрунтоване прирівнювання їхньої редакційної позиції, пов'язаної зі свободою преси, до пропаганди на користь терористичних організацій або причетності до спроби *державного перевороту*. Суд установив порушення пункту 1 статті 5 та статті 10, узятих окремо: справді, звинувачення проти заявників не базувалися на «обґрунтованій підозрі» в значенні підпункту (с) пункту 1 статті 5. Вони, по суті, базувалися на діях, які не могли розглядатися як поведінка, за вчинення якої національним законодавством передбачено притягнення до кримінальної відповідальності, але були пов'язані з реалізацією права на свободу вираження поглядів. Водночас, на думку Суду, специфічні ознаки цих справ не «утворювали достатньо однорідне ціле», щоб точно визначити можливу приховану мету. Суд надав значення контексту спроби *державного перевороту*, який виправдовував масштабні розслідування, особливо з огляду на серйозні порушення, загибель людей та оголошення надзвичайного стану на території всієї країни. Крім того, Суд не побачив нічого поганого в тому, коли було запроваджено оскаржуваний захід: проміжок часу між арештом заявників та діями, у яких їх звинувачували, не був надмірно тривалим. Далі, у справах *«Сабунджу та інші проти Туреччини» (Sabuncu and Others v. Turkey)* і *«Шик проти Туреччини (№ 2)» (Şik v. Turkey) (no. 2)*, Суд розглянув публічні заяви Президента Республіки, що погрожували змусити автора певної статті «дорого заплатити», установивши, що ці заяви були спрямовані не проти самих заявників, а проти їхньої газети загалом відповідно до редакційної політики її директора у відповідний час. У будь-якому разі не було жодних доказів того, що оскаржувані заяви будь-яким чином вплинули на національні суди. У всіх трьох випадках Суд відзначив ретельне вивчення скарг заявників Конституційним Судом. Нарешті, хоча їхнє затримання, імовірно, чинило стримувальний вплив на них самих та інших політичних журналістів, цей факт сам по собі був недостатнім для того, щоб зробити висновок про порушення статті 18 у поєднанні з пунктом 1 статті 5 та статті 10 Конвенції.

177. У справі *Корбан проти України» (Korban v. Ukraine)*, 2019, розглядаючи твердження про політично мотивоване позбавлення волі відомого політика, Суд визнав, що існувала

обґрунтована підозра у вчиненні ним правопорушення. Однак, хоча кримінальне провадження стосовно заявника тривало понад рік, раптово й без видимих причин його арешт відбувся за участю підрозділу спеціального призначення, і його справа стала питанням особливої терміновості й запалу для органів прокуратури. Хоча політичні партії, засоби масової інформації та громадянське суспільство сприймали ці події як вибіркоче правосуддя й вони справді могли тлумачитися як можливі індикатори прихованої мети, Суд зосередився на вивченні конкретних аргументів, наведених заявником на підтримку своєї скарги відповідно до статті 18. Жоден з них не дозволив Суду визначити можливі приховані мотиви його обвинувачення, не кажучи вже про те, щоб визнати їх переважними. По-перше, хоча заявник був членом політичної команди тодішнього голови обласної державної адміністрації, який подав у відставку нібито внаслідок конфлікту з тодішнім Президентом України, ні ця посадова особа, ні інші її прихильники не висували жодних скарг на політичні переслідування. По-друге, здавалося малоімовірним, що кандидат від президентської партії, який переміг на парламентських виборах, *post factum* прагне помститися заявникові, який набрав менше ніж половину його відсотка голосів. Ба більше, хоча заявник стверджував, що результати виборів було сфальсифіковано, він не подавав скарги на це відповідно до статті 3 Першого протоколу. По-третє, не було жодної інформації про будь-які спроби заглушити голоси, що критикували тодішнього Президента чи уряд. По-четверте, кримінальне провадження проти заявника було порушено приблизно за рік до створення його партії. Хоча остання була успішною на місцевих виборах, дві інші партії, які не були пов'язані з тодішнім президентом і здобули ще кращі результати, не зробили жодних заяв про переслідування. Таким чином, Суд не встановив порушення статті 18 у поєднанні зі статтею 5 (§§ 216–225).

178. У справі *«Овчаренко та Колос проти України» (Ovcharenko and Kolos v. Ukraine)*, 2023, заявники були звільнені з посади конституційних суддів у винятковому контексті подій, відомих як Українська революція гідності. Суд визнав, що органи влади не переслідували жодних прихованих мотивів, але діяли в щирому переконанні, що заявники вчинили «порушення присяги» під час участі в рішенні, яке було визнано таким, що суперечить основоположним принципам демократії та поділу влади. Тому скаргу заявників за статтею 18 було відхилено як явно необґрунтовану (§§ 134–136).

179. Справи *«BAT „Нафтова компанія „ЮКОС“ проти Росії» (OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia)*, 2011, *«Ходорковський проти Росії» (Khodorkovskiy v. Russia)*, 2011, та *«Ходорковський і Лебедєв проти Росії» (Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia)*, 2013, було порушено відповідно одним з найбільших російських виробників нафти та його вищими керівниками й основними акціонерами, які належали до найбагатших людей Росії. Пан Ходорковський також був політично активним: він виділяв значні кошти на підтримку опозиційних партій. Обоє керівників затримали й згодом засудили за ухилення від сплати податків і шахрайство. У цей же період проти компанії «ЮКОС» було порушено податкове й виконавче провадження, що призвело до ліквідації компанії. Її банкрутство стало наслідком безкомпромісного виконання податкових зобов'язань і непропорційного гонорару судових виконавців.

180. Суд визнав, що обставини, пов'язані із цими справами, можуть бути інтерпретовані як такі, що підтверджують позов заявників про неналежні мотиви: влада намагалася зменшити політичний вплив «олігархів», а бізнес-проекти «ЮКОСу» суперечили нафтовій політиці Держави, яка була одним з основних бенефіціарів знищення компанії (*«Ходорковський і Лебедєв проти Росії» (Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia)*, 2013, § 910; *«BAT „Нафтова компанія „ЮКОС“ проти Росії» (OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia)*, 2011, §§ 237–238). Проте Суд не був переконаний, що оскаржуване провадження головним чином переслідувало, як стверджувалося, приховану мету усунення пана Ходорковського з політичної сцени та надання можливості Державі привласнити активи «ЮКОСу» (*«Ходорковський проти Росії» (Khodorkovskiy v. Russia)*, 2011, § 260; *«BAT „Нафтова компанія „ЮКОС“ проти Росії» (OAO Neftyanaya*

Kompaniya Yukos v. Russia), 2011, § 665; «Ходорковський і Лебедєв проти Росії» (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*), 2013, § 908).

181. Заявники поклалися на контекстуальні докази й авторитетні думки політичних установ, неурядових організацій або громадських діячів для підтвердження своїх тверджень відповідно до статті 18. Суд постановив, що вони не надали «незаперечних і прямих доказів» («Ходорковський проти Росії» (*Khodorkovskiy v. Russia*), 2011, § 260; «БАТ „Нафтова компанія „ЮКОС“ проти Росії» (*ОАО Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia*), 2011, § 663; «Ходорковський і Лебедєв проти Росії» (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*), 2013, § 902). Однак у справі «Мерабішвілі проти Грузії» (*Merabishvili v. Georgia*) [ВП], 2017, Суд пояснив, що він не обмежується прямим доведенням стосовно таких скарг і що тягар доведення не несе одна або інша сторона (§§ 311 та 316). Тому ці випадки слід розглядати з огляду на це роз'яснення. Суд також спирався на такі аргументи.

182. По-перше, сприйняття владою пана Ходорковського як серйозного політичного опонента та вигоди, здобутої державною компанією в результаті банкрутства «ЮКОСу», було недостатнім для встановлення порушення статті 18, оскільки кримінальне переслідування будь-кого з такою високою репутацією принесло б користь його опонентам. Ба більше, це міркування не повинно перешкоджати владі переслідувати таку особу, якщо проти неї висунуті серйозні звинувачення: «високий політичний статус не дає імунітету» («Ходорковський проти Росії» (*Khodorkovskiy v. Russia*), 2011, §§ 257–58; «Ходорковський і Лебедєв проти Росії» (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*), 2013, § 903).

183. По-друге, звинувачення проти менеджерів «ЮКОСу» були справжніми та серйозними, а їхня кримінальна справа мала «здорове зерно» («Ходорковський проти Росії» (*Khodorkovskiy v. Russia*), 2011, § 258; «Ходорковський і Лебедєв проти Росії» (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*), 2013, § 908). Влада також законно діяла для протидії ухиленню від сплати податків компанією «ЮКОС» («БАТ „Нафтова компанія „ЮКОС“ проти Росії» (*ОАО Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia*), 2011, § 664). Суд відхилив позов компанії про те, що її борг було визнано внаслідок непередбаченого, незаконного й свавільного тлумачення національного законодавства (там само, §§ 605, 616 та 664).

184. По-третє, жодне зі звинувачень на адресу керівників «ЮКОСу» не стосувалося їхньої політичної діяльності: їх притягнули до відповідальності за загальні кримінальні правопорушення («Ходорковський і Лебедєв проти Росії» (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*), 2013, § 906).

185. Нарешті, ухвали судів інших Держав-членів, які відмовилися екстрадувати спільників заявників до Росії, або відмовили в правовій допомозі, видали судові заборони або винесли рішення проти російської влади в справах, пов'язаних з «ЮКОСом», хоча і є вагомим аргументом, не були достатніми, оскільки докази та аргументи в цих судах могли відрізнятися від тих, які розглядав Суд («Ходорковський проти Росії» (*Khodorkovskiy v. Russia*), 2011, § 260; «Ходорковський і Лебедєв проти Росії» (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*), 2013, § 900).

186. Суд не зміг установити наявність стверджуваних прихованих цілей і не виявив порушення статті 18 у поєднанні зі статтею 5 у справі «Ходорковський проти Росії» (*Khodorkovskiy v. Russia*), 2011, та в поєднанні зі статтею 1 Першого протоколу в справі «БАТ „Нафтова компанія „ЮКОС“ проти Росії» (*ОАО Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia*), 2011 (див. також «Невзлін проти Росії» (*Nevzlin v. Russia*), 2022, §§ 124–125). У справі «Ходорковський і Лебедєв проти Росії» (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*), 2013, Суд був готовий визнати, що за кримінальним переслідуванням заявників стояла прихована мета. Однак він не виявив порушення статті 18, оскільки стверджувану приховану мету не було доведено як переважну.

187. У справі «Ходорковський і Лебедєв проти Росії» (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*) (№ 2), 2020, заявники порушили питання за статтею 18 у поєднанні зі статтею 8 стосовно відсутності

тривалих побачень із сім'ями в слідчих ізоляторах, до яких їх перевели через очікуване нове розслідування з виправних установ, де ті відбували покарання. Оскаржуване обмеження не мало жодної законної мети й необхідного обґрунтування та становило порушення статті 8, узяті окремо. Оскільки воно ґрунтувалося на національному законодавчому положенні, яке застосовувалося без розбору до всіх затриманих у слідчих ізоляторах, Суд не зміг знайти у факті його застосування в цій справі докази прихованого мотиву, як стверджували заявники, і не виявив порушення статті 18 Конвенції (§§ 624–626).

Перелік цитованих справ

Цитована в цьому Посібнику судова практика включає винесені Судом рішення або ухвали, а також рішення або доповіді Європейської комісії з прав людини (далі — Комісія).

Якщо не вказано інше, усі посилання стосуються рішень по суті справи, що були винесені Палатою Суду. Скорочення «(ухв.)» указує на те, що наводиться цитата з ухвали Суду, а скорочення «[ВП]» — на те, що справу розглядала Велика Палата.

Рішення Палати, які не є остаточними за змістом статті 44 Конвенції, позначені зірочкою («*») у наведеному нижче переліку. У пункті 2 статті 44 Конвенції зазначено: «Рішення Палати стає остаточним: (а) якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться з клопотанням про передання справи на розгляд Великої Палати; або (б) через три місяці від дати постановлення рішення, якщо клопотання про передання справи на розгляд Великої Палати не було заявлено; або (с) якщо колегія Великої Палати відхиляє клопотання про передання справи на розгляд Великої Палати згідно зі статтею 43». У випадках, коли клопотання про передання справи приймається колегією Великої Палати, рішення Палати не стає остаточним і, отже, не має законної сили; остаточним стає подальше рішення Великої Палати.

Гіперпосилання на цитовані справи в електронній версії Посібника ведуть до бази даних HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>), яка забезпечує доступ до практики Суду (Великої Палати, рішень та ухвал Палати та Комітету, комунікованих справ, консультативних висновків і правових оглядів з Інформаційного бюлетеня про судову практику) і Комісії (рішення і доповіді), а також резолюцій Комітету міністрів.

Суд виносить свої рішення та ухвали англійською та/або французькою мовою — двома офіційними мовами Суду. База даних HUDOC також містить переклади багатьох важливих справ на більш ніж тридцять неофіційних мов, а також посилання на близько сотню онлайн-зібрань судової практики, підготовлених третіми сторонами. Усі мовні версії, що доступні для наведених справ, доступні через вкладку «мовні версії» у базі даних HUDOC, яку можна знайти після натискання на гіперпосилання на справу.

—А—

«*„Руставі 2 Бродкастинг Компані Лтд“ та інші проти Грузії» (Rustavi 2 Broadcasting Company Ltd and Others v. Georgia)*, № 16812/17, 18 липня 2019 року

«*Авраамова проти України» (Avraamova v. Ukraine)*, № 2718/12, 20 вересня 2022 року

«*Азізов і Новрузлу проти Азербайджану» (Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan)*, №№ 65583/13 і 70106/13, 18 лютого 2021 року

«*Азімов проти Росії» (Azimov v. Russia)*, № 67474/11, 18 квітня 2013 року

«*Айюбзаде проти Азербайджану» (Ayubzade v. Azerbaijan)*, № 6180/15, 02 березня 2023 року

«*Акташ проти Туреччини» (Aktaş v. Turkey)*, № 24351/94, ЄСПЛ 2003-V

«*Алієв проти Азербайджану» (Aliyev v. Azerbaijan)*, №№ 68762/14 і 71200/14, 20 вересня 2018 року

«*Ахалаія проти Грузії» (Akhalaia v. Georgia)* (ухв.), №№ 30464/13 і 19068/14, 07 червня 2022 року.

«*Ахмет Хюсрев Алтан проти Туреччини» (Ahmet Hüsrev Altan v. Turkey)*, № 13252/17, 13 квітня 2021 року

«*Ашингдейн проти Сполученого Королівства» (Ashingdane v. the United Kingdom)*, 28 травня 1985 року, серія А, № 93

—Б—

«Бака проти Угорщини» (*Baka v. Hungary*) [ВП], № 20261/12, 23 червня 2016 року
«Батіашвілі проти Грузії» (*Batiashvili v. Georgia*), № 8284/07, 10 жовтня 2019 року
«Бачковські та інші проти Польщі» (*Bączkowski and Others v. Poland*), № 1543/06, 3 травня 2007 року
«Беєлер проти Італії» (*Beyeler v. Italy*) [ВП], № 33202/96, ЄСПЛ 2000-I
«Бірсан проти Румунії» (*Bîrsan v. Romania*) (ухв.), № 79917/13, 02 лютого 2016 року
«Бозано проти Франції» (*Bozano v. France*), 18 грудня 1986 року, серія А, № 111

—В—

«ВАТ „Нафтова компанія „ЮКОС“ проти Росії» (*OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia*),
№ 14902/04, 20 вересня 2011 року
«Вінтерверп проти Нідерландів» (*Winterwerp v. the Netherlands*), 24 жовтня 1979, серія А, № 33

—Г—

«Газієв проти Азербайджану» (*Haziyev v. Azerbaijan*), № 19842/15, 06 грудня 2018 року
«Гафгаз Маммадов проти Азербайджану» (*Gafgaz Mammadov v. Azerbaijan*), № 60259/11,
15 жовтня 2015 року
«Гіллоу проти Сполученого Королівства» (*Gillow v. the United Kingdom*), 24 листопада 1986 року,
серія А, № 109
«Гіоргі Ніколаїшвілі проти Грузії» (*Giorgi Nikolaishvili v. Georgia*), № 37048/04, 13 січня 2009 року
«Грузія проти Росії (IV)» (*Georgia v. Russia (IV)*) (ухв.), № 39611/18, 28 березня 2023 року
«Грузія проти Росії (I)» (*Georgia v. Russia (I)*) [ВП], № 13255/07, ЄСПЛ 2014
«Гусейнлі та інші проти Азербайджану» (*Huseynli and Others v. Azerbaijan*), №№ 67360/11 та 2
інші, 11 лютого 2016 року
«Гусинський проти Росії» (*Gusinskiy v. Russia*), № 70276/01, ЄСПЛ 2004-IV

—Г—

«Гуззарді проти Італії» (*Guzzardi v. Italy*), 06 листопада 1980 року, серія А, № 39

—Д—

«Де Вільде, Оомс і Версіп проти Бельгії» (*De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*), 18 червня
1971 року, серія А, № 12
«Денісов проти України» (*Denisov v. Ukraine*), [ВП], № 76639/11, 25 вересня 2018 року
«Джордан проти Сполученого Королівства» (*Jordan v. the United Kingdom*) (ухв.), № 22567/02,
23 листопада 2004 року
«Дохналь проти Польщі» (*Dochnal v. Poland*), № 31622/07, 18 вересня 2012 року

—Е—

«Ель-Масрі проти колишньої югославської Республіки Македонії» (*El-Masri v. the former
Yugoslav Republic of Macedonia*) [ВП], № 39630/09, ЄСПЛ 2012
«Ешонкулов проти Росії» (*Eshonkulov v. Russia*), № 68900/13, 15 січня 2015 року

—І—

«Ібрагімов і Маммадов проти Азербайджану» (*Ibrahimov and Mammadov v. Azerbaijan*),
№№ 63571/16 та 5 інших, 13 лютого 2020 року

«Ібрагімов та інші проти Азербайджану» (*Ibrahimov and Others v. Azerbaijan*), №№ 69234/11 та 2 інші, 11 лютого 2016 року
«Ільгар Маммадов проти Азербайджану» (*Ilgar Mammadov v. Azerbaijan*), № 15172/13, 22 травня 2014 року
«Ільгар Маммадов проти Азербайджану (№ 2)» (*Ilgar Mammadov v. Azerbaijan (no. 2)*), № 919/15, 16 листопада 2017 року
«Ільгар Маммадов проти Азербайджану» (*Ilgar Mammadov v. Azerbaijan*) (провадження у справі про порушення) [ВП], № 15172/13, 29 травня 2019 року
«Ірландія проти Сполученого Королівства» (*Ireland v. the United Kingdom*), 18 січня 1978 року, серія А, № 25
«Іскандаров проти Росії» (*Iskandarov v. Russia*), № 17185/05, 23 вересня 2010 року
«Ішик проти Туреччини» (*Isik v. Turkey*), № 24128/94, ухвала Комісії від 29 листопада 1995 року

—Й—

«Йозефідес проти Туреччини» (*Josephides v. Turkey*) (ухв.), № 21887/93, 24 серпня 1999 року

—К—

«Кавала проти Туреччини» (*Kavala v. Turkey*), № 28749/18, 10 грудня 2019 року
«Кавала проти Туреччини» (*Kavala v. Türkiye*) [ВП], № 28749/18, 11 липня 2022 року
«Камма проти Нідерландів» (*Kamma v. the Netherlands*), № 4771/71, звіт Комісії від 14 липня 1974 року
«Каспаров проти Росії» (*Kasparov v. Russia*), № 53659/07, 11 жовтня 2016 року
«Кафкаріс проти Кіпру» (*Kafkaris v. Cyprus*) [ВП], № 21906/04, ЄСПЛ 2008
«Кіпр проти Туреччини» (*Cyprus v. Turkey*) [ВП], № 25781/94, ЄСПЛ 2001-IV
«Коган та інші проти Росії» (*Kogan and Others v. Russia*), № 54003/20, 07 березня 2023 року
«Корбан проти України» (*Korban v. Ukraine*), № 26744/16, 04 липня 2019 року
«Кутаєв проти Росії» (*Kutayev v. Russia*), № 17912/15, 24 січня 2023 року
«Кучерук проти України» (*Kucheruk v. Ukraine*), № 2570/04, 06 вересня 2007 року

—Л—

«Лашманкін та інші проти Росії» (*Lashmankin and Others v. Russia*), №№ 57818/09 та 14 інших, 07 лютого 2017 року
«Лебедєв проти Росії (№ 2)» (*Lebedev v. Russia (no. 2)*) (ухв.), № 13772/05, 27 травня 2010 року
«Лінгенс проти Австрії» (*Lingens v. Austria*), 08 липня 1986 року, серія А, № 103
«Лоулесс проти Ірландії (№ 3)» (*Lawless v. Ireland (no. 3)*), 01 липня 1961, серія А, № 3
«Луценко проти України» (*Lutsenko v. Ukraine*), № 6492/11, 03 липня 2012 року

—М—

«Маммадлі проти Азербайджану» (*Mammadli v. Azerbaijan*), № 47145/14, 19 квітня 2018 року
«Мелія проти Грузії» (*Melia v. Georgia*), № 13668/21, 07 вересня 2023 року
«Мерабішвілі проти Грузії» (*Merabishvili v. Georgia*) [ВП], № 72508/13, 28 листопада 2017 року
«Міргадіров проти Азербайджану та Туреччини» (*Mirgadirov v. Azerbaijan and Turkey*), № 62775/14, 17 вересня 2020 року
«Мірослава Тодорова проти Болгарії» (*Miroslava Todorova v. Bulgaria*), № 40072/13, 19 жовтня 2021 року

—Н—

«Навальний і Офіцеров проти Росії» (*Navalnyu and Ofitserov v. Russia*), №№ 46632/13 і 28671/14, 23 лютого 2016 року

«Навальний і Яшин проти Росії» (*Navalnyy and Yashin v. Russia*), № 76204/11, 04 грудня 2014 року
«Навальний проти Росії (№ 2)» (*Navalnyy v. Russia (no. 2)*), № 43734/14, 9 квітня 2019 року
«Навальний проти Росії» (*Navalnyy v. Russia*) [ВП], №№ 29580/12 та 4 інші, 15 листопада 2018 року
«Навальний та Гунько проти Росії» (*Navalnyy and Gunko v. Russia*), № 75186/12, 10 листопада 2020 року
«Навальний та інші проти Росії» (*Navalnyy and Others v. Russia*) [Комітет], № 25809/17 та інші, 04 жовтня 2022 року
«Навальні проти Росії» (*Navalnyye v. Russia*), № 101/15, 17 жовтня 2017 року
«Настасе проти Румунії» (*Nastase v. Romania*) (ухв.), № 80563/12, 18 листопада 2014 року
«Нагіг Джафаров проти Азербайджану» (*Natig Jafarov v. Azerbaijan*), № 64581/16, 07 листопада 2019 року
«Начова та інші проти Болгарії» (*Nachova and Others v. Bulgaria*), №№ 43577/98 і 43579/98, ЄСПЛ 2005-VII
«Невзлін проти Росії» (*Nevzlin v. Russia*), № 26679/08, 18 січня 2022 року
«Немцов проти Росії» (*Nemtsov v. Russia*), № 1774/11, 31 липня 2014 року
«Нікехасані проти Албанії» (*Nikëhasani v. Albania*), № 58997/18, 13 грудня 2022 року
«НІТ С.Р.Л. проти Республіки Молдова» (*NIT S.R.L. V. the Republic of Moldova*) [ВП], № 28470/12, 05 квітня 2022 року
«Новак проти України» (*Nowak v. Ukraine*), № 60846/10, 31 березня 2011 року

—О—

«Об'єднана македонська організація „Ілїнден“ – ПІРІН та інші проти Болгарії (№ 2)» (*The United Macedonian Organisation Ilinden – PIRIN and Others v. Bulgaria (no. 2)*), №№ 41561/07 та 20972/08, 18 жовтня 2011 року
«Овчаренко та Колос проти України» (*Ovcharenko and Kolos v. Ukraine*), №№ 27276/15, 33692/15, 12 січня 2023 року
«Олексій Михайлович Захаркін проти України» (*Oleksiy Mykhaylovych Zakharkin v. Ukraine*), № 1727/04, 24 червня 2010 року
«Оутс проти Польщі» (*Oates v. Poland*) (ухв.), № 35036/97, 11 травня 2000 року
«Оферта Плюс С.Р.Л. проти Молдови» (*Oferta Plus S.R.L. V. Moldova*), № 14385/04, 19 грудня 2006 року

—Р—

«Развозжаєв проти Росії та України та Удацьов проти Росії» (*Razvozhayev v. Russia and Ukraine and Udaltsov v. Russia*), №№ 75734/12 та 2 інші, 19 листопада 2019 року
«Рамішвілі і Кохреїдзе проти Грузії» (*Ramishvili and Kokhreidze v. Georgia*) (ухв.), № 1704/06, 27 червня 2007 року
«Расул Джафаров проти Азербайджану» (*Rasul Jafarov v. Azerbaijan*), № 69981/14, 17 березня 2016 року
«Рашад Гасанов та інші проти Азербайджану» (*Rashad Hasanov and Others v. Azerbaijan*), №№ 148653/13 та 3 інших, 07 червня 2018 року
«Ресурсний центр демократії та прав людини та Мустафаєв проти Азербайджану» (*Democracy and Human Rights Resource Centre and Mustafayev v. Azerbaijan*), №№ 74288/14 і 64568/16, 14 жовтня 2021 року
«Рустамзаде проти Азербайджану» (*Rustamzade v. Azerbaijan*), № 38239/16, 07 березня 2019 року

—С—

«С. Р. проти Швейцарії» (*C.R. V. Switzerland*) (ухв.), № 40130/98, 14 жовтня 1999 року

«Саакашвілі проти Грузії» (*Saakashvili v. Georgia*) (ухв.), №№ 6232/20 та 22394/20, 01 березня 2022 року
«Сабунджу та інші проти Туреччини» (*Sabuncu and Others v. Turkey*), № 23199/17, 10 листопада 2020 року
«Саваланлі та інші проти Азербайджану» (*Savalanli and Others v. Azerbaijan*), № 54151/11, 15 грудня 2022 року
«Селагаттін Демірташ проти Туреччини (№ 2)» (*Selahattin Demirtaş v. Turkey (no. 2)*) [ВП], № 14305/17, 22 грудня 2020 року
«Сенер проти Туреччини» (*Şener v. Turkey*), № 26680/95, 18 липня 2000 року
«Стайков проти Болгарії» (*Staykov v. Bulgaria*), № 16282/20, 08 червня 2021 року

—Т—

«Тимошенко проти України» (*Tymoshenko v. Ukraine*), № 49872/11, 30 квітня 2013 року
«Тімурташ проти Туреччини» (*Timurtaş v. Turkey*), № 23531/94, ЄСПЛ 2000-VI
«Тімурташ проти Туреччини» (*Timurtaş v. Turkey*), № 23531/94, звіт Комісії від 29 жовтня 1998 року
«Третяк проти України» (*Tretiak v. Ukraine*) [Комітет], [ВП], № 16215/15, 17 грудня 2020 року

—У—

«Угулава проти Грузії» (*Ugulava v. Georgia*), № 5432/15, 09 лютого 2023 року
«Удальцов проти Росії» (*Udaltsov v. Russia*), № 76695/11, 06 жовтня 2020 року
«Уікс проти Сполученого Королівства» (*Weeks v. the United Kingdom*), 02 березня 1987, серія А № 114
«Україна проти Росії (щодо Криму)» (*Ukraine v. Russia (re Crimea)*) [ВП], №№ 20958/14 і 38334/18, 25 червня 2024 року
«Успаських проти Литви» (*Uspaskich v. Lithuania*), № 14737/08, 20 грудня 2016 року

—Х—

«Хадіджа Ісмаїлова проти Азербайджану» (*Khadija Ismayilova v. Azerbaijan*) (№ 2), №№ 65286/13 і 57270/14, 10 січня 2019
«Хадіджа Ісмаїлова проти Азербайджану» (*Khadija Ismayilova v. Azerbaijan*) (№ 2), № 30778/15, 27 лютого 2020 року
«Хакобян та інші проти Вірменії» (*Hakobyan and Others v. Armenia*), № 34320/04, 10 квітня 2012 року
«Ходорковський проти Росії (№ 2)» (*Khodorkovskiy v. Russia*) (no. 2) (ухв.), № 11082/06, 08 листопада 2011 року
«Ходорковський проти Росії» (*Khodorkovskiy v. Russia*), № 5829/04, 31 травня 2011 року
«Ходорковський та Лебедєв проти Росії» (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*), №№ 11082/06 і 13772/05, 25 липня 2013 року
«Ходорковський та Лебедєв проти Росії (№ 2)» (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*) (no. 2), №№ 42757/07 і 51111/07, 14 січня 2020 року

—Ч—

«Чанкотадзе проти Грузії» (*Tchankotadze v. Georgia*), № 15256/05, 21 червня 2016 року
«Чеботарі проти Молдови» (*Cebotari v. Moldova*), № 35615/06, 13 листопада 2007 року
«Чонка проти Бельгії» (*Çonka v. Belgium*), № 51564/99, ЄСПЛ 2002-I

—Ш—

«Шик проти Туреччини (№ 2)» (*Şık v. Turkey*) (no. 2), № 36493/17, 24 листопада 2020 року

«Шимоволос проти Росії» (Shimovolos v. Russia), № 30194/09, 21 червня 2011 року

—Ю—

«Юкседаг Сеноглу та інші проти Туреччини» (Yuksekdag Senoglu and Others v. Türkiye),
№№ 14332/17 та інші, 08 листопада 2022 року

«Юнусова і Юнусов проти Азербайджану (№ 2)» (Yunusova and Yunusov v. Azerbaijan) (no. 2) ,
№ 68817/14, 16 липня 2020 року

«Ющишин проти Польщі» (Juszczyszyn v. Poland), № 35599/20, 06 жовтня 2022 року

—Я—

«Яновець та інші проти Росії» (Janowiec and Others v. Russia) [ВП], №№ 55508/07 і 29520/09,
ЄСПЛ 2013